

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

PRÁCE S TEXTY AUTORŮ LIBERECKA NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL
WORK WITH TEXTS OF LIBEREC REGION AUTHORS AT LOWER SECONDARY
SCHOOLS

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ondřej Hník, Ph.D.

Autorka diplomové práce:

Barbora Čvančarová (rozená Metelcová)

Mozartova 18, Liberec 1, 460 01

český jazyk – francouzský jazyk

prezenční studium

2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Liberci dne 8.6.2012

Barbora Čvančarová

Obsah

1.	Záměr práce.....	6
2.	Regionální literatura.....	7
3.	Regionální autoři.....	8
3.1	Literáti, kteří jsou s Libereckým krajem spojováni.....	8
3.2	Literatura, kde je poprvé zmiňována oblast Liberecka.....	9
3.3	Inspirace historickými událostmi a lidmi, kteří zde žili.....	10
3.4	Lidová vyprávění a pověsti z kraje Libereckého.....	12
3.5	Poezie.....	13
3.6	Próza.....	14
3.7	Kruh autorů Liberecka.....	19
4.	Autoři, s jejichž texty se pracuje v praktické části.....	23
4.1	Miloslav Nevrlý.....	23
4.2	Miloš Zapletal.....	24
4.3	Milena Hercíková.....	25
4.4	Vladimír Stanislav.....	26
4.5	Jana Eichlerová.....	27
4.6	Eva Koudelková.....	28
4.7	Jiří Dvořák.....	29
5.	Projekty.....	30
5.1	Miloslav Nevrlý - <i>Kniha o Jizerských horách</i>	30
	Miloslav Nevrlý.....	32
	Kniha o Jizerských horách.....	32
	Projekt.....	33
	Pracovní list pro žáka.....	38
	Reflexe.....	39
5.2	Vladimír Stanislav – <i>Nebezpečný Prostor</i>	41
	Vladimír Stanislav.....	42
	Nebezpečný Prostor.....	42
	Projekt.....	43
	Pracovní list pro žáka.....	50

Reflexe.....	52
6.3 Jana Eichlerová – <i>Pohádky pro malé i velké Liberečanky</i>	53
Jana Eichlerová.....	54
Pohádky pro malé i velké Liberečanky	54
Projekt	54
Pracovní list pro žáka	59
Pracovní list pro skupinu.....	61
Reflexe.....	61
6.4 Milena Hercíková – <i>Báseň dospívá</i>	63
Milena Hercíková	64
Báseň dospívá.....	64
Projekt	64
Pracovní list pro žáka	69
Reflexe.....	69
6.5 Eva Koudelková - <i>Pověsti od řeky Smědé s podtitulem Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor</i>	71
Eva Koudelková	72
Pověsti od řeky Smědé s podtitulem Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor	73
Projekt	73
Pracovní list pro žáka	78
Reflexe.....	80
5.6 Jiří Dvořák – <i>Slepice a televize</i>	82
Jiří Dvořák.....	83
Slepice a televize	84
Projekt	84
Pracovní list pro žáka	89
Reflexe.....	90
5.7 Miloš Zapletal – <i>Soví jeskyně</i>	92
Miloš Zapletal.....	93
Soví jeskyně	93
Projekt	93
Pracovní list pro žáka	100
Reflexe.....	101

Závěr	103
Primární literatura	105
Sekundární literatura	106
Resumé.....	107
Résumé.....	108
Klíčová slova.....	109

1. Záměr práce

Téma své diplomové práce jsem si vybrala z několika důvodů. Prvním důvodem je můj vztah k Liberci a libereckým autorům, kteří mě doprovázeli během mého dětství a k jejichž dílům se velice ráda vracím. Druhým důvodem je styl výuky literatury na základních školách. Doba, kdy žáci seděli pasivně v lavicích a poslouchali interpretaci básně z úst učitele a jakýkoliv jiný názor byl špatný, je již dávno pryč, a i přesto někteří učitelé svůj styl výuky nezměnili. Z tohoto důvodu budu záměrně používat nejrůznější typy metod. Tato práce má učitelům pomoci k vytvoření hodin, které jsou pro žáky přínosné v mnoha směrech. A konečně třetím důvodem je právě možnost propojit oba dva směry – povzbuzovat v žácích touhu po čtenářských zážitcích a tyto zážitky umocnit tím, že se jedná o knihy vztahující se právě v jejich městu. Vycházím z předpokladu, že každý čtenář rád v knize pozná něco, co je mu blízké, ať už je to pocit totožný s pocitem hrdiny, zkušenost, kterou hrdina získal, či místo, kde se děj knihy odehrává.

V teoretické části se budu věnovat regionální literatuře Libereckého kraje, její důležitosti a autorům, kteří se zasloužili o její zviditelnění a jež místa z Liberecka zapojili do svých knih.

V praktické části mé diplomové práce bude hlavním cílem vytvoření projektů a aktivit, které budou připraveny k tomu, aby je mohl učitel použít ve svých hodinách bez další přípravy. Nebude muset trávit dlouhé hodiny u knih a přemýšlet nad vhodnými aktivitami, úkoly, které jednak propojí práci s texty a zároveň v žácích podpoří sounáležitost k libereckému regionu.

Některé projekty jsou dlouhodobější a jsou náročnější na časový prostor pro realizaci (projekt ke *Knize o Jizerských horách*), jiné projekty jsou menší a je vhodné je začlenit i do hodin literatury. Jednotlivé části aktivit na sebe vždy navazují, takže nedoporučuji, aby se některé aktivity vynechávaly či zkracovaly, mohlo by to ovlivnit výsledek zamýšleného cíle. Veškeré projekty jsou koncipovány na počet žáků v jedné třídě (maximálně třicet) na druhém stupni základní školy, tedy pro žáky od šesté do deváté třídy. Metody, se kterými se bude v projektech pracovat, jsou děleny dle typu poznatků (slovní, názorně demonstrační), aktivit a samostatnosti studentů, myšlenkových operací, fází výchovně vzdělávacího procesu, dle charakteru aktivizace a dle obsahu vzdělávání.

Tato práce je zaměřena právě na takové autory a díla, kteří v žácích mohou budovat kladný vztah k regionu a zároveň v nich rozvíjet čtenářskou gramotnost prostřednictvím nenásilných činností, her a zábavnou formou práce s texty. Zároveň slouží tato práce učitelům českého jazyka a literatury k tomu, aby seznámili sebe i své žáky se současnými libereckými autory, se kterými se mohou setkat tváří v tvář na nejrůznějších besedách či při procházce po místech na Liberecku.

2. Regionální literatura

Každý region je v jistém směru typický svou regionální literaturou. Některé regiony jsou charakteristické svým folklórním, převážně tradičním rustikálním zaměřením, v jiných knihách regionálních autorů se naopak promítá moderní městský styl. Také Liberecký kraj má své základní těžiště. Tímto základním bodem jsou především Jizerské hory a také sepijetí s historií, zejména soužití Čechů a Němců, kdy většina obyvatel tohoto kraje byla německého původu. Převážná část pověstí, lidových vyprávění a povídek, které se v tomto kraji tradují, mají obvykle svůj původ v německém jazyce a bylo tedy třeba je pro současné čtenáře přeložit, neboť téměř žádný liberecký občan již není bilingvní a po odsunutí Němců se s nimi odsunul i jejich jazyk. Dnes se němčina pomalu vrací zpět prostřednictvím velkých firem a podniků.

Literatura, a i kultura obecně, se v pohraničí, zvláště v horách, rodily ztěžka a dlouho měly pouze lokální charakter, což nám dokládají některé dochované německé písemnosti, kdy německy psané texty zde měly původ již v dobách Rakouska-Uherska. Česky psaná literatura tu měla spíše příležitostný nahodilý charakter a o dílech, která přesáhla hranice regionu a obohatila tak celonárodní kulturní dědictví, můžeme mluvit až v období po druhé světové válce.

Pro každého čtenáře je velice poutavé, když se v knihách píše o místech, která dobře zná, a o to více je to poutavější, pokud se v knihách setkáme s naším rodným místem či s oblastí, kde jsme vyrůstali. Současní mladí čtenáři nemají ke svým rodným místům takový vztah, jak tomu bylo o několik generací dříve, a je tedy třeba v nich kladný vztah k místu teprve vybudovat. K tomu právě slouží regionální literatura a díla regionálních autorů, která se snaží nenásilnou formou přitáhnout prostřednictvím literatury zájem čtenářů do místní krajiny, a tím v dětech budovat jisté sociální kořeny a uvědomění si

místní sounáležitosti. Nebo tomu může být i naopak, kdy právě tematika regionu může přitáhnout čtenáře.

Díky regionálním vydavatelstvím mají možnost se prosadit i méně známí autoři, nebo autoři, kteří se svým uměleckým literárním zaměřením vymykají běžným standardům, jak je tomu například s díly naivistických básníků Litoměřicka. Avšak tyto texty jsou i přes své jinakosti stěžejními díly regionální literatury, neboť určují směr a literární vývoj daného regionu, stejně jako tomu je u populárních spisovatelů, kteří svá díla obohacují o nové netradiční prvky. V těchto dílech poté naleznou inspiraci další autoři, čímž se literární tendence ubírají právě novým směrem. Regionální autoři, kteří nejsou známi širší veřejnosti, buď nemají možnosti, nebo prostředky na prosazení se ve světě literárního showbyznysu. Čtenář se tak může s jejich díly setkat například v regionálních sbornících, v dílnách regionálních vydavatelství či nakladatelství, na knižních veletrzích anebo na autorských čteních a besedách s autory. V Liberci vychází periodikum Světlik, kde se rozebírá současný literární život tohoto regionu a jsou v něm představována díla místních autorů.

3. Regionální autoři

3.1 Literáti, kteří jsou s Libereckým krajem spojováni

Jedním z nejvýznamnějších libereckých rodáků byl bezesporu F. X. Šalda (22. 12. 1867 Liberec, 4. 4. 1937 Praha), čelní literární kritik, prozaik a dramatik, po němž je v Liberci pojmenováno několik budov a míst (Divadlo F. X. Šaldy, Šaldovo náměstí). Pod pseudonymem Jan Kameník psala Ludmila Macešková (22. 3. 1898 Liberec, 3. 5. 1974 Praha), jejíž meditativní subjektivní mystická poezie začala být objevována až dlouho po její smrti. Jabloneckým rodákem byl kritik a teoretik, akademik ČSAV Ladislav Štoll (26. 6. 1902 Jablonec nad Nisou, 6. 1. 1981). Ve Smržovce se dne 6. 8. 1913 narodil Alfréd Technik, který působil jako aktivní reportér Československého rozhlasu v Praze. Jeho kniha *Mlýn na ponorné řece* (1956), byla zfilmována Františkem Vláčilem pod názvem *Ďáblova past*. Otokar Chaloupka se v Liberci narodil 14. 2. 1935 a je znám jako významný spisovatel a literární teoretik, jehož některá díla byla rovněž zfilmována. Dnes žije v Praze a věnuje se spíše literatuře pro děti.

Do Libereckého kraje byli také zaváti někteří literáti a divadelníci, kteří se zde sice nenarodili a ani nenapsali dílo regionální povahy, avšak s místem Liberce jsou spjati víc, než někteří jeho rodáci. Jedním z nich je divadelník Oldřich Augusta (30. 5. 1924 Vysoké Mýto, 1. 8. 1997 Liberec), který byl dlouholetým ředitelem Naivního divadla, pro něž vytvořil či upravil okolo dvaceti her. Dalším je režisér, herec a výtvarník Jan Schmid (14. 6. 1936 Tábor). Ten v Liberci založil v letech 1963 – 1964 divadlo Ypsilon, které později přesídlilo do Prahy. Výbor z jeho dramatické tvorby nese název *Třináct vůní* (1992). Ve své knize *Život v závorce aneb prvobytně pospolná místa v Čechách* (2008) jsou uvedeny jeho vzpomínky na Jizerské hory. Jak sám uvádí, k tomuto místu má velice kladný vztah a rád se sem vrací. Petr Novotný (1947 Brno) v Liberci působil jako ředitel v již zmiňovaném divadle F. X. Šaldy a dnes je majitelem libereckého nakladatelství Dialog. Známá je jeho prvotina *Vezmu sekeru* (1984), která byla v roce 1983 zfilmována pod názvem *Zámek nekonečno*, jehož děj se odehrává v nápravném prostředí pro mládež.

Semilská rodačka Marie Kwaysserová (3. 4. 1849 Semily, 18. 12. 1913 Smržovka) byla s regionem velice spjata, neboť v roce 1867 (v době, kdy Karolína Světlá tvořila svá díla ze Světlé pod Ještědem) přišla jako učitelka do tehdy převážně německé Smržovky. Tamější krajina v ní zanechala stopu, kterou může čtenář obdivovat v její německy psané poezii. Byla jedním z prvních překladatelů české poezie do německého jazyka. V letech 1887 – 1901 udržovala korespondenci s Jaroslavem Vrchlickým, který velmi pozitivně komentoval hodnotu jejích překladů.

3.2 Literatura, kde je poprvé zmiňována oblast Liberecka

I Liberecký region zaujal svou osobitostí nejednoho autora, který do něj zasadil buď děj svých knih, nebo se jím v nich alespoň inspiroval. Nejznámějším autorem takových děl je bezpochyby Karolína Světlá, která svá díla – tzv. Ještědské romány zasadila do prostředí malebného Podještědí, kde prostředí ovlivňuje chování člověka. Smýšlení prostého vesnického obyvatelstva je jí příjemnější než pohledy na svět očima „měšťáků“. Své zápisky z vlastivědných cest, kde je regionu věnováno pouze několik stránek, napsal Václav Černík. Toto dílo *Malebné cesty po Čechách s podtitulem Z vlastní zkušenosti a dle nejlepších spisů vypravuje...* (1885) je první český titul podobného charakteru. Pravděpodobně nejstarším dílem krásné literatury, které bylo lokalizováno do Jizerských

hor, je próza Josefa Františka Javůrka (18. 3. 1864 Hořice, 24. 5. 1898 Turnov) *Na dobré cestě*, která vycházela v Pražském deníku na pokračování. Dalším velice významným spisovatelem Liberecka je Antal Stašek (22. 7. 1843 Stanové u Vysokého nad Jizerou, 9. 10. 1931 Praha), jenž své romány lokalizoval do oblasti svého rodiště. Romány *V temných vírech* (1900) a *O ševci Matoušovi a jeho přátelích* (1932) se odehrávají v oblasti Pojizeří, zatímco jeho další romány se přesunuly na Jablonecko a Liberecko. Jedná se hlavně o romány, kde se rozebírá život a vztahy mezi Čechy a Němci (*Na rozhraní* (1908) a *Přelud* (1918)).

3.3 Inspirace historickými událostmi a lidmi, kteří zde žili

Spousta děl byla také inspirována skutečnými historickými událostmi, které se v dané oblasti staly. Někteří autoři z historického námětu čerpali podněty, jiní tyto události přímo popisovali, a staly se tak klíčovým momentem jejich děl.

Jednou z takových událostí byla stávka v textilce Johann Liebig a spol. ve Svárově nedaleko Tanvaldu roku 1870, kdy se dělníci vzbouřili proti tvrdým pracovním podmínkám a bylo na ně dokonce povoláno vojsko a četnictvo. Několik lidí tehdy přišlo o život, ale událost přispěla k uzákonění práva na stávku. František Věnceslav Jeřábek (25. 1. 1836 Sobotka, 31. 1. 1893 Praha) vytvořil jedno z našich prvních sociálních dramát *Služebník svého pána* (1870), které bylo inspirováno onou událostí ve Svárově. I Alfréd Technik se k této události vrátil roku 1961, kdy vydal román *Svárov*. Měl navíc k dispozici historické dokumenty z procesu s účastníky nepokojů. Na motivy jeho románu natočil v roce 1974 Karel Kachyňa film *Pavlinka* (jméno dostal film podle jedné z obětí vojenského zákroku proti stávkujícím), který byl dokonce natáčen přímo v okolí Svárova, Tanvaldu a Jizerských hor. Událostmi se nechal inspirovat i Josef Nesvatba (19. 6. 1926 Praha, 26. 4. 2005 Praha), který toto téma zdramatizoval pod názvem *Liebigové*, jeho hra *Milionář Liebig* (později upravená pod názvem *Svárov*) měla v roce 1956 premiéru v Liberci. Autor se v něm, i vzhledem ke svému profesnímu oboru psychiatrie, zabývá vztahy mezi členy velké podnikatelské rodiny a jejich psychiatrickými výchytkami. Později se k tomuto tématu vrací i v knize *Tři dobrodružství* (1972).

Anna Drahá (20. 6. 1890 Sovinky u Mladé Boleslavi, 31. 8. 1975 Jablonec nad Nisou) se ve své tvorbě zabývala zejména tematikou proletariátu, z něhož sama vyšla. Její

sociální román *Zápasy* (1957) líčí období hospodářského vzrůstu města Jablonce nad Nisou očima dělnice, která toto německé město zprvu odmítá a až poté, co si zde najde přátele a lásku, dokáže ocenit i okolní přírodní krásu města. Její další román, nejdříve vydávaný na pokračování v deníku Průboj, je *Nisa*, kde autorka popisuje skutečné i smyšlené události z okolí Jablonecka, které se odehrály v letech 1938 – 1948. Tento román byl ve své době považován za nejlepší dílo zobrazující poměry v pohraničí.

Marie Markvartová líčí ve svém díle *Jeřabiny* s podtitulem *Obrázky z horního Pojizeří* (1942) život v Českém Šumburku v době těsně před 1. světovou válkou. V románu mluví postavy místním nářečím a autorka velice barvitě popisuje práce, oslavy, svátky a všední život zdejších sklářů, zemědělců a obyvatel vůbec. Lyrizované části jsou prokládány popisnými vlastivědnými pasážemi, tudíž kniha vyvolává poněkud nesourodý dojem.

Dalším historickým bodem, který vyvolal velký ohlas i v literárních kruzích, bylo protržení přehrady na říčce Bílá Desná v září roku 1916. Vody přehrady tehdy pokryly téměř celé Tanvaldsko a část obce Desné byla navždy smetena vodním přívalem a jeho naplaveniny odnesly i části stavení, která jim byla v cestě. K této události se ve svých dílech vrací Bernard Horst (15. 2. 1905 Most, 17. 8. 1979 Říčany u Prahy) ve svém naturalistickém románu *Hučící země* (1930). Vladimír Mikolášek (26. 2. 1918 Košťálov u Semil, 13. 8. 1997 Tanvald), jenž psal cestovatelské prózy, reportáže a adaptované místní pověsti, vydal brožuru *Protržení přehrady na Bílé Desné v roce 1916* (1966). Jiří Mojmír Palát (30. 10. 1922 Mladá Boleslav, 1. 10. 1990 Jablonec nad Nisou) má pestrou škálu činností od redaktora, po autora povídek, her a bajek. Z jeho děl je cítit úzké sepejetí s regionem a některá jeho díla zůstala doposud pouze v rukopisech. Soubor *Doma, verše a obrazy z kraje pod Ještědem* (1960) je následován rozhlasovým pásmem *Vyprávění o horách Jizerských, jejich bohatství a slávě minulé, přítomné i budoucí*, kde je nejvíce prostoru věnováno právě onomu protržení přehrady.

Jedním z dalších témat, která se odrážela i v literárních dílech, je sklářská tradice, která v Jizerských horách sahá až do poloviny 18. století, kdy vedle malých skláren rostly i větší sklářské huti. O této tradici vypráví především lidová vyprávění a také dílo Stanislava Urbana (27. 5. 1923 Nová Paka, 6. 9. 1975 Jablonec nad Nisou), jenž byl ředitelem jabloneckého Muzea skla a bižuterie a ve svém díle mapuje, kromě jiných historických událostí, i tuto lokální sklářskou tradici. Již v názvu díla *Dole hučí Kamenice* (1962) se

vyskytuje další lokální údaj, jímž je řeka Kamenice, která pramení v Jizerských horách a jimi i protéká.

J. J. Kittel je jméno léčitele, který se narodil v Šumburku v roce 1704 a jemuž se přezdívalo Faust Jizerských hor. Toto jméno obletělo české země a stalo se v mnoha vyprávěních klíčovou postavou, jež byla proslavena svými ranhojičskými schopnostmi a domácí výrobou léků, díky nimž se z obyčejného lékaře stal lékař vrchnosti. Zámožná hrabata si ho zvala až do Prahy. Tato osobnost se nevyskytuje pouze v lidových vyprávěních Liberecka, ale je zařazena i do sbírek celonárodních, jakými jsou např. *Pražské pověsti a legendy* (1883) od Josefa Svátka (1858 – 1897), dílo Miloše Josefa Pulce (1923 - 1991) *Severočeský Faust* (1988) či dílo psané v krkonošském dialektu *Vrdlouhání aneb prauda vo zázračným uzdravování* (1997) od Kláry Hoffmanové (1963), která mimo jiné píše i historiky o Krakonošovi a ve svém humoristickém díle *Kozí doktorka* (2003) se zabývá tématem, které je totožné s jejím povoláním, a tím je veterinární péče.

3.4 Lidová vyprávění a pověsti z kraje Libereckého

Ke každému regionu neodmyslitelně patří i lidová vyprávění, která se dříve tradovala z generace na generaci a to v jazycích, které byly pro danou oblast převažující. Tato lidová vyprávění byla někdy zaznamenávána a tyto písemné památky se dnes překládají a uzpůsobují současnému čtenáři. Pověst má pro region nesmírný význam, a to především v tom, že nám do dnešní doby uchovává paměť regionu. Pomáhá tak o něm čtenářům budovat povědomí. První zápisy lidových vyprávění a pověstí se v Čechách a na Moravě objevily až v době romantismu, ale vznik sborníků zaměřených na určité oblasti se posunul až do druhé poloviny 19. století. V Libereckém kraji vlivem německého obyvatelstva vycházely sbírky pověstí v německém jazyce, avšak po válce se začaly hojně objevovat jejich překlady, z nichž je patrné, že pro pověsti není směrodatný jazyk, v němž jsou napsány, ale pojítka s místem vzniku a místem, kde se pověst odehrává. I přes snahu obou jazyků se odlišit a mít tak vyprávění s osobitějším a jiným charakterem, než má jazyk druhý, lidová vyprávění, pojící se právě s duchem jednotlivých míst, to neumožňovala a tato snaha byla nenaplněna. I kvůli dlouholetému soužití Čechů a Němců v pohraničí byly pověsti jednotlivých národů z této oblasti téměř totožné. „*Pro lidové pověsti vždy platí, že dokládají výbornou obeznámenost svých tvůrců s lokálními událostmi z minulosti*

nejbližšího okolí, a tak nám jejich četba zprostředkovává informace od těch nejzasvěcenějších průvodců. Z lidových vyprávění vyčteme mnoho o jejich představách, ideálech, láskách, nenávistech, předsudcích i averzích, jsou jedním z klíčů k pochopení historie každého kraje.“¹ Časopis Mladá stráž, který vycházel od roku 1946, na dlouhou dobu přebíral úlohu ve zveřejňování a rozšiřování lidových vyprávění v českém jazyce.

První knihou, kde byly některé pověsti otištěny, je dílo Miloslava Nevrlého *Knihy o Jizerských horách* (1972). O tomto díle a i o samotném autorovi se budu zmiňovat v samostatné kapitole. V roce 1978 vyšel knižní soubor s názvem *Čerti na Ještědu*, který uspořádal František Patočka (10.3.1909 Lomnice nad Popelkou, 30.6.1996 Liberec) a pověsti také převedl do beletrizované formy. Již dříve zmiňovaný Vladimír Mikolášek vydal svou sbírku pověstí *Ďáblův doktor* s podtitulem *Pověsti z korálového kraje Železnobrodská a Jablonecká* v roce 1978. Stejně jako Patočkovy pověsti, i vyprávění tohoto autora ztrácejí své původní folklórní znaky a stávají se literárními útvary. Lidovými vyprávění se v některých svých dílech zabývá i současný autor Liberecka Marek Řeháček (23. 9. 1975 Liberec), jenž je znám popularizací vlastivědných bádání a svým neformálním pojetím vyprávění pověstí se značně liší od svých předchůdců. Jeho soubor *Vyprávění o strašidlech, přízracích a podivných úkazech nejsevernějších Čech* (1997) představuje pověsti zaměřené na Frýdlantsko a severní svahy Jizerských hor.

Jedním z nejvýznamnějších a nejplodnějších autorů v této oblasti je však bezesporu Eva Koudelková (6. 3. 1949 Náchod), které je věnována samostatná podkapitola.

3.5 Poezie

Na rozdíl od krásné literatury, kde se liberecký region odráží jak v zrcadle, u liberecké poezie tomu je tak málo kdy. Není tolik autorů, kteří by se ve svých básních zmiňovali o Liberci. Výjimkou jsou lyrické básně zaměřené na krajinu hor Jizerských, ale i těchto autorů je méně ve srovnání s autory prózy.

Předním libereckým básníkem, který se stal známým po celé České republice zejména díky svým knihám pro děti (*Kosí bratři* (1992), *Slonům vstup zakázán* (1993) atd.), je Ludvík Středa (24. 7. 1928 Úpice, 15. 10. 2006 Liberec). Tomuto básníkovi zdejší

¹ KOUDELKOVÁ, Iva. *Pověsti od řeky Smědé: Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor*. 1. vyd. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. 248 s. ISBN 978-80-86807-63-8.

krajina učarovala natolik, že se k jejím krásám vrací v každé ze svých čtrnácti básnických sbírek určených dospělým (*Odyseův ostrov* (2000), *Dobývání Annapúrny* (2004) či z autorovy pozůstalosti vydaná sbírka *Srázy* (2007), v nichž autor reflektuje svůj život a jeho naplněné či neuskutečněné touhy, sny a skutky).

Básnická sbírka *Šarlat* (1999) přinesla Karlu Šiktancovi (10. 7. 1928 Hřebeč u Kladna) Státní cenu za literaturu. Tento autor si za své pole působnosti zvolil okolí Doks, které se promítá právě do již zmíněné sbírky.

Nejvýznamnějším zdejším básníkem je celonárodně uznávaný Jaromír Typlt (25. 7. 1973 Jilemnice). Tento autor se kromě poezie věnuje i prozaické tvorbě, psaní esejů či činnosti dramaturgické. Za svou surrealismem ovlivněnou sbírku *Ztracené peklo* s podtitulem *Dryjáky z magmatu a černé žluči* (1994) získal cenu Jiřího Ortena. Tímto nespoutaným proudem obrazů se vyznačovalo Typltovo první básnické období, do něhož patří také například sbírka *Koncerto grosso* (1990), či prozaické dílo *Pohyblivé prahy chrámů* s podtitulem *Kniha deflorací* (1991). Jeho druhé tvůrčí období je odlišné vzhledem k posunu k větší komunikativnosti textové výpovědi, ubývá obrazů a je kladen větší důraz na jazykovou stránku, do tohoto období se řadí próza *Opakem o překot* (1996), kterou věnoval městu Nová Paka, či jeho zatím poslední sbírka *Stisk* (2007).

Lokální motivy lze nalézt i v básních Jiřího Tobiáše (2. 5. 1926 Bystřice u Jičína) či Marka Sekery (1974 Ústí nad Labem).

3.6 Próza

Próza je v Libereckém kraji pěstována u autorů v širší míře, než poezie, avšak ne ve všech dílech bychom našli lokální tematiku. Některá díla jsou pouze zasazena do prostředí Liberecka, v některých jsou zmiňovány budovy, události či, stejně jako v lidových vyprávěních, osobnosti, které se v tomto kraji něčím proslavily.

Nejstarším současným autorem je Jan Suchl (5. 1. 1928 Zdíkovec), který byl zpočátku ředitelem Severočeského nakladatelství, poté se stal majitelem nakladatelství Erika, jenž má široké spektrum vydávaných děl. Autorova kniha pro děti *Zelenou stopou* (1964) zapojuje do děje i prostředí Jizerky, jež zobrazuje v průběhu ročních období. Jeho román *Sázka na lásku* (1972) ukazuje vztah dvou lidí, Němky a Čecha, na pozadí odsunu německých obyvatel z pohraničí. Jeho nejznámější knihou je soubor subjektivně laděných

poetických textů *Malé jizerské ticho* (2003), které je doplněno četnými fotografiemi. Autor zde popisuje Jizerské hory, jak je poznal na svých toulkách po tomto jedinečném kraji. Do Suchlova repertoáru nepatří pouze beletrie, ale také mnoho dokumentárních titulů, většinou reportážního charakteru. *Črty z pomezí* (1962) je soubor próz z pohraničí, které zachycují život v tomto regionu po skončení války. Do této oblasti patří i tituly s horolezeckou tematikou (*Bivak nad propastí* (1966), *Akce HS* (1970) nebo *Cesta končí pod Huascaránem* (1972)). Mladé dívky znají Suchla z titulních stran jeho knih, které jsou věnovány právě lásce, prvnímu zamilování, zvířatům a přírodě (*Senzační trio* (1993), *Senzační holka* (1997) a jiné).

Po druhé světové válce přišel do Liberce Ota Dub (8. 2. 1009 Hradec Králové, 7. 5. 1987 Praha), který zde strávil několik let. Svou profesi (primář a doktor interny) zakomponoval i do svého díla *Přísahám a slibuji* (1977), kde se, i přes absenci jmenování, čtenář dovítí, že prostředí tohoto románu z lékařského prostředí bylo inspirováno právě Dubovým pobytem v Liberci.

V Liberci se také narodil autor Milan Exner (9. 9. 1950), který svůj kladný vztah k Liberci a Jizerským horám dává ve svých, nejen lyrických, dílech najevo. Jako autor začíná lyrickými verši (*Ve slově hlína* (1990)) nebo skladbami elegického ladění (*Poezie Z* (1998)). Poslední sbírka byla vydána v roce 2006 pod názvem *Hoch s myší*. Své prózy umísťuje zejména do libereckého prostředí a Jizerských hor. Ve svém cyklu próz *Struktura štěstí* (1978) se libereckému prostředí věnuje autor nejvíce v první próze *Samomluva mouchy*. V ostatních částech nejsou regionální reálie tolik patrné, ale i přesto je z nich cítit autorovo pouto k tomuto místu. Další jeho dílo volně navazuje na předešlý cyklus a jmenuje se *A přeče zázrak chtít* (1989). Jeho nejrozsáhlejším dílem je *Svatoušek* (2002), kde jsou místopisné reálie zmiňovány naprosto konkrétně na pozadí skutečných historických událostí, které se zde staly mezi 50. – 90. lety 20. století. I v další jeho próze se prolínají historická fakta, tentokrát z let 1988 – 1989, s příběhem hlavních hrdinů. *Zoufalství* (2006) je román zasazený do vesnice Jindřichovice pod Smrkem, kde příběh hrdiny kontrastuje s oslavou jizerskohorské krajiny a přírodního dění. Exnerovým zatím posledním románem je *Lakuna* (2007). Hrdina tohoto románu přišel do vesnice (Lázně Libverda) reflektovat svůj život a existenci poté, co byl nalezen na břehu moře a nic si o sobě nepamatoval. Symbolicky působí jeho hledání sebe sama ve vesnici, která je téměř na konci světa, kde je k jiným civilizacím poměrně daleko. Na *Lakunu* velice volně navazují i

dvě divadelní hry *Rádlův synovec aneb Corneille na scéně* (2010) a *Faust letí do Nového světa neboli Psi vejce* (2011).

U Bohumila Nusky (5. 11. 1932 České Budějovice) se v jeho dílech složitě nalézají inspirace lokálními fakty, ale patrné jsou zejména v jeho knižní prvotině *Hledání uzlu* (1967) či v povídkovém souboru *O Paní Vševládné* (2005), kde se jizerskohorská příroda odráží zvláště v posledním textu *Na horském úbočí*. Z jiného soudku vydal několik odborných publikací a beletristických textů, které však nejsou spojovány s Libereckem (*Kafkův Proces a Švihova aféra* (2000), *Malé příběhy* (2009) atd.).

Pro někoho velice kontroverzní spisovatel a novinář, který se nebojí zcela otevřeně hovořit a psát o politických aktivitách, se jmenuje Jan Šebelka (22. 3. 1951 Děčín). Hrdinou jeho sboru Liberecká tragikomedie (*Případ spravedlivého vraha* (2001), *Smrt podle Marka* (2002) a *Perpetuum mobile aneb Vládcové* (2003)) je spisovatel Marek Kafka, jakési Šebelkovo alter ego. Ten neotřele glosuje a analyzuje společenské a politické dění v Liberci. Každý román má odlišnou koncepci, první je blízký detektivce, druhý se vyznačuje prvky thrilleru a třetí je charakterizován jako politický western. Po trilogii následují ještě dva další romány *Koktejlový úkrok Otýlie B.* (2007) a *Román pro Quida* (2010).

Gravitace (2010) je název povídkového souboru spisovatele, politika, novináře a humanisty Jaromíra Štětiny (6. 4. 1943 Praha), zakládajícího člena Člověka v tísní a nositele mnoha cen a titulů (2000 Státní vyznamenání Za zásluhy), který tyto příběhy umístil do Frýdlantského výběžku, kam se do míst, kde prožil dětství, rád vrací. Tyto povídky se vztahují ke skutečným lidským osudům během druhé světové války. Jiná jeho díla se však do oblasti Jizerských hor nevracejí (např. dílo *Vykradači hrobů* (2004) je umístěno do Afriky).

Spisovatel, novinář a textař Pavel Brycz (28. 7. 1968 Roudnice nad Labem) žije již několik let v Jablonci nad Nisou a debutoval sbírkou povídek *Hlava Upanišády* (1993). Mezi jeho díla patří román *Patriarchátu dávno zašla sláva* (2003), za kterou dostal o rok později Státní cenu za literaturu. V této próze se Liberec skrývá za svým německým pojmenováním Reichenberg, neboť sám Brycz ctí historické události, jimiž tato oblast prošla, a právě užíváním německého názvu na tyto skutečnosti poukazuje. Kromě románů pro dospělé se Pavel Brycz věnuje i knihám pro děti např. *Kouzelný svět Gabriely* (2006), *Dětský zvěřinec* (2008), který byl předělán do třináctidílného večerníčku, či *Co si vyprávějí andělé* (2011).

Známým spisovatelem Liberecka je i Jaroslav Rudiš (8. 6. 1972 Turnov), který zde nejen studoval, ale i několik let žil. Jeho prvním románem je *Nebe pod Berlínem* (2002), který sklídl úspěch a byl oceněn i cenou Jiřího Ortena. Jeho další trilogie *Alois Nebel* (2003 – 2005) přišla v roce 2011 do kin jako stejnojmenný snímek. Do dramatické tvorby nás pozval hrou *Léto v Laponsku*, kterou napsal společně s Petrem Pýchou a která knižně vyšla roku 2006. Za tuto hru obdrželi autoři Cenu Alfréda Radoka a Cenu Českého rozhlasu. Jeho pro Liberec nejpřínosnějším dílem je bezesporu *Grandhotel* (2006), jež vypráví o muži, který byl uvězněn do své minulosti a nemohl se od ní odtrhnout. V tom mu bránilo i pouto k rodnému městu Liberci. Tato kniha byla ještě v roce svého vydání zfilmována pod stejným názvem. Jeho posledními romány jsou *Potichu* (2007) a *Konec punku v Helsinkách* (2010).

Své zážitky a poznatky z lesního království v Jizerských horách líčí ve své knize *Ze zápisníků lesníka a myslivce ze severočeských lesů* (2006) Jiří Tobiáš (2. 5. 1926 Bystřice u Jičína), který v současnosti žije v Oldřichově v Hájích a myslivosti, ochraně přírody a lesnictví se věnuje již několik let.

V roce 1927 se v Pěnčíně u Jablonce narodil 27.7. Jiří Havel. Přes nesnadné druhoválečné období, kdy jeho rodina byla nucena opustit Český ráj, se dostal až do vedení časopisu Pionýr (po roce 1968 přejmenovaný na Větrník), odkud byl roku 1971 odvolán a zároveň i vyškrtnut ze Svazu spisovatelů. Rehabilitace přišla až po roce 1989. Jak je patrné, jeho tvorba byla od počátku zaměřena na dětské čtenáře (přispívání do dětských časopisů, koncipování čítanek pro základní školy). Jeho sbírky jsou většinou tvořeny nonsensovou poezií či verši lyricky laděnými. Knihy (*Co nosí kosi* (1963), *Ani stránka pro bručánka* (1966), *Člověče, nemrač se* (1972)) se vyznačují hrou s jazykem a veselou formou. Jeho kniha *Království nesmyslů* (2000) je výbor z jeho nonsensové poezie a čtenář zde najde nejen hravé texty a říkadla pro nejmenší, ale i úsměvné epické básně, které jsou určeny pro starší čtenáře. Se světem hudby, výtvarného umění a divadla nás seznamuje jeho básnický triptych *Veselé noty* (1978), *Malovaný svět* (1984) a *Než zazvoní potřetí* (1988). Texty věnované Praze vychází ve sbírce *Kdo vodí koně po pěší zóně* (1994), které zobrazují kulturní památky Prahy v průběhu ročních období. Bohužel ve většině jeho knih není patrný bližší vztah k Liberecku, i když Jiří Havel vyrůstal v podhůří Českého ráje.

Vztah Libuše Svobodové (6. 4. 1939 Haratice) ke svému rodnému kraji je mírně znát v jejích básnických sbírkách (*Plakat se nesluší* (2003), *Šeptáno do noci* (2004), *Všechny hvězdy pro Vás* (2004) či *Na strunách harfy* (2006)), ale především se zrcadlí v jejích

prózách *Na konci duhy* (2007) a *Medové dny* (2009). V memoárové próze *Na konci duhy* nás prostřednictvím hlavních postav zavede do kraje svého dětství, což byl tehdy průmyslový Frýdlantský výběžek, který je však líčen velice poeticky a něžně. Hlavní hrdinové, Češka a Němec, na pozadí svého milostného vztahu poukazují na tehdejší poměry. Autorka je členkou Obce spisovatelů Praha i Severočeského klubu spisovatelů v Ústí nad Labem.

V Liberci se 10. 7. 1956 narodil Lubomír Jaroš, ač svým povoláním farmakolog, věnuje se i tvorbě prózy a poezie. Jeho jméno je možné potkat i v odborném a denním tisku. Mezi prózu se řadí například jeho dílo *Liščí vršek* (2006), soubor dvanácti humorných povídek z vojenského prostředí. *Tajemství křišťálové jeskyně* (2004) je jednou z knih, ve kterých se Lubomír Jaroš zaměřil na mladší čtenáře a děj zasadil do prostředí Jizerských hor. Tato kniha je následována *Podivným svědectví Václava Korce* (2011). Stejně jako Miloš Zapletal, i tento autor se nechává inspirovat dobrodružstvími prožitými ve skautském oddíle. Do jeho divadelní tvorby spadá hra *U mučednického kůlu, aneb, Jak se obětovat pro umění: divadelní hra (fraška)* (2012). A ani v oblasti poezie nezůstal tento autor pozadu a ve svých sbírkách (*Tři balady o bludné lásce* (2011) či *Neučiníš sobě obrazu-* (1997) se zamýšlí nejen nad tématem lásky.

Jaromír Štětina (6. 4. 1943 Praha) se sice nenarodil v Liberci, avšak jeho rodina se po válce odstěhovala do okolí Frýdlantu, kde žili až do konce 50. let. Jeho spektrum činností a také literární tvorby je velice široké (politik, novinář, spisovatel, cestovatel, reportér). Začíná u novinových článků, kdy zakládá svou novinářskou agenturu Epicentrum a zaměřuje se především na válečné konflikty v Evropě, Asii a Africe. I jeho díla (*Studna pro mandon* (1984), *S Matyldou po Indu* (2000), *Století zázraků* (2000), *Vykradači hrobů: povídky o válce a o lásce* (2004), *Bastardi* (2006)) se vyznačují tématem válečných zkušeností či národnostními konflikty. V knize *Gravitace*, která vyšla v roce 2010, se vrací do krajiny svého dětství, do Jizerských hor, kde popisuje osudy lidí za druhé světové války. Inspiraci čerpal ze skutečných událostí a lidských osudů, avšak konkrétní osoby jsou pouze autorovou imaginací.

Dne 30. 6. 1946 se ve Frýdlantu v Čechách narodil spiritualisticky orientovaný básník Karel Křepelka (zemřel 13. 4. 1999). Jeho básnické dílo vychází v knize *Nejmenší slunovrat* (1996). Pro dětského čtenáře převyprávěl pohádky z různých koutů světa, a to v knize *Tančící hvězdy* (1995). Křepelka se neproslavil jen jako básník, ale také jako recenzent a esejista, což dokládá jeho dílo *Ztracené kuře* (1999).

Jedním z nejznámějších rodáků města Frýdlant v Čechách je bezesporu Cyril Podolský (10. 7. 1974 Frýdlant v Čechách), který se po studiích a několikaletém působení ve Zlíně vrátil zpět na sever Čech, kde nyní žije a tvoří projekty ve svém ateliéru. Nejpopulárnějším dílem je večerníček *Krysáci* (2007), který využívá techniky prostorové loutkové animace či počítačových animací ve 2D a 3D prostoru, a to vše ještě propojuje s živým hercem a reálným prostředím. Kniha *Strašidelný herbář Šiflík a Šuflík* (2010) je navíc doplněna o mp3 vyprávění celého příběhu. Ateliér Podolský má spoustu dalších projektů, které jsou zaměřeny většinou pro děti. Vzhledem k prostorovému umístění jeho děl, většinou na Moravu, nepřináší jeho tvorba libereckému regionu až tak velkou popularitu, jakou přináší třeba moravskému nářečí večerníček *Krysáci*.

Když se řekne jméno Petr Urban (8. 8. 1960 Smržovka), asi každému se vybaví postava Rudy Pivrnce, jeho kreslené postavičky. Avšak maminkám se s tímto jménem pojí i jeho kniha pro děti *Pohádky o Pořádníčkovi* (2011), které napsal ve spolupráci se svou manželkou a dcerou. Na stránkách tohoto díla se prolínají Urbanovy kresby, fotografie míst v kraji či obrázky z domácnosti s mravoučným textem, který malým čtenářům líčí skřítek Pořádníček.

Bezesporu nejmladším libereckým autorem je Lukáš Trněný (1988 Liberec), který v současné době studuje pedagogickou fakultu. Tento autor píše již od útlého věku, kdy navštěvoval Literární klub v liberecké knihovně. Lukáš Trněný se věnoval zejména humorným povídkám, ale v současnosti svou pozornost odklonil k povídkám fantasy žánru, kde se snaží skloubit humor s vážnými tématy, čímž chce fantasy pozvednout.

3.7 Kruh autorů Liberecka

Kruh autorů Liberecka je sdružení spisovatelů, publicistů a badatelů, jehož cílem je zviditelnit Liberecko v rámci celého Euroregionu Nisa, odrážet různým směrem jeho historii a poukazovat na literární dědictví a i na současnou literární tvorbu zdejších autorů. Kruh autorů Liberecka (KAL) vznikl v roce 1998, kdy se členové Obce spisovatelů odtrhli od ústeckého Klubu spisovatelů a o rok později založili Kruh autorů Liberecka. KAL vydává Kalmanachy, což jsou sborníky obsahující práce (výtvarné i literární) autorů českých, polských i německých, kteří jsou nějak spjati s Euroregionem Nisa. KAL autory nejen sdružuje, ale i vydává jejich díla. V současnosti se ke sdružení KAL hlásí šestnáct

stálých členů, ne všichni se však literární činnosti věnují v pracovní době, mnoho z nich má literární řemeslo pouze jako koníček.

Místopředsedou sdružení KAL je Otto Hejnic (15. 11. 1945 Praha), který se na dráhu spisovatele dostal přes mnohá jiná povolání (vrtač, technik), je také členem Obce spisovatelů. Od roku 1990 pracuje jako redaktor firemních novin. V roce 1983 debutoval knihou povídek *V pátek večer*. Jeho román *Dvě lásky na začátek* (1985) byl čtenářsky velice úspěšný. Do jeho beletristické tvorby patří ještě například povídkový soubor *Ztracená závrať* (1997), *O času a ohni* (2007), *Zase zvednout hlavu* (2010) nebo novela *Nebe na dosah* (2002). Otto Hejnic je též autorem libreta k muzikálu *Chytit kometu* nebo rozhlasové hry *Návraty* (1989), či zatím nerealizované divadelní hry *Loupežné přepadení* (2006). Ve svých dílech se zabývá především milostnými vztahy, čímž také poukazuje na dobový vývoj mravů. Pro knihovnu Jana Drdy sestavil a upravil v roce 2004 *Příbramské hornické historky* a v roce 2007 *Příbramské a jiné hornické historky*.

Václav Helšus (6. 3. 1947 Louny) je v libereckém povědomí znám spíše jako herec (jak divadelní, tak i televizní), režisér a dramatik. Napsal ale i několik děl (například *Malý vandr aneb lidové příběhy z Jizerských hor* (1981), monodrama *Hrobník dánský – shakespearovské variace* (1982) či tragikomedii *Po nás opona, o novém údělu herce v Čechách* (1997)). Jeho hry vycházejí i z historie tohoto pohraničního regionu (drama *Pokoj mého syna – o převaděčství a jiných útěcích* (dosud nebylo realizováno)).

Na odborné, především divadelní, publikace se zaměřil Jiří Janáček (7. 5. 1927 Blatná), jenž do roku 2003 působil na Katedře českého jazyka a literatury Fakulty pedagogické TU v Liberci. Mezi jeho studie patří například *Čtení o německém divadle v Reichenbergu* (2010), *Čtyřikrát Městské divadlo Liberec (Stadttheater Reichenberg) 1883 – 1938* (2004), *Devět fejetonů o Karolíně Světlé* (1999), skripta *Literatura pro děti a mládež* (1997) a další.

Ředitel, psycholog a metodik prevence Pedagogicko-psychologické poradny v Liberci Vladimír Piša (16. 5. 1959 Liberec) je již dlouholetým členem Kruhu autorů Liberecka. V posledních letech napsal nespočet recenzí, článků a jiných literárních textů, které publikuje v nejrůznějších periodikách. Podílel se také na přípravě několika publikací (čítanky, sborníky atd.).

Dalším velice plodným autorem Libereckého kraje a zakládajícím členem KALu je básník, překladatel a novinář (předseda Krajského sdružení novinářů) Luboš Příhoda (2. 8. 1934 Náchod). Vydal například výběry z poezie Reinera Kunzeho či Hanse Cibulky,

napsal několik literárně teoretických článků a doslovů a je autorem několika rozhlasových her. Jeho jevištní adaptace *Tři zlatých vlasů děda Vševěda* byla v roce 1986 uvedena na Mladé scéně v Ústí nad Labem. Knižní podobu dostala jeho díla *Promluvy do zdi* (2004) a *A potom přijely tanky...* (2010).

Josef Král (1933) je novinář a historik, který nyní žije v Liberci. Výsledky svého historického bádání shrnul v knize reportáží *Parašutisté* (1967), ve které se zaměřil na protinacistický odboj za 2. světové války. V období komunistické normalizace mu bylo zakázáno publikovat, ale i přesto tajně tvořil (*Hranaté míčky s hřebíčky I. – II., Střemhlavý let v kleci* - básnické prózy se záznamy rozhovorů s Bohumilem Hrabalem) a tato díla mu vycházela v samizdatu v letech 1984 až 1988, poté mu knihy vyšly ve vlastním nakladatelství KING. Od roku 1979 se také věnuje výtvarné tvorbě, která mnohdy doprovází jeho knihy.

Mezi spisovatele KALu se řadí pouhé dvě ženy. Jednou z nich je básnička a výtvarnice Hana Fousková (1947 Šluknov), která se do Hodek u Světlé pod Ještědem přistěhovala v sedmdesátých letech. Od začátku sedmdesátých let se pohybovala kolem výtvarníků a pražského undergroundu. Knižně jí vyšly sbírky *Jizvy* (1998), *Troud* (2003) a *Psice* (2008). Autorka tvoří i rozsáhlou autobiografickou prózu *Schizofrenička*, jejíž některé části vyšly zatím pouze časopisecky.

Druhou spisovatelkou je Věra Vohlídalová (8. 2. 1942 Londýn), která od roku 1946 žije v Liberci, kde dlouhá léta pracovala jako knihovnice a ředitelka Krajské vědecké knihovny. Do jejího literárního repertoáru se řadí jak časopisecké články, přednášky a prezentace z oblasti knihovnictví nebo česko-německých vztahů, tak i například kniha *S knihovnou nejen na houpačce* (2007), jež pojednává o budování Stavby smíření a nese i odlesky autorčina vlastního života.

Dalším autorem, který byl životem přivanut do Liberce, je Stanislav Kubín (1943 Velim), člen Obce spisovatelů. Stejně jako mnoho jiných spisovatelů, ani Stanislava Kubína neživila spisovatelská činnost, původním povoláním byl elektrotechnik a poté příslušník vojenského letectva. Avšak psaní se věnoval od mládí. Koncem padesátých let se podílel na dramatině románu Jarmily Loukotkové *Navzdory básník zpívá*. V letech 1987 se zrodil cyklus pořadů *Přijďte k nám pobejt*, poté cyklus *Povídání a naslouchání a Doteky – plochy poznání*, na němž až do roku 1991 spolupracoval s Miroslavem Horníčkem. Od roku 1992 až do roku 2010 napsal více jak 150 těchto talk show, kam si zve nejrůznější hosty. Avšak tyto pořady nejsou jedinou tvůrčí činností tohoto autora.

Velké popularity mu přinesla i jeho literární pásma a kompozice (*Lahodná vteřina* či *Letec a básník*). Na svém kontě má i mnoho básnických sbírek (např. *Dotýkání* (1999), *Čas zastavení, čas perseid* (2002), *Klečící Bůh* (2004) nebo *Ponorná řeka* (2010)) a esejí (*Muška jenom zlatá--?* (2010) nebo *Kratičkový esej o kultuře* (2010)).

Jedním z nejmladších členů Kruhu autorů Liberecka je Marek Sekyra (14. 11. 1974 Ústí nad Labem), který má, stejně jako Věra Vohlídalová, velice blízký vztah ke Krajské knihovně v Liberci, kde pracuje jako vedoucí Všeobecné knihovny. Od roku 2004 píše pro časopis Světlik seriál o starých německých autorech Liberecka a s pomocí Otokara Simma přebásňuje ukázky z jejich tvorby. S ním také připravil knihu *Ještědské květy* (2008) či *Jizerské květy* (2011), pojednávající právě o těchto autorech a obsahující jejich texty. Debutoval však svou básnickou sbírkou *Modré hodiny* (2007), která byla následována studii o Máchovi *Máchovské mýty a legendy* (2010) a zatím jeho poslední sbírkou přírodní lyriky jsou *Úvozy*, které vyšly v roce 2011 a ve kterých se autor tématem opět vrací do severních Čech.

Vlastimil Vondruška (1955 Kladno) po studiích působil v Národním muzeu v Praze, odkud se poté přesunul do Doks, kde se svou manželkou založil sklárnu Královská huť, specializovanou na výrobu kopií historického skla. Tu provozoval až do roku 2009, za což také dostal ocenění ministra kultury ČR. Od roku 2009 se věnuje čistě jen spisovatelské činnosti. Na svém kontě má doposud více než padesát vědeckých studií a článků o dějinách hmotné kultury, patnáct knih vědeckých a populárně naučných a k tomu ještě přes třicet historických románů a několik knih pro mládež. Je také autorem filmu *Jménem krále* (2009). Za svou činnost získal již řadu ocenění (např. Zlatou stuhu IBBY či cenu knihovníků SUK). Některá jeho díla naleznete pod jeho pseudonymem Jan Alenský.

Štěpán Kučera (13. 2. 1985 Jablonec nad Nisou) je i přes svůj mladý věk již známým spisovatelem a redaktorem. K jeho dílům patří sešit povídek *Mirek a ti ostatní* (2003), *Tajná kronika Rychlých šípů* (2006) a nejnovější kniha *Prokletí pánů z Hodkova* (2012). Také uspořádal sborník *Literaturistický průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku* (2006), který představuje autory, jež v době vydání knihy teprve s literaturou začínali.

Jan Tichý (1941 Hradec Králové) měl po maturitě v roce 1958 z politických důvodů uzavřen vstup na vysokou školu, a tak zastával nejedno povolání (učitel, pomocný dělník, programátor, ...). S literární tvorbou začal již jako mladý, kdy přispíval do studentského časopisu a amatérských sborníků. V roce 2007 mu vyšla kniha *Třicet dva hodin mezi psem a vlkem*, které předcházelo vydání knihy *Opuštěák do nebe* (2004). Obě dvě tato díla

poukazují na historické okamžiky v padesátých až šedesátých letech, které se udály na našem území.

Mezi autory KALu patří také Ludvík Středa, Bohumil Nuska či Jan Šebelka, o nichž je zmiňováno na předchozích stránkách, a proto zde již nebudou podrobněji rozebíráni.

4. Autoři, s jejichž texty se pracuje v praktické části

4.1 Miloslav Nevrlý

Asi nejznámějším spisovatelem Liberecka je bezesporu Miloslav Nevrlý (29. 10. 1933 Praha). Čtenář jeho děl si jen stěží dokáže představit, že takto citlivě a výstižně píše o Jizerských horách někdo, koho do Libereckého kraje zavála až práce v roce 1957. Tehdy se stal přírodovědcem Severočeského muzea v Liberci a přírodě a vlastivědnému bádání se věnuje dodnes, nyní jako externí pracovník muzea. Spektrum jeho publikační činnosti je velice rozsáhlé a obsahuje jak díla beletristická, tak i topografické studie, průvodce či odborné studie z oblasti zoologie. Od roku 1946 je skautem a po roce 1968 pomáhal vést nejdříve turistický oddíl, poté oddíl libereckých skautů Miloši Zapletalovi. Skautské výpravy a profesní toulky po horách se zrcadlí v téměř všech jeho dílech, kdy ve svých knihách přesně vystihuje pocity každého, kdo bloumá Jizerskými horami a miluje jejich mlžnou vůni a jeho pero od úst krade slova, jež popisují specifičnost a náladovou krásu Jizerských hor. Díky svému povolání zoologa jako jeden z prvních zmapoval zimování netopýrů v Jizerských horách. Avšak jeho tvorba se nevztahuje pouze k horám v okolí Liberce, ale zavádí čtenáře i do krajů velice vzdálených, jako je Rumunsko, jehož horám zasvětil knihu *Karpatské hry* (1. vydání 1981), krajině Českého Švýcarska světil dílo *Chvály zadní země* (2002), o Krkonoších píše v knize *Zašlá chuť morušek* (2003), národním parkům a chráněným územím České republiky a Slovenska se věnuje v díle *Nejkrásnější sbírka* (2001). Ve všech těchto dílech kombinuje popis jednotlivých míst s jejich historií a s životními příběhy lidí, kteří zde žili. Díky těmto knihám se do mnohých míst, dříve lidmi opuštěných, navrací život prostřednictvím turistů, kteří chtějí na vlastní kůži zažít pocity, s nimiž se ve svých knihách autor svěřuje, a poznat dávno zapomenutá místa.

Knihou, kterou se Miloslav Nevrlý především proslavil a které se dostalo již čtvrtého vydání, je jeho proslulá *Knihou o Jizerských horách* (1. vydání 1972). V ní ve dvanácti

kapitolách, které nesou jména měsíců v roce a začínají symbolicky květnem, měsícem, kdy se vše rodí, přibližuje čtenářům nejen přírodu a historii, ale i vyprávění a pověsti, která zaslechl při svých putováních těmito horami. To vše kombinuje se záznamy osobních prožitků. V úvodu do každého měsíce líčí autor subjektivní zážitky a pocity, se kterými se v daném měsíci setkal v „Jizerkách“ na svých putováních. Čtenáři, který miluje tyto hory stejně jako autor, jdou jeho slova přímo z duše a je to, jako by mu autor četl myšlenky a dával jim půvabnou slovní podobu. Další pohled na Jizerské hory se naskytne v podkapitolách, které jsou věnovány příběhům, pověstem a vyprávěním z hor. Autorovi byly předlohou německy a česky psané texty (některé dosud nebyly nikdy publikovány), ústně předané příběhy a historky, které vyslechl od starousedlíků anebo kronikářské záznamy z obcí v Jizerských horách. A pro někoho nejdůležitější částí knihy jsou podkapitoly, které jsou věnovány pomníčkům. V nich autor předkládá čtenáři historii jednotlivých pomníčků a popisuje cestu, jak se k nim lze dostat, proto je také tato kniha pokládána za „bibli pomníčkářů“. Každý hledač pomníčků („pomníčkář“) měl svůj notýsek a do něj si zapisoval, kdy který pomníček našel. Samozřejmě i u křížků byly památeční knížky, do kterých se „návštěvník“ zvěčnil. V dnešní době již není tolik lidí, které by tato pomníčková turistika přitahovala, ale i tak zůstalo pár věrných, kteří se o pomníčky starají a dokonce vytvářejí i pomníčky nové. Celkem je v Jizerských horách a jejich okolí roztroušeno asi 495 pomníčků a křížků, některé mají historii a původ naprosto jasný a o některých se vedou dohady, zda by tu měl, či neměl onen pomníček existovat. O většině z nich je v knize alespoň zmínka. Tato publikace svým záběrem nemá obdobu v žádné jiné knize o českých pohořích.

4.2 Miloš Zapletal

Velkým propagátorem skautingu a zároveň knih se skautskou, turistickou a dobrodružnou tematikou je Miloš Zapletal (13. 1. 1930 Prostějov), jehož mnoho mladých zná pod jeho přezdívkou Zet. Stejně jako jeho současník Miloslav Nevrlý, i Miloš Zapletal se nenarodil v Liberci, ale Jizerské hory a zdejší přírodu si oblíbil natolik, že se do Liberce přestěhoval. V jeho díle tvoří zvláštní kapitolu sbírky her a příručky pro vedoucí, kde lze nalézt inspirace pro nejrůznější hry, aktivity či soutěže pro mládež (*Hry v terénu* (1957), *Velká encyklopedie her IV. Hry ve městě a na vsi* (1988) atd.). Mnohé z těchto děl vychází

v jeho edici Skautské prameny. Přeložil několik knih E. T. Setona a v posledních letech se věnoval dílu Jaroslava Foglara, o němž napsal knihu *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara* (2007), vydanou na počest stého výročí Foglarova narození. Na některých dílech spolu dokonce spolupracovali. Velkou část tvoří i Zapletalova beletristická díla, která jsou určena především mládeži a jsou dobrodružného charakteru. V letech 1976 – 1977 vycházelo v časopise Pionýrská stezka jeho dobrodružné dílo *Zkouška odvahy*. V roce 1982 se tomuto dílu dostalo knižní podoby pod názvem *Stezka odvahy*. Tento příběh je zasazen do Jizerských hor, kde se odehrává tábor, na němž hlavní hrdina plní zkoušku Tři orlí pera. Stejně jako předchozí kniha, tak i díla *Sedmička* (1976), *Ostrov přátelství* (1983) a *Cvoci* (2008) nám ukazují skautská dobrodružství, kterými prochází parta kluků z Liberce, kteří se vydají přejít celou Českou republiku na běžkách.

Jeho kniha *Soví jeskyně* (1. vydání 1989) nás opět vtáhne do dobrodružné výpravy, tentokrát tří chlapců, kteří na popud dědečka objevují zajímavá místa v okolí Liberce. Žánrem spadá tato kniha opět do dobrodružného románu s prvky cestopisu, stejně jako předchozí volná trilogie. Kniha je psána podobným jazykem, jakého užíval ve svých románech Jaroslav Foglar, možná právě proto je občas nazýván Foglarovým pokračovatelem. Čtenář v ní také projde skutečná místa, o nichž se z knihy dozví zajímavosti, které se zakládají na skutečných událostech a faktech.

4.3 Milena Hercíková

Milena Hercíková je jméno, které zná v Liberci každý, kdo alespoň jedno za život vkročil do světa Základní umělecké školy. Tato pozoruhodná žena se narodila v Újezdě u Brna, odkud se po tragickém roce 1945 přestěhovala do Machnína u Liberce. V tomto kraji prožila jak své dětství, tak i dobu dospívání, a i nyní zde tvoří svá díla a vychovává mladé spisovatele jakožto učitelka v Literárně dramatickém oboru, v oboru, který sama před více jak padesáti lety založila. Své básnické sbírky zaměřuje na děti a mládež, skupiny lidí, ke kterým má nejbliže a se kterými tráví denně několik hodin. To vše je naprosto patrné z jejích básní, které jsou plné pochopení, něhy, úcty a soucitu. Její básnické sbírky jsou zaměřeny především pro mladší čtenářskou skupinu, kterou jsou děti a mládež. Mezi její sbírky patří například *Báseň roste s dítětem* (2002), *Laskavec bez rozumu* (2003), *Báseň dospívá* (2010) a nejnovější sbírka je *Dětem pro radost* (2011). Poezie Mileny Hercíkové

je velice citlivá a čtenář z ní vycítí mnohaleté zkušenosti v práci s dětmi, kdy verše přesně vystihují dětskou duši v daném věku.

Její sbírka *Báseň dospívá* je určena zejména dospívající dívkám, neboť málokterý chlapec dává v pubertálním věku najevo své niterní pocity. Dívky si v této básnické sbírce najdou svůj vlastní požitek a naleznou u ní klidnou oázu pro své rozbouřené myšlenky. Zároveň jim může čtení těchto veršů ulevit od trápení, když zjistí, že stejné pocity má i někdo jiný, někdo, s kým si je čtenářka prostřednictvím řádků velice blízká, a zároveň je od ní tak daleko, že nemusí mít strach z blízkosti. Sbírka je rozdělena na několik tematických částí, stejně jako je lidské dospívání rozfázováno na několik etap. Úvodní část sbírky nese název *Setkání*, neboť to je právě ten zlomový okamžik, kdy se jedinec nechá ovlivnit svými dojmy a touhami a začne svůj život měnit kvůli druhé osobě. Následuje část *Dívání*, kdy se dva lidé poznávají, poté *Slyšení* a na závěr samotné *Dospívání*. V části *Dospívání* jsou básně, které reflektují dospívání člověka, změny, které ho v této době doprovází, a pocity, jež jsou v něm nastřádány. Paralelou tomu může být i dospívání vztahu mezi dvěma lidmi.

4.4 Vladimír Stanislav

Svá první literární díla napsal Vladimír Stanislav (1977) již na gymnáziu, jednalo se o povídky, které nebyly zatím knižně vydány. Vzhledem k jeho dlouholeté práci vedoucího ve skautském oddílu se nelze divit, že svou profesní dráhu směřoval pedagogickým směrem. Po dokončení vysoké školy vyučoval několik let angličtinu na jazykových školách. Tuto svou učitelskou kariéru však opustil a nyní pracuje ve firmě se zabezpečovací technikou. Kromě samotné knihy *Nebezpečný Prostor* napsal ještě několik povídek, které jsou ke stažení na jeho internetových stránkách. Z čeho čerpá inspiraci pro svou tvorbu, je patrné každému, kdo si přečte první řádky jeho knihy nebo některé z povídek. Ve většině případů se jedná o dobrodružství a zážitky, které prožívá parta kamarádů na vandrech či na skautských akcích. Z jeho tvorby je znát velice blízký pozitivní vztah k dílu Miloše Zapletala a Miloslava Nevrlého. Dílo Vladimíra Stanislava je syntézou dobrodružných prvků a zároveň perfektních detailních popisů přírody, míst a krajiny, kde se děj jeho příběhů odehrává.

Jeho knižní debut *Nebezpečný Prostor* zavede čtenáře prostřednictvím dobrodružství dvou šestnáctiletých chlapců do Lužických hor a do okolí Máchova jezera. Tam, ve vojenském prostoru Ralsko, zažijí hlavní protagonisté perné chvíle, když se snaží uniknout nejen svým soupeřům během bojové hry, ale i skutečným zlodějům, kterým chlapci padli do rukou. Celkový napínavý děj jeho knihy skvěle dotvoří detailní vyobrazení skutečného prostředí a krajiny, jež se nachází v okolí Máchova jezera. Styl jakým popisuje jednotlivá místa, kde se děj odehrává, je velice výstižný a představuje skutečná místa v severních Čechách. Místa jsou často popisována s takovou přesností, že se čtenář může domnívat, že se na dané místo dívá autor každé ráno z okna své ložnice. Avšak není tomu tak, Vladimír Stanislav daná místa pouze velice dobře zná, nejednou je navštívil. Jazyk jeho knihy a povídek je velice živý a zachycuje řeč současných teenagerů, kteří nejdou pro vulgární výraz daleko, což se zrcadlí i v řeči románových postav. Autor však používáním vulgarismů nezabíjí literární kvality díla, naopak vhodným načasováním užití neslušného výrazu zvyšuje napínavost příběhu. Zároveň tím skvěle dotváří atmosféru okamžiku prožívaného hlavním hrdinou. Ke knize jsou vytvořeny i webové stránky, na kterých se čtenáři proklikají do nejrůznějších sekcí, kde se dozví více informací jak o knize, tak i o samotném autorovi. V sekci *Bonusy* jsou umístěny další materiály (fotografie, plánky, mapy, dodatečné popisy), které mohou sloužit čtenáři ke zpestření knihy nebo k lepší ilustraci příběhu a popisovaných míst.

4.5 Jana Eichlerová

O liberecké spisovatelce a novinářce Janě Eichlerové (10. 8. 1947 Jičín) bohužel není dostupných mnoho informací. Kromě novinových článků, které se většinou vztahují ke kulturním a společenským událostem Libereckého kraje, jí vyšla jediná kniha pro děti *Pohádky pro malé i velké Liberečanky* (2003). V této, pro někoho poněkud zvláštní, knize předkládá čtenářům dvacet pět pohádek. Všechny tyto pohádky mají velice úzký vztah k Liberci. Líčí se v nich historické události, vznik budov či tradic, které se s Liberem pojí, a na jejich základě je vyfabulován příběh. Vše je uzpůsobeno do žánru pohádky a zaměřeno na nejmladší čtenáře, které také v úvodní a závěrečné části každé pohádky autorka oslovuje. Pohádky nejsou lidového pojetí, ale jedná se o moderní autorskou pohádku, kde hlavní postavy – liberecká strašidylka – chodí do hospody na pivo či se podílí na

rekonstrukci libereckých památek společně se žáky průmyslové školy. Kniha je celkově uzpůsobena nejmladší čtenářské skupině, a o to více jsou takovéto moderní, a místy i nevhodné, prvky v knize nepatřičné. Zvláštností této knihy je představení postavy Jizeráka jako vládce Jizerských hor. Většina obyvatel Liberecka totiž za vládce Jizerských hor pokládá skřítku Muhu, který je zmiňován v desítkách publikací, a je jen o trochu méně známý než jeho krkonošský kolega Krakonoš. I přes všechny tyto nedostatky si kniha našla v Liberci široké publikum čtenářů, neboť je to jediná kniha, která tematicky propojuje Liberec a jeho historii s žánrem pohádky.

4.6 Eva Koudelková

Se současnou literární tvorbou Libereckého kraje je v posledních letech nejčastěji spojována Eva Koudelková (6. 3. 1949 Náchod), neboť se regionální literatuře věnuje nejen ve své tvůrčí a badatelské činnosti, ale i své znalosti v tomto oboru přednáší na Technické univerzitě v Liberci. Vydala již čtyři soubory pověstí z Libereckého kraje, které vyšly v jejím vydavatelství Bor. Toto severočeské nakladatelství publikuje ročně několik desítek děl v několika edičních řadách, které jsou různého zaměření (filosofie, filologie, regionální tematika či historiografie), zejména však podporuje regionální autory nebo díla o regionu.

Každá její sbírka pověstí a lidových vyprávění je zaměřena na jinou část Libereckého kraje a některé pověsti zasahují i do krajů jiných. V roce 2001 začala vydáním knihy *Pověsti z Liberce a Liberecka*, publikace *Pověsti z kraje sklářů* s podtitulem *Lidová vyprávění z Jizerských hor a podhůří* (2004) se zaměřuje na stranu Jizerských hor, která je blíže Jablonci nad Nisou. Dílo, které vyšlo před dvěma roky, je zatím posledním a nese název *Pověsti od Nisy a Kamenice*. Její díla jsou psána čtivě a v jazyce, který je srozumitelný dnešnímu čtenáři. Knihy jsou navíc obohaceny o spoustu přílohových materiálů (vysvětlivky, místopisné přehledy atd.), které slouží k bližšímu poznání daných míst a k možnosti prohloubení znalostí o daném tématu a regionální literatuře.

Kniha *Pověsti od řeky Smědé* s podtitulem *Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor* (2007) přibližuje zcela srozumitelně folklórní tematiku každému čtenáři. Autorka v ní představuje nejen české pověsti, které se v této oblasti Libereckého kraje tradují, ale vzhledem k předchozímu osídlení této oblasti německým obyvatelstvem musela

sáhnout i po pověstech a vyprávěních v německém jazyce, aby komplexnost tématu zůstala zachována. Ty jsou pro soubor samozřejmě přeloženy. Kniha je rozdělena na několik tematických kapitol (O místech, O lidech, O pokladech, Války a bitvy, Čarodějové a čarodějnice, Nadpřirozené bytosti, Pekelní tvorové), kde se sdružují pověsti a vyprávění se stejným motivem. Pro regionální literaturu jsou knihy Evy Koudelkové velice důležité, neboť se v nich připomíná kulturní, historická a literární paměť libereckého regionu, která by jinak postupem času upadla v zapomnění, a mnohé pověsti a vyprávění, které se stále ještě tradují ústně, by již byly navždy ztraceny.

4.7 Jiří Dvořák

Ojedinělým tvůrcem co do literárního žánru je Jiří Dvořák (18. 5. 1970 Frýdlant v Čechách), který svůj literární život zasvětil tvorbě pro děti a bajkám, jejichž psaní není v dnešní době plně ve středu zájmu spisovatelů. Nejde však o bajky v tradičním pojetí, kdy se v jejich závěru vyskytne výchovný moment, ale jeho bajky se zakládají na humorném pojetí. Jeho debut *Plesk!* (1997) přináší čtenářům soubor lyrizovaných vyprávění, kde se hlavními hrdiny stávají většinou zvířata. V jeho bajkách jsou personifikována nejen zvířata, ale i věci či slova, která žijí svým vlastním životem. Autorův styl vystihuje vidění světa dětskýma očima. V knize *Kvítko z čertovy pohádky* (2002) se vyskytují nejen bajky, ale i pohádky, které stejně jako jeho bajky, nenesou prvky typické pohádkovosti, jsou to spíše moderní autorské pohádky. Do širšího povědomí se autor dostal až se svojí třetí knihou *Slepice a televize* (2003), v tomto díle z řady „bajky – nebajky“ odstoupil Jiří Dvořák od poetického pojetí a texty se vyznačují větší ironičností. V jeho zatím posledním díle *Zpátky do Afriky!* (2005) nám představuje příběh, kdy zvířata ze zoologické zahrady uprchnou, aby se dostala zpět na africký kontinent. Některé jeho další knihy jsou určeny zejména malým čtenářům (*Minimax a mravenec, aneb, Jeden den v říši hmyzu* (2009), či leporelo *Mládátka a maminky na statku* (2003)). Pro rok 2012 je připravováno nové dílo *Rostlinopis*.

Ve své nejpoblárnější knize *Slepice a televize* autor spojuje prvky bajky s humorným a pestrým prostředím. Všechny bajky – nebajky poukazují na nejrůznější lidské vlastnosti (lenost, nerozhodnost, pyšnost, vychytralost,...), avšak ne vždy se čtenáři dočkají mravného ponaučení, neboť místy je zatlačeno do pozadí velice vtipným a

úderným zakončením bajky – nebajky. Autor v knize hravě a s naprostou jasností a samozřejmostí vysvětluje některé přírodní úkazy (proč jsou vlčí máky červené, odkud se vzaly stíny), které vypadají velice věrohodné, neboť jsou v příbězích zapojeny odborné botanické a zoologické termíny, které však na čtenáře nepůsobí přehnaně a ani odtrženě od ostatního kontextu, neboť jsou zaobaleny v mluvě dnešní mládeže.

5. Projekty

5.1 Miloslav Nevrlý - *Knih o Jizerských horách*

název aktivity	1. Příprava cesty	2. Procházka k pomníčku	3. Diskuze
časový rozsah	25 minut	90 minut (čas je počítán z výchozího bodu v Lidových sadech)	15 minut (během zpáteční cesty do školy)
cíl aktivity	Cílem této úvodní části je naplánování trasy na základě správného vyhledání informací z textu a z doplňkových zdrojů.	Procházka v dětech navodí příjemnou náladu a tematicky dotvoří rámeček celého projektu. Navíc si z procházky odnesou určité přírodniny, se kterými budou v dalších fázích projektu pracovat a budou navazovat na zážitky z procházky.	Cílem diskuze je zamyšlení se dětí nad významem stavění pomníčků.
metody	motivační, výzkumná	pozorování, badatelská	volná diskuze
organizační formy výuky	práce v třídním kolektivu, učitel v roli poradce	práce v třídním kolektivu	práce v třídním kolektivu
pomůcky	na každého žáka: podkladový text	na třídu: plánek či mapu, do které si žáci vyznačili	žádné

	na třídu: přístup k internetu, 3 různé mapy Liberce a okolí	cestu k pomníčku	
--	--	------------------	--

název aktivity	4. Čtyři rohy	5. Práce s textem	6. Plakát
časový rozsah	25 minut	30 minut	90 minut
cíl aktivity	V tomto úkolu si žáci utřídí své myšlenky a poznatky o tématu jizerskohorských pomníčků.	V této části žáci naleznou odpovědi k předchozímu úkolu a osvětlí si některé nejasnosti k tématu tím, že v textu vyhledají správné informace.	Cílem úkolu je vytvoření a následná prezentace plakátu na téma jizerskohorské pomníčky, kde žáci uplatní znalosti získané v předchozích částech projektu a ty kreativně ztvární.
metody	čtyři rohy, synkritická (srovnávání)	práce s textem, analytická, syntetická	dovednostně-praktická, demonstrace
organizační formy výuky	samostatné práce každého žáka	společná práce celé třídy	práce ve čtyřlenných skupinách
pomůcky	na žáka: psací potřeby na třídu: velké papíry s otázkami	na žáka: podkladový text na třídu: papíry s odpověďmi z metody čtyř rohů	na žáka: pracovní list, psací potřeby na každou skupinu: čtvrtka formátu A3, výtvarné potřeby, lepidlo, <i>Kniha o Jizerských horách</i> , některá vydání časopisu <i>Patron</i> , kniha <i>Připomínky zašlých časů</i>

Miloslav Nevrlý

Jméno Miloslav Nevrlý zná každý, komu učarovaly Jizerské hory a kdo alespoň jednou hledal za onoho typicky deštivého počasí nějaký pomníček skrytý uprostřed neprostupných bučin Jizerských hor. Je až divu, že člověk, který tak zajímavě píše o přírodě a krajinách, se narodil v Praze a to 29. října 1933. Po studiu reálného gymnázia a přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy – obor zoologie nastoupil jako zoolog do Severočeského muzea v Liberci. Tam pracoval až do roku 2000, kdy odešel do důchodu. Jako jeden z prvních zmapoval zimování netopýrů v Jizerských horách a těmto horám věnoval i většinu svých knih, protože v nich jako terénní pracovník strávil mnoho času. Do hor se chodil toulat nejen pracovně, ale také při svých koníčcích. Od roku 1946 je skautem a po roce 1968 pomáhal vést nejdříve turistický oddíl, poté oddíl libereckých skautů Miloši Zapletalovi. Když zrovna není v horách Jizerských, můžete ho zajisté najít v jiných pohorích, o nichž napsal mnoho zajímavých publikací. Rumunským horám zasvětil knihu *Karpatské hry* (1. vyd. 1982), krajině Českého Švýcarska dílo *Chvály zadní země* (2002), o Krkonoších píše v knize *Zašlá chuť morušek* (2002), národním parkům a chráněným územím České republiky a Slovenska se věnuje v díle *Nejkrásnější sbírka krajiny České a Slovenské republiky* (2001). Dílo, kterým se především proslavil a kterému se dostalo již čtvrtého vydání, je jeho proslulá *Kniha o Jizerských horách* (1. vyd. 1976). V té přibližuje čtenářům nejen přírodu a historii, ale i vyprávění a pověsti, které zaslechl při svých putováních těmito horami. Tato kniha je považována za „bibli pomníčkářů“, to jest těch, kteří bloudí Jizerkami a hledají, pomníčky, které jsou porůznu ukryté. Těmito němými strážci zemřelých jsou Jizerské hory typické, a ty také nikde jinde nenajdeme v takovém množství jako zde.

Kniha o Jizerských horách

Tento prostý název knihy v sobě skrývá mnohem víc, než by kdo čekal. Jakmile se čtenář, který alespoň jednou za život okusil zrána procházku mokrou loukou nebo večerní brození se po pás ve sněhu, začte do úvodních stránek, může si být jist, že si ho kniha získá. Autor zde ve dvanácti kapitolách, které nesou názvy měsíců a začínají symbolicky květnem, měsícem, kdy se vše rodí, popisuje několik stránek Jizerských hor. V úvodu do každého měsíce líčí autor subjektivní zážitky a pocity, se kterými se v daném měsíci setkal v Jizerkách na svých putováních. Čtenáři, který miluje tyto hory stejně jako autor, jdou

jeho slova přímo z duše a je to, jako by mu autor četl myšlenky a dával jim krásnou slovní podobu. Další pohled na Jizerské hory se naskytne v podkapitolách, které jsou věnovány příběhům, pověstem a vyprávěním z hor. Autorovi byly předlohou německy a česky psané texty (některé dosud nebyly nikdy publikovány), ústně předané příběhy a historiky, které vyslechl od starousedlíků anebo kronikářské záznamy z obcí v Jizerských horách. A pro někoho nejdůležitější částí knihy jsou podkapitoly, které jsou věnovány pomníčkům. V nich autor předkládá čtenáři historii jednotlivých pomníčků a popisuje cestu, jak se k nim lze dostat. Stejně jako se dnes hledají poklady při geocachingu, tak se dříve hledaly jizerskohorské pomníčky. Každý hledač měl svůj notýsek a do něj si zapisoval, kdy který pomníček našel. Samozřejmě i u křížků byly památeční knížky, do kterých se „návštěvník“ zvěčnil. V dnešní době již není tolik lidí, které by tato pomníčková turistika přitahovala, ale i tak zůstalo pár věrných, kteří se o pomníčky starají a dokonce vytvářejí i pomníčky nové. Celkem je v Jizerských horách a jejich okolí roztroušeno asi 495 pomníčků a křížků, některé mají historii a původ naprosto jasný a o některých se vedou dohady, zda by tu měl, či neměl, onen pomníček stát. O většině z nich je v knize alespoň zmínka. A právě kvůli jedinečnosti pomníčků jsou texty z této knihy zvoleny jako podkladové a s nimi budou žáci během projektu pracovat.

Projekt

Dílo Miloslava Nevrlého je vybráno úmyslně vzhledem k jeho velkému přínosu Libereckému kraji nejen po stránce přírodovědné, ale zejména literární. Právě kvůli široké tematické pestrosti a zároveň jasnému, a přesto rozmanitému, jazyku autora se s jeho texty pracuje velmi dobře, neboť předkládají odborná témata stylem, který je srozumitelný pro každého čtenáře. Navíc se v jeho textech čitelně odráží pozitivní vztah k Liberecku, který ve čtenáři vzbuzuje hrdost na sounáležitost ke krajině Jizerských hor. Tyto texty také motivují čtenáře k poznávání míst, o kterých se v knihách pojednává, čímž pozitivně rozvíjejí povědomí o libereckém regionu.

Tento dlouhodobější projekt se zabývá tématem jizerskohorských pomníčků. Jednou z použitých metod je metoda kritického myšlení čtyři rohy. Projekt je rozdělen do šesti větších celků. V každém z nich budou žáci obohacovat své vědomosti o poznatky z oblasti historie či geologie svého kraje, a také uplatňovat své jazykové a literární dovednosti, čímž

tento projekt zasáhne do více předmětů. Vše vyústí ve skupinovou tvorbu plakátů a jejich následnou prezentaci.

1. Příprava cesty

Vstupem do tohoto bloku je text o Hrobu mrtvých mužů, který se nachází poblíž Lesního koupaliště v Liberci. Aktivita začne tak, že ještě ve škole rozdá učitel žákům podkladový text. Žáci by si text měli pozorně přečíst a dle popisu by se měli k pomníčku dostat. Zde pracuje třída jako jeden tým. V případě, že dle indicií z textu si nebudou cestou jisti, mohou použít internet a najít si k pomníčku podrobnější popis cesty. Vyučující bude pouze usměrňovat vyhledávání a nechá žáky pracovat samostatně. Tím se žáci učí, jak pracovat s informacemi – nejprve je získat a následně je třídit podle důležitosti. A uvědomí si tak svou zodpovědnost za vlastní jednání – pokud si nebudou cestou jisti, mohou bloudit, pokud nevyberou správnou cestu, mohou si cestu prodloužit o několik desítek metrů. Zároveň se učí vzájemnému respektu a toleranci k druhým.

Podkladový text:

„Několik desítek metrů vpravo od modře značené cesty z Liberce k Mlynářovu kříži, je u opuštěného lomu „hrob mrtvých mužů“. Jmenují ho tak chlapci a dívky z libereckých oddílů, když k němu za noci sami chodí, aby složili zkoušku odvahy. Tři rovy v lese, tři kameny, kříže, nikdo neví, kdy a kde se tam vzaly. Občas dřevěné křížky kdosi obnoví, kytičku k nim přiloží: kdo, to nikdo neví. Liberecké noviny před lety otiskly výzvu, aby se přihlásil, kdo by o původu toho pomníčku cokoli věděl, ale marně, nikdo se neozval. Je známa teorie, že hroby patří třem válečným zajatcům, které zde Němci za války zastřelili, jiná verze uvádí, že naopak zde byli po válce zastřeleni tři Němci.“¹

2. Procházka k pomníčku

U Hrobu mrtvých mužů by si žáci měli místo nakreslit, vyfotit a měli by si odtamtud odnést nějakou přírodninu, kterou pak použijí při výrobě prezentace v závěrečné fázi projektu. Měli by si uvědomit, že každá věc, která je na daném místě, o něm něco vypovídá a je s místem určitým způsobem spjatá, symbolizuje ho. Odnou-li si kámen, bude to pravděpodobně žula, která je pro Liberecko typická, těžko si odtamtud odnesou kopretinu,

¹ NEVRLÝ, Miloslav. *Kniha o Jizerských horách*. 3. vyd. Janov nad Nisou: CIVITAS, 1996. 396 s. ISBN 80-902086-3-0, s. 202 – 203.

když je hrob umístěn v lese. Vyučující by měl děti navést k tomu, aby se na přírodniny, které si budou odnášet, dívali i tímto způsobem, nejen tím, co se jim líbí, popřípadě co se jim dobře ponese zpět do školy. Tato aktivita podpoří rozvoj logického odvozování a žáci se přesvědčí, že jsou schopni sami objevit souvislosti, aniž by je museli vyhledávat v encyklopediích či na internetu.

3. Diskuze

Cestou zpět do školy učitel vyvolá diskuzi o pomníčkách, k čemuž může použít návodné otázky. Proč se pomníčky stavějí? Kde se vztyčují? Co znamenají? Připomínají něco? Má ten samý význam křížek na hřbitově a křížek kdesi uprostřed lesa? Měl by také žákům sdělit, že Jizerské hory jsou jediným místem, kde se pomníčky nacházejí v tak velkém množství a u většiny je známa jejich historie, nebo se o jejich původu tradují nějaké pověsti.

4. Čtyři rohy

Po návratu do školy následuje aktivita, při níž budou ve čtyřech rozích třídy rozmístěny velké čtyři papíry (minimálně formát A3), a na každém bude jedna otázka. Žáci postupně obejdou všechny čtyři rohy a na papír napíší anonymně odpovědi na všechny čtyři otázky. Vzhledem k předchozí diskuzi již žáci měli možnost o tématu přemýšlet, a tudíž by tato aktivita měla mít rychlejší průběh. Žáci si mohou odpovědi svých kamarádů přečíst a změnit tak svůj názor na danou věc. Touto aktivitou se žáci zdokonalují v komunikačních dovednostech (jasně formulovat své myšlenky) a zároveň se obohatí o názory svých spolužáků.

otázky:

Z jakého důvodu a za jakým účelem staví lidé pomníčky, kříže?

Kolik si myslíš, že je v Jizerských horách pomníčků?

Kdo a kde nejčastěji pomníčky staví?

Jaké mohou být příčiny smrti v lese?

5. Práce s textem

Následuje přečtení textu, kterým Miloslav Nevrlý v předmluvě ke třetímu vydání knihy osvětluje „pomníčkaření v Jizerkách“.

„Nelze se nezmínit o tom, co v minulých vydáních vzbudilo u čtenářů asi největší pozornost, o jizerskohorských pomníčkách. Když jsem shledával kdysi jejich osudy po starých vlastivědách a jejich skutečnou podobu hledal po lesích, abych je pak použil jako pouhý doplněk Knihy o Jizerských horách, netušil jsem, jaký zájem ony staré památky vyvolají. Zdá se, že tajemství, minulost i tragédie, které z nich vzařují, nepůsobily jen na mne, ale jsou přitažlivé i pro jiné lidi. Ti nejzanícenější z nich se před několika lety sdružili do ojedinelého volného spolku Přátel pomníčků a památných míst Jizerských hor, který má mnoho desítek členů z nejrůznějších míst, mezi nimiž nechybějí ani obyvatelé Prahy. Duší přátel pomníčků byl až do své smrti Emil Novák; zároveň ale žárlivě střežil čistotu tradice jizerskohorských pomníčků a uznával pouze pomníčky staré. Každý nový pomníček (po vydání Knihy o Jizerských horách začali lidé stavět po lesích a skalách pamětní tabule nebo přímo pomníčky i svým jinde zemřelým přátelům či příbuzným) nemilosrdně likvidoval. Emil patřil k „tvrdému jádru“ Přátel, dalo by se říci k pomníčkovým fundamentalistům, a na jeho zásadovost doplatil třeba pomníček na Hrabětické louce, kterým se dávalo na vědomí, že v těchto místech byl naposledy spatřen Jára Cimrman. Emil v tomhle ohledu nerozuměl žertu, ostatně o tomto jizerskohorském rodákovi nikdy neslyšel. Někteří z mladších členů spolku natolik propadli kouzlu starých pomníčků a osudům jejich dávno zemřelých aktérů, že tráví dny a týdny po knihovnách a archivech studiem listin a starých novin a dozvídají se o svých miláčcích – pytlácích, hajných, pašerácích a lupičích – podrobnosti, o kterých se mi nikdy ani nesnilo.

Toto úctyhodné sdružení Přátel pomníčků vydává již od roku 1990 čtvrtletně časopis Patron, kde výsledky svých studií uveřejňují a kde jsou publikovány seznamy pomníčků i přesný výčet jejich oprav. Členové skládají dobrovolné příspěvky nejen na vydávání Patrona, ale i na opravu starých pomníčků a dokonce, po Emilově odchodu, i na budování pomníčků a pamětních desek nových. Pomníčků vůčihledně přibývá, počty evidovaných památek již jdou do stovek, protože – zdá se to podivné, ale je to vlastně přirozené a normální – stále přibývá i lidí, kterým se přihodí neštěstí nejen v horách, ale i pod nimi. Protože touhou každého člena sdružení je objevit nový pomníček, desku, pomník i památku, rozšiřují nepozorovaně, ale jistě okruh svého zájmu i do podhůří, do obcí a měst, do

ještědských hor, hluboko do Frýdlantského výběžku. Sdružení pořádá hojně navštěvované exkurze za pomníčky polských Jizerských hor i Krkonoš českých i polských. Jeho členy potkávám pravidelně na krásných zářijových poutích, pořádaných od roku 1990 kolem svátku Narození Panny Marie na Kristiánově, setkávám se s nimi i na stále výstavě zvané Stará tvář Jizerských hor v bývalé škole na Jizerce, v místnosti naplněné od roku 1994 starými snímky a památkami hor.

Je nutno tedy stejně otevřeně říci, že do této knihy nelze průběžně a postupně vtělovat všechny nově evidované pomníčky, stala by se z ní postupně jakási jizerská kniha mrtvých. Nicméně některé z těch, které mají zajímavou historii, týkající se hor a o kterých jsem se dozvěděl buď přímo od Přátel pomníčků nebo z Patrona, rád uvedu i do tohoto třetího vydání.“¹

Po přečtení textu se vezmou z rohů papíry, na které žáci psali své odpovědi, a společně se přečtou a zároveň se doplní o informace, které žáci z textu získali. Také rozdává učitel žákům pracovní listy, do kterých budou zaznamenávat správné odpovědi.

6. Plakát

Nyní rozdělí učitel třídu na skupiny po čtyřech žácích. Každá skupina bude mít za úkol zpracovat na čtvrtku formátu A3 plakát/prezentaci o pomníčkách všeobecně, nebo o nějakém konkrétním pomníčku Jizerských hor. Při zpracování pouze vybraných pomníčků by součástí plakátu měla být i mapka či podrobnější popis, kde se pomníček/pomníčky nachází. V projektu musí žáci použít i přírodninu, kterou si donesli z procházky. Učitel by měl dát každé skupince k dispozici tyto materiály: *Knihu o Jizerských horách*, některá čísla časopisu *Patron*, mapu Jizerských hor, knihu *Připomínky zašlých časů: pomníčky Jizerských hor*². Z nich budou moci žáci čerpat chybějící informace. Součástí hodnocení plakátu je i jeho následná prezentace. Každý žák by se měl podílet jak na tvorbě, tak i na prezentaci společného skupinového výtvaru. Před prezentací dostane každá skupina číslo. To bude později sloužit k hodnocení. Do jednotlivých prezentací ostatní nevstupují. Pokud by chtěli něco doplnit, napíší si poznámky do svých pracovních listů. Po skončení všech

¹ NEVRLÝ, Miloslav. *Knihy o Jizerských horách*. 3. vyd. Janov nad Nisou: CIVITAS, 1996. 396 s. ISBN 80-902086-3-0, s. 14 – 15.

² NEVRLÝ, Miloslav. *Připomínky zašlých časů: pomníčky Jizerských hor*. 1. vyd. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek, 2008. 246 s. ISBN 978-80-87095-01-0.

prezentací učitel vyzve žáky k přednesení připomínek, případných dotazů a k hodnocení plakátů. Na tabuli budou čísla skupin a každý žák za sebe napíše jeden bod tomu plakátu, který ho nejvíce zaujal, může to být i plakát jeho skupiny. Tím se žákům dostane zpětná vazba ke kvalitě jejich práce, která nebude pouze z úst učitele, ale bude vycházet i od spolužáků.

Pracovní list pro žáka

Miloslav Nevrlý – *Kniha o Jizerských horách*

Práce s textem

Na základě zjištěných informací z textu zaznamenej správné odpovědi na otázky:

Z jakého důvodu a za jakým účelem staví lidé pomníčky, kříže?

.....
.....

Kolik je v Jizerských horách pomníčků?

.....
.....

Kdo a kde nejčastěji pomníčky staví?

.....
.....

Jaké mohou být příčiny smrti v lese?

.....
.....

Prezentace plakátů

Na následující řádky si zapiš informace nebo připomínky, dotazy či otázky, které tě napadly při prezentaci plakátů ostatních skupin. Nezapomeň si poznamenat číslo skupiny, abys věděl/-a, k jaké prezentaci se tvé připomínky či dotazy vztahují.

.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Reflexe

V tomto projektu se žáci dozvěděli vlastivědné informace o svém regionu a seznámili se s knihou Miloslava Nevrlého *Knihla o Jizerských horách*.

Během přípravy cesty k pomníčku si vyzkoušeli plánování trasy dle popisu v knize, což je vedlo ke čtení s porozuměním a navíc k vyhledávání informací, které jsou zaměřeny pouze na jednu oblast. V tomto případě to byly informace o místě, kde se nachází pomníček Hrob mrtvých mužů.

Prací v týmu při plánování trasy si budovali sociální kompetence (naslouchání druhým, respektování jiných názorů). Přesvědčili se o důsledcích své práce a i spolupráce – zda cestu zvolili správně, zda si z textu vybrali patřičné informace, které jim později zabránily v bloudění při hledání správné cesty. Nebo zda jejich příprava byla rychlá a nedostatečná a na příště se poučili o tom, že někdy práce kvapná je málo platná. Při vhodném výběru přírodniny, kterou si žáci odnesli zpět do školy, používali logické usuzování, když si odůvodňovali, proč na daném místě mohou nalézt právě tyto přírodní matérie, a vyvozovali, proč se nachází na daném místě v tak hojném počtu. K některým vysvětlením žáci museli sáhnout i do svých znalostí z jiných předmětů, jako například z biologie či z geologie.

Během cesty zpět do školy se v rozvinuté diskuzi měli možnost vyjádřit k tématu pomníčků v horách, kdy se zamysleli nad podstatou, smyslem a historií pomníčků. Zároveň žáci porovnávali své názory s názory druhých, popřípadě na základě argumentů měli možnost přehodnotit svá stanoviska. Tím, že se aktivita odehrávala mimo školu, se navíc žáci necítili být do diskuze tlačeni, a tak své názory dávali najevo více spontánně.

Navíc neformální prostředí pomohlo k překonání ostychu u žáků, kteří se ve třídě jinak téměř neprojevují.

V aktivitě, při níž byla použita metoda čtyř rohů, si žáci ujasnili myšlenky z předchozí debaty a dali jim konkrétní podobu, když odpovídali na otázky napsané na papírech ve čtyřech rozích. Zároveň měli ještě možnost svoje odpovědi přehodnotit či doplnit na základě výpovědí spolužáků.

V předposlední fázi projektu si žáci potvrdili či vyvrátili své domněnky, které měli o pomníčkách v horách, tím, že si přečetli text z *Knihy o Jizerských horách*. V tomto textu vyhledali správné odpovědi. Vše si ještě jednou ujasnili zaznamenáním správných odpovědí do svých pracovních listů.

Závěrečná aktivita byla shrnutím všech předchozích úkolů, kdy žáci vytvářeli vlastní prezentaci/plakát na téma pomníčky v Jizerských horách. To vedlo k rozšíření znalostí o jejich regionu, ke zdokonalení se v práci s textem z hlediska výběru vhodných informací a v neposlední řadě k procvičení komunikačních dovedností při prezentaci vlastních výtvorů. Tím, že žáci nebyli limitováni formou plakátu, dali osobitě a kreativně najevo své získané znalosti. Při závěrečných prezentacích si ještě vyzkoušeli konstruktivní kritiku, když hodnotili prezentace a výtvary ostatních skupin, a naopak si zkusili vyhledávat podporující argumenty, když své výtvary před kritikami obhajovali.

5.2 Vladimír Stanislav – *Nebezpečný Prostor*

název aktivity	1. Seznámení s Nebezpečným Prostorem	2. Úryvek z knihy	3. Ve stopách „Máchova potu“
časový rozsah	20 – 40 minut	30 minut	20 minut
cíl aktivity	Cílem úkolu je navodit vhodnou atmosféru pro čtení s předvídáním a zároveň žákům nastínit děj knihy. Žáci si také osvojí základní pravidla diskuze.	Žáci se během tohoto úkolu hlouběji vžijí do textu tím, že budou předvídat jeho pokračování a naučí se o textu více přemýšlet.	V této aktivitě žák vymyslí zajímavé místo v Liberci, svůj výběr jasně a stručně písemně odůvodní. Vytvořením úkolu k danému místu připraví pro své spolužáky část dalšího projektu.
metody	motivační a aktivizační, vysvětlování, diskuze	čtení s předvídáním	diagnostická, aplikační
organizační formy výuky	práce v třídním kolektivu, každý žák si zároveň vypracovává svůj pracovní list	práce v třídním kolektivu, každý žák si své předpovědi zaznamenává do svého pracovního listu	práce ve dvojicích
pomůcky	na žáka: pracovní list,	na žáka: pracovní list	na skupinu: pracovní list,

	psací potřeby na třídu: 1 mapa Máchova kraje a 1 mapa Lužických hor, min. 1 výtisk knihy <i>Nebezpečný Prostor</i>	na třídu: text, promítací zařízení	podkladový text
--	---	--	-----------------

Vladimír Stanislav

Vladimír Stanislav je liberecký autor, který se narodil v roce 1977. Po studiu vysoké školy pedagogického charakteru se stal na delší dobu lektorem angličtiny. Nyní pracuje ve firmě zabývající se zabezpečovací technikou. Již od roku 1990 působí aktivně ve skautu, kde se posledních sedm podílí na samotném vedení oddílu, z čehož také čerpá inspiraci pro svou tvorbu. Kromě samotné knihy *Nebezpečný Prostor* napsal ještě několik povídek, které jsou ke stažení na jeho internetových stránkách.

Nebezpečný Prostor

„Nebezpečný Prostor je příběh určený každému, komu je tak mezi čtrnácti a devadesáti devíti a někdy vyrazil s batohem na víkend ven, nebo by to rád udělal. Odehrává se v současnosti, v době letních prázdnin v Lužických horách a kolem Máchova jezera, a hlavními hrdiny jsou dva šestnáctiletí kluci.

Myslím, že příběh může být inspirací jak pro podobné starší kluky a holky (jak strávit část léta), tak pro ty, kteří se této věkové kategorii programově věnují (jak je potrápit nějakou větší akcí...).“¹

Jak již úvodní medailonek napovídá, kniha Vladimíra Stanislava vás prostřednictvím dobrodružství dvou šestnáctiletých chlapců (Honzy a Sama) zavede do Lužických hor a do okolí Máchova jezera. Bývalí členové jednoho skautského oddílu byli svými kamarády ze

¹ STANISLAV, Vladimír. Nebezpečný Prostor [online]. [cit.11.5.2012]. Dostupné z: <http://www.nebezpecnyprostor.cz/home/vice-o-knize>.

skautských let vyzváni, aby se společně s nimi zúčastnili akce Máchův pot, který je pro rovery (starší skauty) pořádán vedoucími během letního tábora. Honza se Samem se rozhodnou tuto výzvu přijmout. Čtyřdenní akce začíná perfektně a chlapci si akci užívají až do chvíle, kdy v bývalém vojenském prostoru okolo Ralska najdou skrýš zlodějů, kteří se však na místo činu právě v tu samou chvíli vracejí. Díky duchapřítomnosti a rychlým nohám se chlapci ze vzniklé nebezpečné situace naštěstí dostanou v pořádku pod ochranu policie a vedoucích. Jsou považováni za hrdiny, protože pomohli vypátrat skupinu zlodějů, která na zakázky vykrádala kostely a relikvie prodávala do zahraničí.

Nebezpečný Prostor je psán velice poutavě a děj strhne čtenáře natolik, že nebude moci knihu opustit, dokud s chlapci neprožije celé dobrodružství až do konce. Z řádků, které popisují jednotlivá místa severního kraje, je jasné, že autor ona místa a památky velice dobře zná a nejednou je musel navštívit. Detailní popis uvádí i nejmenší drobnosti, které jsou často běžným turistům, navštěvujícím stejná místa jako chlapci, skryté. Kniha může být atraktivnější pro dnešní mládež také tím, že je psána současným jazykem, mluvou teenagerů a občas se v ní vyskytne i vulgarismus, který je zde účelový, neboť skvěle dotváří obraz celé situace.

Ke knize jsou vytvořeny i webové stránky, na kterých se čtenáři proklikají do nejrůznějších sekcí, kde se dozví víc informací o knize i o samotném autorovi. Nejzajímavější částí stránek je bezesporu sekce *Bonusy*. V této části jsou umístěny další materiály (fotografie, plánky, mapy, dodatečné popisy), které mohou sloužit čtenáři ke zpestření knihy nebo k lepší ilustraci příběhu a popisovaných míst.

Projekt

Jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla pracovat v praktické části právě s texty Vladimíra Stanislava, je jeho krátké působení ve světě spisovatelů v tom smyslu, že mu jeho první kniha vyšla teprve před dvěma roky, a tak zatím neměl tolik možností dostat se plně do povědomí čtenářského publika, tudíž bude pro většinu žáků neznámým autorem. Dalším důvodem je způsob, jakým čtenáře seznamuje se zajímavými místy Liberecka. V jeho textech se nesetkáváme pouze s proslulými turistickými atrakcemi, ale poukazuje i na některé kouty regionu, o kterých se nedozvíme z žádného průvodce a ani v informačních centrech. Tato místa navíc zakomponoval do děje knihy natolik, že čtenář má nezvladatelnou touhu se do oněch míst vydat a osobně si je prohlédnout. Také jsem

jeho knihu vybrala právě pro poutavost děje, neboť čtenáři stačí, aby si přečetl několik řádků, a kniha si ho získá. Je tudíž velká šance, že si po skončení projektu někteří žáci knihu *Nebezpečný Prostor* přečtou, čímž se u žáků podpoří čtenářství.

Tento projekt se skládá z literárních aktivit, které vedou k hlubšímu poznání a pochopení textu a k rozvíjení čtenářské gramotnosti pomocí metody čtení s předvídáním. Zároveň žáci získávají hlubší vlastivědné vědomosti o Libereckém kraji, které si žáci následně předávají.

1. Seznámení s *Nebezpečným Prostorem*

Jako úvod do tohoto projektu poslouží otázky, které mezi žáky vyvolají diskusi. Učitel by měl tuto diskusi moderovat a usměrňovat. Žáci si své vlastní názory zaznamenají do pracovních listů.

Otázky, které mohou diskusi podpořit, a které motivují pro následné studování textu:

Co si představuješ pod pojmem nebezpečný prostor?

Znáš nějaký konkrétní nebezpečný prostor v okolí místa tvého bydliště, školy či města?

*Proč je v názvu knihy *Nebezpečný Prostor* slovo *Prostor* napsáno s velkým počátečním písmenem?*

Po diskusi přečte učitel následující text, kterým autor vysvětluje, proč použil ve slově *Prostor* velké písmeno na začátku slova.

*„Proč *Prostor* s velkým „P“?*

*Říká se mu jednoduše *Prostor* a označení to je trefné – bývalý vojenský prostor *Ralsko* pokrývají nekonečné plochy borových lesů, táhnoucí se od *Bezdězu* až téměř pod *Ještěd*, plné neuvěřitelné změti cest. Desítky starých vesnic srovnaných kdysi se zemí a nahrazených ubytovny a paneláky pro ruské vojáky, vše nyní totálně zdevastované. Oblast děsivého znečištění i téměř netknutých přírodních koutů. Bývalé tankodromy a střelnice, muniční sklady, desítky tun nalezené nevybuchlé munice a bůh ví, kolik ještě v zemi. Vypusťte tam tisíc paintballových týmů a stejně se celý den nemusí potkat. To vše je*

Prostor. Dnes však i rozšiřující se síť cyklostezek, obora plná zvěře, opravené asfaltky. Ralsko ožívá, ale stále je to úžasná oblast pro dobrodružné podniky.“¹

Po přečtení textu si žáci na mapě ukáží, o jakém prostoru je řeč, aby si pod ním dokázali představit konkrétní města, lesy, rybníky a památky. Následují otázky, kterými učitel dovede žáky k tématu a žánru knihy. K tomu také poslouží ukázání knihy - zejména jejího obalu, kde je obrázek chlapce, který mává na vrtulník, a vše je v černo-bílém rozostřeném vystínování.

O čem může kniha Nebezpečný Prostor pojednávat?

Kdo asi bude hlavním hrdinou? Bude jeden, nebo jich bude více?

Co se v Prostoru může přihodit za událost, která může být inspirací pro příběh?

Potom, co žáci hádají, o čem asi kniha bude, jim učitel skutečný děj nastíní. Samozřejmě hned na začátku nesmí zmínit konec, jinak by pro žáky aktivity nemusely být tolik motivující.

Stručný nástin

„Je konec června a Samuel a Honza, obyčejní kluci ze severočeského Liberce, právě dokončili svůj první ročník na střední škole. Do plánování letních prázdnin jim nečekaně vstupuje nabídka od kamarádů z jejich bývalého skautského oddílu – pozvání na náročnou třídní terénní akci dvojic (pojmenovanou "Máchův pot") plnou připravených úkolů i nečekaných překážek. Přes Honzovo váhání se nakonec přidají a my můžeme sledovat, jestli obstojí v zápolení se sebou samými i se zkušenějšími protivníky. Cesta je zavede z Lužických hor až do pro ně neznámého a zrádného Prostoru, kde může selhat i víc, než jen signál mobilních telefonů.

Tam, těsně před koncem jejich cesty, nakonec číhají ty největší nástrahy. Putování krajem se totiž dramaticky zvrtné poté, co klukům zkříží cestu několik ne zrovna sympatických chlapíků...“²

¹ STANISLAV, Vladimír. *Nebezpečný Prostor*. 1. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2010. 219 s. ISBN: 978-80-86825-45-8.

² STANISLAV, Vladimír. *Nebezpečný Prostor* [online]. [cit.11.5.2012]. Dostupné z:

<http://www.nebezpecnyprostor.cz/home/vice-o-knize>.

2. Úryvek z knihy

Po předchozích úkolech následuje přečtení úryvku z knížky a práce s textem. Během této aktivity bude použita metoda čtení s předvídáním. Učitel žákům promítne (nebo rozdá okopírovanou) část textu a žáci se pokusí domyslet, jak se asi příběh bude vyvíjet, a případně jak dopadne. Text je sám o sobě velice napínavý a čtenáře nabádá k domýšlení konce, navíc je úryvek vybrán tak, že se žákům otevírá mnoho možností dokončení, takže mohou popustit uzdu své fantazii a nechat se vtáhnout do děje. Při jednotlivých částech předvídání textu může každý vymyslet maximálně tři varianty pokračování. Svě tipy si žáci zaznamenají do pracovních listů. Po přečtení úryvku a následných tipů žáků se odkryje další část textu, aby si žáci mohli potvrdit či vyvrátit své domněnky o následném ději. Jak budou žáci dále odhalovat další a další text, budou si v pracovním listu vyškrtávat varianty, které se neuskutečnily, či kroužkovat ty domněnky, které byly správné. Následující text pojednává o situaci, kdy se chlapci doslali k dalšímu úkolu, který by měli splnit na akci „Máchův pot“.

„Kluci se trochu otřepali a nezbylo, než rozbalit další úkol. Sam už byl při otvírání trochu nervózní. Byla to sice jen malá obálka s několika větami, ale nedalo se vůbec předem tušit, co to na ně zase osud nachystal. I když osud – spíš to zpropadené vedení oddílu. Nebyla mu milá představa, že to bude něco namáhavého či nepříjemného, něco, co třeba vůbec nezvládnou a jenom tady ztratí čas a energii. Ale – nějak bylo a nějak bude...

Tentokrát se čtení ujal Honza: „Do 60 minut od otevření tohoto úkolu musí alespoň jeden z vás pozorovat déle než minutu divoké zvíře velké alespoň jako zajíc (neplatí – byť uprchlá – žádná domácí zvířata, ani psi či extra velké kočky:-), též neplatí ptáci na obloze).“

„Ty se normálně zbláznili,“ nechápal Sam. „A toho smajlíka si teda mohli odpustit!“

„No, to mohli. Moc vtipný to není, nemyslím, že by tady po lese běhaly metrový kočky nebo jiný potvory. Jedině možná dva volové – a to jsme my.“

„Tak fajn, už na tebe víc jak minutu zírám,“ oznámil Sam. Oba ale věděli, že s tím budou muset udělat něco víc.

„Já nevím, stojí nám to za tu hodinu? Nejsem zrovna moc přírodovědec. A že bych si byl jistej, že něco zmerčím, to už vůbec ne. Možná bysme místo toho měli ujít pět šest kiláků,“ navrhoval alternativu Sam.

„Já bych to zkusil,“ odpověděl Honza.

„Třeba to stihneme i dřív.“ Jistota z něj ale také moc nečišela. Byl to úkol, který sice trochu závisel na jejich schopnostech, ale třeba v okolí žádná větší zvěř nebyla. Nebo stačí jedna rána nějakého myslivce a les bude jako vymetený. Nepřipadalo jim to moc fér. Nakonec se ale přeci jen rozhodli, že do toho jdou. Rozloučili se s věkovitu rozhlednou, sešli kus níž a v hustším lese si schovali batohy.

*„Sakra, nemám hodinky,“ uvědomil si Sam. „Musím zapnout mobil. Nemám na výběr.“
Od tábora měl zatím telefon zapnutý jen Honza, tak si to teď vyměnili. Honza měl na rozdíl od Sama i hodinky.*

Jen co Sam oživil svoji nokii, zapípalo několik zpráv. Také se ozval typický zvuk, ohlašující nízký stav baterie.

„Sakra, já vocas ho samozřejmě doma zapomněl dobít. No to už je jedno. Poslouchej, tohle je ale dobrý. Sejkoš se ptá, jestli k němu večer přijdu. Budou pařit Warcrafty.“

Sejkoš byl Samův spolužák Ondřej Sýkora. Byl to jedináček, jehož rodiče často odjížděli na víkend na chalupu a Ondra toho uměl náležitě využít. Jen co tatínkova oktávka zmizela za rohem, už se do bytu sjížděli kluci, propojili compy a jelo se ostošest třeba celý víkend.

*„No, tak dneska to asi nezvládnou,“ bavit se Sam představou, že by se teď musel dostávat do Liberce. „A ještě píše babička. Že prý abych na sebe dával pozor a nenastydl. A ať napíšu našim, kde jsem, a tak. Promiň, babi, myslíš to dobře, ale to teď fakt nemůžu řešit.“
Kluci se pak rozdělili – Sam vyrazil na severní svahy Studence a Honza šel zkusit štěstí na jižní úpatí, kde byly podle mapy jakési paseky. Z limitu zbývalo už jen asi padesát minut.*

Po přečtení předchozího textu učitel zbylou část zakryje a žáci se pokusí domyslet, zda chlapci nějakou zvěř potkali, či se jim stala nějaká jiná příhoda. Své domněnky si zapíší do pracovního listu.

Sam pomalu krácel starým bukovým lesem, pod korunami šedivých velikánů panovalo lehké přití, které ideálně clonilo horké odpolední slunce. Nikde nebylo ani živáčka, jen poletující hmyz rušil příjemně unavenou atmosféru. Jestli tu nějaká zvířata žijí, pomyslel si Sam, jsou jistě zalezlá někde v hlubokém houští mimo zraky zvědavých lidí.

Sam teď musel rozlousknout základní problém – jak rychle obejít co největší plochu lesa, aby byla větší šance, a zároveň být minimálně hlučný. Jedna prasklá větev nebo řev poplašené sojky a bylo po legraci. Sam tedy zvolil určitý kompromis. Vždy se skloněnou hlavou, aby na něco špatně nešlápl, rychle přešel krátký úsek. Pak se zastavil, rozhlédl se,

napjatě poslouchal, a opět vyrazil. Ušel takto během půl hodiny něco přes kilometr, ale jediným výsledkem byli slimáci, brouci hovníválové, různí ptáci bušící do starých suchých pahýlů a pak něco jako zlatý hřeb – veverka. Tu bylo sice možné sledovat klidně hodiny, ale ať jí v duchu Sam přidával na váze jak chtěl, na zajíce byla stejně málo vypasená.

Pak narazil na evidentně zvěří vyšlapanou stezku a čísi bobky – asi srnčí – ale byly staré. Zas nic. Nořil se hlouběji do lesa, stále dolů po svahu, ale čas běžel příliš rychle. Musel se vrátit a doufat, že Honza byl úspěšnější. Chvilí byl na tenhle úkol našťvaný, ale docela rychle ho to přešlo. Od rána se v podstatě nezastavili, těch několik krátkých pauz ani nepočítali. A teď si mohl pořádně oddechnout vždy, když stál a poslouchal. Navíc bylo v tom lese fakt pěkně. Bylo tu znát, že to není nějaké vysázené smrkové pole, ale původní lužický hvozd.

Sam se pak snažil co nejdříve vrátit k batohům. Museli být asi tak stejně daleko, protože se u nich s Honzou akorát přesně sešli. Oba vyhrkli ve stejný moment to svoje „Tak co?“ a čekali, co se od druhého dozví.

Zde je další zastavení textu. Žáci zakroužkují či vyškrtnou své minulé předpovědi a pokusí se vymyslet varianty dalšího pokračování příběhu. Potkal Honza v lese nějaké zvíře, nebo byl také neúspěšný jako Sam?

„Já nic, jen rezavá veverka a nějaký datlové nebo tak něco,“ oznamoval sklesle Sam.

„Ty jo, já jsem to taky nezvládl, ale uteklo mi to o fous.“

„Nekecej, a co to bylo?“

Honza se chvilku zamyslel. Jakoby nevěděl, jestli a jak to má popsat. „No, přišlo mi to jako jednorožec. Což je samozřejmě blbost, takže fakt nevím, co to bylo. Nebylo to nic, co bych znal nebo tady čekal.“

„Šmarjá Josef, co to meleš? Cos tam viděl? Baziliška?“

Honza mu tedy vše rychle popsal. Jak šel pod červenou značku, až opravdu narazil na několik slibných pasek. Ale na to, aby se tam něco páslo, byla samozřejmě špatná denní doba. Rozhodl se tedy pročesat všechny houštiny v okolí.

Když přicházel asi ke třetímu shluku mladých javorů a buků, uslyšel zpoza mlází nečekaný zvuk. Jakoby kopyta křísila o kámen a pak šustění větví. Honza okamžitě zkameněl. Chvilí poslouchal, ale zvuky utichly. Pomalu se tedy plížil vpravo kolem houštiny a natahoval krk, aby případné zvíře viděl první. Pak ho spatřil. Ani nestačil pořádně došlápnout a zůstal

stát s jednou nohou nakročenou těsně nad zemí. Skrz větve a kmeny tak na něj zhruba z deseti metrů zíraly dvě temně šedé oči. Viděl jen ty oči a kus hlavy se světlým a tmavším pruhem, vše ostatní hloupě krylo listí. Ani srna nebo laň, blesklo mu hlavou. Koukal do těch očí snad dvacet třicet vteřin a neodvažoval se pohnout.

Pak už ale nevydržel vrávorat na jedné noze a došlápl, aby neztratil balanc. A i ten nevelký pohyb stačil k vystrašení neznámého tvora. Hlava zmizela, Honza jen spatřil úzký, zahnutý černý roh, jak se mihl spolu s tmavým hřbetem zvířete nad větvemi a pak zvuky úprku skrz porost. Hned bylo jasné, že jich tam utíká víc. Honza nečekal a rovněž vyrazil. Chtěl ty potvory za každou cenu vidět celé. Ale i když dal do sprintu mezi stromy všechno, zahlédl už jen zadky tří kusů, jak elegantně hopkají a ztrácí se daleko mezi stromy.

Vážně nevěděl, co to bylo. Podle všeho to nebyly srny ani jeleni, ti mají jiné parohy a vůbec vypadají jinak. Pak si vzpomněl na muflony, které kdysi viděl v Českém ráji, ale ti mu taky do obrazu neseseděli. Pracovně si tedy tvora nazval «Okorožec».

Nějaký čas mu ještě zbýval, a tak se vydal na «lov». Utíkal směrem, kterým Okorožci zmizeli. Naděje, že by přece jen ještě mohl urvat nepřízni osudu těch dalších pět písmen, ho však brzy opustila. Zvířata zmizela a šanci by měl leda tak ve vrtulníku s termovizí.

V poslední předpovědi k textu se mají žáci zamyslet nad tím, jaké zvíře se skrývá pod přezdívkou „okorožec“, a opět své předpovědi (maximálně tři) zaznamenat do pracovních listů.

Když Honza vyprávěl o cestě na Studenec a zmínil ty neznámé tvory, hned mu to ostatní vysvětlili. Že to byli nejspíš kamzíci, kteří tam docela v hojném počtu žijí.“¹

Tímto se žákům vysvětlí i poslední záhada příběhu. Nyní se můžou svým spolužákům pochlubit, na kolik se vžili do kůže autora a kolikrát správně předpověděli.

Na závěr zkusí žáci vymyslet podobnou přezdívku pro zvíře, které bylo v textu spatřeno a které dostalo přezdívku „okorožec“.

¹ STANISLAV, Vladimír. *Nebezpečný Prostor*. 1. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2010. 219 s. ISBN: 978-80-86825-45-8, s. 54 – 57, 212.

3. Ve stopách „Máchova potu“

Následující úkol bude sloužit k propojení znalostí o regionu s předcházejícím textem. Žáci rozdělení do dvojic zkusí vymyslet místo, které by mohlo být v Liberci, nebo v jeho okolí, lákavé na to, aby se v něm konal jeden z úkolů „Máchova potu“. Také však k místu musí vytvořit i úkol. Styl úkolu by měl být inspirován úkolem z textu. Místo by mělo být něčím zajímavé a vymyšlený úkol by se k vybranému místu měl hodit. Například pokud žáci zvolí za zajímavé místo Zoologickou zahradu v Liberci, tak k němu nedají úkol, ve kterém se bude muset vystoupat na věž radnice. Vyučující se může místy a úkoly nechat inspirovat, a poté vymyslet samostatný projekt založený na putování Libercem, kde se budou plnit úkoly, které sami žáci vymysleli.

Pracovní list pro žáka

Vladimír Stanislav – *Nebezpečný Prostor*

1. Co je podle tebe nebezpečný prostor?

.....
.....
.....

2. Znáš nějaký konkrétní nebezpečný prostor v okolí místa tvého bydliště, školy či města?

.....
.....
.....

3. Proč je v názvu knihy *Nebezpečný Prostor* slovo *Prostor* napsáno s velkým počátečním písmenem?

.....
.....
.....

4. Předvídání textu

Na následující řádky piš své domněnky k tomu, jak se asi příběh bude dále vyvíjet. Pokud se ti při dalším čtení nějaká varianta potvrdí, zakroužkuj si ji, pokud ses netrefil a příběh se ubírá jiným směrem, variantu škrtni. K jedné části textu můžeš mít maximálně 3 varianty.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Zkus vymyslet jinou podobnou přezdívku pro zvíře, které bylo Honzou spatřeno.

.....

6. Ve stopách „Máchova potu“

Ve dvojici vyberte v Liberci, nebo v jeho okolí, místo, které je pro vás určitým způsobem zajímavé. K tomuto místu vymyslete úkol podobný jako v přečteném textu. Tento úkol musí být s místem nějakým způsobem svázán a propojen. Při tvorbě úkolu myslte na to, že úkol budete plnit i vy sami, tím pádem by měl být skutečně realizovatelný. Místo, důvod jeho vybrání i samotný úkol napište na následující řádky.

název místa:

důvod výběru:

úkol vztahující se k místu:

.....

.....
.....
.....
.....
.....

Reflexe

V úvodní části se navodila vhodná atmosféra ke čtení dobrodružné knihy tím, že vyučující pokládal návodné otázky, které směřovaly k odhalení žánru a částečně i děje knihy. Žáci tak sami na základě titulu a vzhledu knihy zauvažovali nad tím, jak je titul a obal knihy důležitý, že čtenář po knize sáhne většinou právě kvůli jejímu názvu, vzhledu či autorovi. V případě, že autor není tolik známý, jako tomu je u Vladimíra Stanislava, musí kniha zaujmout právě názvem či přebalem. Prostřednictvím této aktivity si také nenásilně zapamatovali jméno jednoho z libereckých autorů.

V tomto projektu bylo hlavním cílem rozvinutí čtenářských dovedností, a to metodou čtení s předvídáním. Během něho žáci zkusili předpovědět další vývoj děje. Jedná se o aktivitu, kterou dělá každý čtenář při četbě beletristické knihy, aniž by si to sám mnohdy uvědomoval. Právě dějové zvraty udržují čtenáře v napětí a pozornosti, takže má touhu knihu číst stále dál a dál. Vymyšlením jiné přezdívky pro kamzíka žáci kreativně zapojili svou fantazii, kterou však museli usměřňovat na základě popisu zvířete v textu.

Poslední úkol propojil práci s textem se zajímavými místy Liberce. Žáci se přečtením textu namotivovali k vymýšlení svého vlastního úkolu, který měl spojitost s místem, jež jim přijde v Liberci, nebo v jeho okolí zajímavé. Formulací konkrétního důvodu vybrání místa si dvojice navíc procvičila dovednost převádět své myšlenek do jasného, stručného a výstižného textu, což žákům dělá obvykle problémy. Na tuto aktivitu poté navazoval projekt založený na poznání svého města v kombinaci s plněním úkolů, jež žáci sami vymysleli. Touto navazující aktivitou se žáci dozvěděli mnoho zajímavostí o svém městě, a navíc se jim od žáků dostala zpětná vazba kvality úkolu, když během navazujícího projektu úkoly plnili. Úkoly, které byly pro projekt nevhodné, učitel z projektu odebral a vrátil je dvojici na předělání.

6.3 Jana Eichlerová – *Pohádky pro malé i velké Liberečanky*

název aktivity	1. Co je to pohádka	2. Práce s textem	3. V roli badatelů	4. V roli spisovatelů
časový rozsah	15 minut	30 – 45 minut	2 - 3 hodiny	1,5 – 2 hodiny
cíl aktivity	Během tohoto úvodního cvičení si žáci uvědomí a vybaví své dříve získané vědomosti o žánru pohádka.	Žák v předloženém textu vyhledá pohádkové rysy, které si vypsál v předchozím úkolu.	Žáci rozšíří své znalosti o historii města Liberec a naučí se, jak a kde vyhledávat informace o daném tématu.	Každá skupina ze získaných informací vytvoří pohádku, kterou poté představí ostatním skupinám.
metody	brainstorming, synkritická	abstrakce, konkretizace	badatelská, analytická, syntetická	inscenační – vžití se do rolí
organizační formy výuky	samostatná práce každého žáka, učitel v roli poradce	samostatní práce každého žáka	práce ve skupinkách po čtyřech žácích	práce ve skupinkách po čtyřech žácích
pomůcky	na žáka: pracovní list, psací potřeby	na žáka: pracovní list, psací potřeby, podkladový text	na každou skupinky: jeden fotoaparát, papír, psací potřeby, pracovní list	na každou skupinu: papír s uvozovacím textem, psací potřeby

Jana Eichlerová

Jana Eichlerová je liberecká novinářka, která se narodila v Jičíně 10. 8. 1947. Zabývá se útvarem, který není pro liberecké spisovatele tolik typický, a tím jsou pohádky. Své pohádky představila v knize *Pohádky pro malé i velké Liberečanky*.

Pohádky pro malé i velké Liberečanky

Knížka od autorky Jany Eichlerové nás seznamuje s dvaceti pěti pohádkami. Tyto pohádky mají úzký vztah s Libercem a s jeho historií. Každá pohádka má na svém začátku věnování, pro koho je určena, a komentář, kterým čtenáře skromně zasvěcuje do děje pohádky (Pohádka pro Tomáše – „*Milý Tomášku, ty víš, že Liberec je plný kytek, stromů a keřů, co na jaře vypadají jako velké kytky a říká se jim rododendrony. A já ti povím, jak se do našeho města dostaly.*“¹). Na závěr následuje opět krátké shrnutí, co se děti z pohádky dozvěděly („*Tak, Adámku, a už víš, jak kouzelná kytička je kostival. Takových roste kolem Liberce hodně. O některých z nich ti povím pohádku příště.*“²). Pohádky v této knížce jsou typické zejména výskytem nadpřirozených bytostí (vodník Modráček, strašidla Valda, Neptík, Tonek, a zvířata a věci, které ožívají), v některých se nachází klasický boj dobra se zlem, kdy dobro samozřejmě vítězí, ale ve většině případů nás právě pohádkové bytosti zasvěcují do nějaké historické události, či nám v pohádkovém duchu vysvětlují výskyt nějaké květiny nebo přírodního jevu, které jsou pro Liberec typické. Pohádky jsou psány velice jednoduchým jazykem a místy se vyskytují i hovorové či nářeční výrazy. V této knize se nachází jedna zvláštnost. Téměř ve všech jiných pohádkách a pověstech se jako vládce Jizerských hor uvádí duch Muhu, zatímco právě v této knize se na místo ducha Muhu vetřel Jizerák. Dětská hlava může být tedy trochu zmatena, kdo je vlastně kdo.

Projekt

Knihla autorky Jany Eichlerové je vybrána právě kvůli jejímu žánrovému zařazení, které je v Libereckém kraji ojedinělé. Je to téměř jediná kniha, která malému čtenáři

¹ EICHLEROVÁ, Jana. *Pohádky pro malé i velké Liberečanky*. 1. vyd. Liberec: Kalendář Liberecka, 2003. 66 s., s. 39.

² EICHLEROVÁ, Jana. *Pohádky pro malé i velké Liberečanky*. 1. vyd. Liberec: Kalendář Liberecka, 2003. 66 s., s. 46.

představuje například historii Liberce či zajímavosti libereckého regionu. Texty jsou jednoduššího charakteru a v hodinách literatury se s nimi dá velice dobře pracovat.

V tomto projektu se žáci blíže seznámí se žánrem pohádky. Pracovat budou s pohádkou, ve které se pojednává o kašně, která dříve stála na Nerudově náměstí v Liberci. Pohádka byla napsaná v době, kdy byla kašna ještě zanedbaná a nefunkční. Žáci se vžijí do role badatelů a budou zjišťovat, kde se kašna nachází dnes. Své hledání pak zohlední v dokončení pohádky.

1. Co je to pohádka?

V první aktivitě by si žáci měli uvědomit, co je to pohádka, jaké jsou její charakteristické rysy a vše, co vědí, zaznamenat do svých pracovních listů. K tomu, aby si své znalosti vybavili, položí jim učitel několik vhodně zvolených otázek, které je k rozpomenutí navedou. Svě vybavené znalosti zaznamená každý žák do svého pracovního listu.

Jaké postavy se obvykle vyskytují v pohádkách?

Jaká jsou častá témata pohádek?

Jsou nějaké části, věty či prvky, které se opakují ve více pohádkách?

Znáš nějaké autory pohádek?

Zde je krátká definice pohádky, kterou po zodpovězení otázek učitel žákům představí.

„Pohádka představuje zábavné vyprávění s fantastickým příběhem, v němž převažuje dobro nad zlem. Neskrývá svou vymyšlenost, využívá stereotypní formule, magickou trojku, kouzelné předměty, typizované nadpřirozené a antropomorfizované postavy, zřetelně kladné nebo záporné. Pohádky jsou lidové (folklórní) nebo autorské – historicky mladší.“¹

2. Práce s textem

Během druhé části projektu se žáci seznámí s pohádkou, ve které se vypráví o kašně, jež stávala na Nerudově náměstí v Liberci. Jedná se o kašnu, která byla původně umístěna na náměstí dr. Eduarda Beneše, kde bývala ještě současně se starou radnicí. Před dvěma roky byla kašna se sochou Neptuna zrekonstruována a byla usazena zpět na své původní

¹ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. 247 s. ISBN 80-7290-244-X, s. 192.

místo na náměstí před radnici. Po přečtení textu budou následovat úkoly související s pohádkou.

Pohádka pro Jakuba

„Milý Jakoubku, jednou ses mě ptal, proč v kašně na Nerudově náměstí není voda. Já ti o téhle kašně povím pohádku.

Jak Neptíkovi natekla do kašny voda

Na obrubě kašny na Nerudově náměstí seděl Neptík a přemýšlel, až se mu z hlavy kouřilo. Kašna byla prázdná už moc let a to se mu vůbec nelíbilo. Pořád nemohl přijít na to, jak ji naplnit vodou. Kašna už je stará, pamatuje první libereckou radnici a chodily si k ní pro vodu liberecké ženské už před staletími. Neptík je napůl vodník, napůl skřítek, taková liberecká rarita, co má za úkol hlídat, aby voda v kašně vždycky byla a byla čistá. A teď nic. Kameny kašny se pomalu rozestupovaly a mezi nimi rostla tráva. A to u slušné kašny být nemůže. Sebrali mu i sochu Neptuna, co byla uprostřed a dali ji někam do muzea nebo kam. Prý aby ji nikdo nezničil. Ať se namáhal, jak se namáhal, nevymyslel nic, co by pomohlo. Šel okolo liberecký vodník Modráček, co zmodral, když lidi začali barvit látku na modro a barvu pouštět do jeho řeky Nisy.

„Copak je?“ ptal se Neptíka.

„Ale, mám starost,“ řekl Neptík a přemýšlel dál.

Modráček zajímalo, jakou má jeho kamarád starost, koneckonců patřil napůl do vodnického rodu.

„Co tě trápí?“

„Nemám vodu v kašně a nevím, jak ji tam dostat. A přitom to je moje práce,“ přemýšlel Neptík dál.

Modráček si sedl vedle něj a mudroval také. Pak ho ale něco napadlo.

„Viš co? Já mám přece mokry šos. Když to do kašny vyždímú pár kapek, zbytek ti můžu dočarovat.“

„No jo, ale mezi kameny jsou díry a voda se tam neudrží.“

Modráček měl ale hned řešení.

„Zavoláme Valdu, co bydlí ve Valdštejnských domkách, jeho sousedi jsou studenti, co studujou stavebnický řemeslo a on už od nich něco pochytil. Určitě nám pomůže.“

A Valda pomohl. Šel rovnou za tím pánem, co má ve škole nejvyšší slovo. Usadil se u něj do křesla, co pamatuje ještě císaře pána, a spustil:

„Potřebuju pomoct. Na Nerudově náměstí sedí na obrubě kašny moji dva kamarádi a mudrují, jak do ní zase dostat vodu. Je to ostuda, že už je tak dlouho prázdná, a to slušná kašna být nemůže.“ Ředitel školy se zamyslel a řekl:

„Tak ať tam vodu dovedou z městského vodovodu. Co já s tím? V téhle škole se učí, jak stavět a ne, jak přivádět vodu do kašny.“

Valda se nafoukl. „Ty mi vůbec nerozumíš. Vodu tam přičaruje vodník Modráček, ale mezi kameny jsou díry a voda zase uteče, tak co?“

Ředitelovi to došlo. Písknul na chodbě a ze tříd se začali rojit studentíci.

„Kluci a holky, je potřeba opravit kašnu na Nerudáku, aby byl Neptík zase spokojený. Co vy na to?“

Studentíci neváhali ani chvíli. Stejně mělo být odpolední vyučování, a to je pro ně otrava. Radši si vzali potřebné náradí a hurá ke kašně. Obě liberecká strašidylka se pomalu nestačila ani uklidit, aby je studentíci nezazdili mezi kameny. Do večera bylo všechno v pořádku a druhý den tekla do kašny voda. Ani nemusel Modráček čarovat. Pomohli studentíci zase z jiné školy, co se jí říká univerzita. Od té doby je Neptík zase spokojený. I Neptuna mu vrátili a nazvali po něm i sousední hospodu.

Všechna tři liberecká strašidylka tam teď chodí na pivo a z okna se dívají, jak se v hladině kašny prohlíží měsíc, když se mu povede, aby v Liberci svítil.

Jenže, Jakube, to je jen pohádka. Kašna, co pamatuje tolik století, chátrá dál, mezery mezi kameny se zvětšují a Neptun se nudí v muzeu. A všechna tři liberecká strašidylka pořád mudrují, jak přivést do kašny vodu a jak to udělat, aby v ní zůstala.“¹

Nyní se třída vrátí k pracovním listům, kde jsou pro žáky připraveny úkoly, které vychází z textu. Učitel by měl sloužit jako poradce, popřípadě jako moderátor.

¹ EICHLEROVÁ, Jana. *Pohádky pro malé i velké Liberečanky*. 1. vyd. Liberec: Kalendář Liberecka, 2003. 66 s., s. 12 – 13.

Nejdříve mají žáci jasně a výstižně napsat svůj názor na tuto pohádku. Vytvořit mají minimálně tři, maximálně deset vět s tím, že by měli použít co nejpestřejší slovní zásobu a vyvarovat se opakování slov.

V dalším úkolu žáci vyhledávají v pohádce tři moderní prvky. Ty se mohou týkat jak stylistické či slohové, tak i gramatické stránky jazyka. Odpovědi na tento úkol mohou být velice pestré, neboť pojetí moderny je značně široké téma. Jde o zapojení žáků do procesu uvědomění si tradičních prvků a jejich odlišení od prvků moderních. Žáci by měli svůj názor obhájit a měli by pro něj mít i vhodné argumenty. Zkusit tedy najít i odpověď na otázku *Proč?*. Pro některého žáka může být moderní to, že strašidylka chodí na pivo, což je téma spíše do knih pro dospělé. Někdo jiný může v pohádce najít reklamu na hospodu U Neptuna.

V posledním úkolu této části žáci v pohádce vyhledají pohádkové prvky, které má tato pohádka společné s jinými pohádkami. Tento úkol slouží jako evaluace a propojení úvodní části s částí práce s textem, kdy žáci aplikují svá dřívější zjištění.

Po vyplnění pracovních listů si své poznatky žáci ve třídě navzájem sdělí. Učitel diskusi řídí.

3. V roli badatelů

Předposlední část projektu je věnována badatelské činnosti. Na začátku učitel žáky rozdělí do skupin po čtyřech lidech (ve třídách, kde je to možné, se mohou žáci rozdělit na skupinky sami). Každý žák bude mít ve svém týmu svou roli. Roli může buď přidělit učitel, nebo si role mohou žáci zvolit sami. Role jsou následující: zapisovatel, fotograf, ilustrátor a mluvčí.

V badatelské části mají skupinky za úkol zjistit historii kašny z Nerudova náměstí - kde a kdy se kašna nacházela, jak byla přesunována, kde se nachází nyní. Tuto badatelskou činnost budou vykonávat žáci mimo školu, ideálně ve městě, v knihovně, na radnici, kde mohou získat patřičné informace a fotografie. Všichni žáci jsou v roli badatelů, zapisovatel navíc zapisuje zjištěné poznatky, a fotograf zachycuje důležitá místa fotoaparátem. Veškeré své získané poznatky, materiály a fotografie si žáci přinesou zpět do školy, kde se na bádání naváže další fázi projektu.

4. V roli spisovatelů

Po badatelské činnosti se všichni členové skupinky vžijí do role spisovatelů. V tomto projektu se propojí dva předměty – dějepis (historie města) s předmětem český jazyk a literatura. Z informací o kašně, které získali během svého bádání, mají žáci vytvořit dokončení pohádky. Uvozovací text je zavede zpět do pohádky, kde mají tři liberecká strašidýlka napilno, aby se kašna nadále nerozpadala. Skupinky se pokusí propojit skutečnou historii kašny s příběhem postav libereckých strašidýlek, která pohádkově popisují osud kašny svými očima. Po vytvoření pohádky bude mít navíc ilustrátor za úkol nakreslit k pohádce ilustrace. Následně mluvčí přečte dokončení pohádky ostatním skupinkám.

Uvozovací text:

„Jakube, léta však plynula a liberecká strašidýlka měla stále napilno, aby kašna dál nezarůstala. Neptíkovi osud kašny nebyl lhostejný, a tak byl velice rád, když se o kašnu začali zajímat i jiné lidé, kteří však uměli čarovat více než on sám. A o tom, jak to s kašnou probíhalo ve skutečnosti dál, ti teď dovyprávím.“

Pracovní list pro žáka

Jana Eichlerová – Pohádky pro malé i velké Liberečáčky

Před přečtením textu:

1. Na následující řádky zaznamenej vše, co víš o pohádkách.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Po přečtení textu:

2. Napiš srozumitelně svůj názor na tuto pohádku (minimálně 3 věty, maximálně 10 vět). Popiš, co se ti na ní líbí, nelíbí, co bys popřípadě změnil/-a. Využij pestrosti českého jazyka a neopakuj stále stejná slova, ale zaměšnej jejich synonyma.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Najdi v pohádce 3 moderní prvky (mohou se týkat slovní zásoby, tématu i gramatických prvků). Odpověz také na otázku: „*Proč ti tvé vybrané prvky připadají moderní?*“.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Vyhledej v pohádce pohádkové prvky (téma, postavy, motivy), které se vyskytují i v jiných pohádkách.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list pro skupinu

V dané skupince dokončete pohádku. Skutečný příběh kašny by měl být vyprávěn pohádkovými postavami, které osud kašny líčí svým stylem. Ilustrátor navíc nakreslí k dokončení pohádky ilustraci a mluvčí poté pohádku přečte ostatním skupinám.

„Jakube, léta však plynula a liberecká strašidylka měla stále napilno, aby kašna dál nezarůstala. Neptíkovi osud kašny nebyl lhostejný, a tak byl velice rád, když se o kašnu začali zajímat i jiné lidé, kteří však uměli čarovat více než on sám. A o tom, jak to s kašnou probíhalo ve skutečnosti dál, ti teď dovyprávím.“

Reflexe

Tento projekt byl propojením znalostí o historii města s literární tvořivostí, což dokázaly pohádky, které žáci vytvořili na základě pravdivých informací o historii Neptunovy kašny.

Úvodní část byla čistě evokační, kdy si žáci uvědomili, co všechno vědí o pohádkách a své poznatky vzápětí ověřili na předložené pohádce.

Napsáním svého názoru na představenou pohádku žáci jasně a výstižně zformulovali své myšlenky, kterým dali ucelenou podobu. Ostatními úkoly k pohádce o kašně se žáci hlouběji dostávali k podstatě pohádky, jako literárního útvaru, když nejdříve vyhledávali odlišnosti této pohádky od pohádek jiných (moderní prvky, prvky z moderní společnosti) a poté naopak hledali prvky, které má tato pohádka společné s pohádkami jinými. Následným prezentováním svých názorů na pojetí moderních prvků žáci vyhledávali argumenty, a zároveň se učili tolerantnímu přístupu k názorům, se kterými nesouhlasili.

Při badatelské a spisovatelské činnosti byli žáci rozděleni do skupin, kde měl každý člen svou roli. To zapojilo do aktivní práce na projektu všechny členy týmu. Tím se vyvarovalo tomu, že by se někdo zapojil do práce jen pasivně či vůbec. Při bádání byl každý žák zodpovědný za svůj úkol, což žáky vedlo k samostatnosti, zodpovědnosti a ke zvýšení sebeuvědomění. Pokud nezjistili potřebné informace, nemohli navázat dalším úkolem, neboť neměli podklady pro tvorbu pohádky, a tak nemohli úkol dokončit. Navíc se žáci naučili vyhledávat potřebné informace o daném tématu z různých zdrojů. Rozšířili také své znalosti o dějinách Liberce, když zjistili skutečnou historii kašny.

Během činnosti spisovatelské bylo hlavním úkolem dokončení pohádky na základě informací, které žáci získali během badatelské činnosti. Tato aktivita posloužila k ověření kvality všech předchozích úkolů, kdy dokončení pohádky reflektovalo, zda žáci správně pochopili podstatu pohádkového útvaru, zda si skutečně zjistili pravdivé informace o historii kašny, a ty pak vhodně zakomponovali do pohádky. V neposlední řadě tato aktivita zdokonalila schopnost žáků kreativně se vyjadřovat a uzpůsobit svůj osobitý styl projevu stylu pohádkových postav. O své zkušenosti z projektu a o fakta z historie se mohli podělit nejen se svými vrstevníky, ale pochlubit znalostmi se mohli i ve své rodině. Tím rozšiřovali povědomí o historii a kultuře regionu.

6.4 Milena Hercíková – *Báseň dospívá*

název aktivity	1. Název básně, ilustrace	2. Bříza	3. Skládačka
časový rozsah	45 minut	20 – 30 minut	45 minut
cíl aktivity	Žáci se pokusí interpretovat básně vytvořením její ilustrace. Vymyšlení názvu je přiměje k uvědomění si, že název básně nám o ní hodně vypovídá.	Žák si touto aktivitou uvědomí tematickou příbuznost slov a seznámí se s termínem „asociace“. Myšlenková mapa na dané téma mu poslouží k hlubšímu pochopení básně.	Žáci samostatně experimentují s básní a díky logickému usuzování mohou složit její verše do správného pořadí. Báseň tím lépe pochopí.
metody	ilustrace k textu, demonstrace kresby, deduktivní	brainstorming (myšlenková mapa)	analytická, syntetická
organizační formy výuky	samostatná práce každého žáka	práce v třídním kolektivu	práce ve skupině 3 žáků, práce v třídním kruhu
pomůcky	na žáka: pracovní list, čtvrtka A4, barevné křídly	na žáka: text básně na třídu: 1 tabule, křídly	na 1 skupinku: rozstříhané texty 2 básní, čistý papír, lepidlo

Milena Hercíková

Každý žák, který kdy prošel „dramatákem“ v Základní umělecké škole v Liberci, bezpochyby zná jméno Milena Hercíková. Milena Hercíková je spisovatelka, učitelka a zakladatelka Literárně dramatického oboru na ZUŠ v Liberci. Tato autorka se narodila v Újezdě u Brna, odkud se po tragických událostech roku 1945 odstěhovala do Machnína u Liberce. Zde vystudovala Gymnázium F. X. Šaldy a na chvíli se přesunula do Prahy, kde dokončila pedagogické studium pro učitele ZUŠ na DAMU. Její básnické sbírky jsou zaměřeny především pro mladší čtenářskou skupinu, kterou jsou děti a mládež. Mezi její sbírky patří například *Báseň roste s dítětem* (2002), *Laskavec bez rozumu* (2003), *Báseň dospívá* (2010) a nejnovější sbírka *Dětem pro radost* (2011). Její poezie je velice vnímavá a čtenář z ní vycítí mnohaleté zkušenosti v práci s dětmi, kdy verše přesně vystihují dětskou duši v daném věku.

Báseň dospívá

Tato sbírka básničky Mileny Hercíkové je určena zejména dospívající mládeži, spíše dívkám, neboť chlapci v tomto věku neprojevují o básně tohoto typu zájem. Zato dívky si v této básnické sbírce najdou každá svůj vlastní požitek a naleznou u ní klidnou oázu pro své rozbouřené myšlenky. Sbíрка je rozdělena na několik tematických částí. Úvodní část sbírky nese název *Setkání*, následuje část *Dívání*, poté *Slyšení* a na závěr samotné *Dospívání*.

Projekt

Dílo básničky Mileny Hercíkové je do projektů zařazeno kvůli jejímu citlivému přístupu, s jakým ve svých básních zachází s lidskou, většinou s dětskou či pubertální, duší a jak ji v básních dokáže vystihnout. Mnoho žáků zná Milenu Hercíkovou jakožto přísnou učitelku, ale málokterý z nich měl možnost přečíst si některé její dílo, neboť s tím ve svých hodinách nepracuje. Projekt tedy žákům představí část její poezie.

V tomto projektu budou žáci rozebírat více básní ze sbírky *Báseň dospívá*, proto může být pro některé žáky problematický, jelikož se bude mluvit o citlivém tématu lásky, zamilovanosti a svých niterních pocitech. To může být pro někoho v tomto věku velice

nepříjemné, nebo naopak někdo bude rád, že se může se svými pocity svěřit a vypovídat se z nich.

1. Název básně, ilustrace

Při tomto úkolu nebudou žáci rozděleni do skupin, ale pracovat budou samostatně, aby museli dát najevo svůj vlastní názor a nemohli se schovávat za myšlenky svých spolužáků. Nejdříve se společně ve třídě přečte následující báseň. Každý žák také dostane pracovní list, kde je báseň napsaná.

*Když se večer zešeří,
tiché tmě se podaří,
navrátit mi celý den.
Jsem se sebou spokojen?
Hlava plná otazníků,
pomlček a vykřičníků.
Jdu si touhle tichou tmou
v hlavě s čistou myšlenkou:
Byl to dobrý den,
snad mohu být spokojen.¹*

Tato báseň je bez názvu, žáci se pokusí vymyslet pro ni vhodný název, čímž si báseň ujasní a lépe se do jejího textu vžijí. Ve třídě si své názvy navzájem žáci sdělí a rozhodnou se, čí název by se k básni hodil nejvíce. Uvědomí si tím důležitost nadpisu, který velice ovlivní i její následné pochopení.

Nyní následuje fáze, kdy se žáci pokusí interpretovat báseň. Nebude to však tradičním způsobem slovně, ale žáci text a smysl básně vyjádří kresbou. Jejich interpretaci básně nakreslí barevnými křídami na čtvrtku formátu A4. Učitel nakreslené obrázky i s textem básně pověsí na nástěnku, a žáci poté vyberou obrázek, na kterém je něco zaujalo, či co sami v textu nezaznamenali, ale kresba jim to naznačila. Tím, že si žáci prohlédnou i kresby ostatních žáků, se provede zpětná reflexe úkolu, kdy si každý sám uvědomí, zda si

¹ HERCÍKOVÁ, Milena. *Báseň dospívá*. 1. vyd. Liberec: M. Hercíková, c2010. 48 s. ISBN 978-80-254-7906-3, s. 11.

za svým pochopením básně stojí, či zda ji po zhlédnutí ostatních výtvorů vnímá trochu jinak.

2. Bříza

V následujícím úkolu si žáci procvičí svou literární představivost a slovní zásobu. Učitel napíše na tabuli slovo *Bříza*, což je název jedné básně ze sbírky *Báseň dospívá*. Celá třída pracuje na tomto úkolu dohromady (pokud je třída početnější, může ji učitel rozdělit na dvě skupinky a pracovat s nimi paralelně). Vyučující poté vyzve žáky, aby vymysleli slova, která by mohla být obsažena v básni s názvem *Bříza*. Která slova asi autor použil, která se k bříze vztahují nebo se jim s břízou asociují. Každé vymyšlené slovo jeho autor zapíše na tabuli. Vytvoří se tak obrovská myšlenková mapa k tématu „bříza“.

Až jich bude dostatek (cca 20 – 30 slov), učitel zakroužkuje ta slova, která se v básni skutečně vyskytují, která byla básnířkou použita. Žáci poté zkusí spojit jednotlivé asociace v celky, ve kterých se můžou v básni vyskytnout. Pokud budou žáci tápat, měl by jim vyučující pomoci a vhodným způsobem napovědět (uvádět slova, která se rýmují, synonyma, antonyma, kolokace apod.).

Poté se žákům rozdá celý text básně *Bříza*. Všichni si báseň přečtou a pokusí se do ní vložit slova, která v básni nejsou a přitom by se tam mohla hodit. Nebo zkusí vytvořit svou vlastní báseň na stejné téma, pokud se jejich verše do stávající básně hodit nebudou.

Na závěr učitel vyvolá diskuzi na téma *Proč právě bříza a Milena Hercíková?* Použít může návodné výrazy: oblíbený strom autorky, druh stromu typický pro Liberecko, barva kmene stromu, místa výskytu stromu, pohled autorky z okna, březová alej, Březová alej. Tuto diskuzi směřuje učitel k tomu, aby se žáci zamysleli nad vztahem autorky k liberecké přírodě.

Bříza

Bříza ve svém bílém šatě

jako nevěsta,

má své místo blízko lesa,

taky u města.

Na jaře se zazelená

třeba na skále,

na větve si rozvěšuje

zlaté korále.

*V korunách jí usedají
stěhovaví ptáci,
ze semínek staré břízy
mladé na svět vrací.
Nebojí se s tvrdou zemí
o život se rvát,
protože chce kolem sebe
krásu rozdávat.¹*

3. Skládačka

Ve třetím úkolu, který se týká básnické sbírky Mileny Hercíkové, budou žáci kompletovat texty dvou básní, které budou promíchané. Tento úkol je náročnější na přípravu pro učitele. Žáci budou pracovat ve skupinkách po třech lidech. Texty obou básní nakopíruje na počet skupin ve třídě. Nejdříve učitel rozstříhá texty obou básní na verše. Poté vždy hromádku stejných veršů umístí někde ve třídě. Každá skupinka musí nejdříve najít a posbírat všechny verše.

Až bude mít trojice všechny verše, zkusí z nich vytvořit dvě hromádky - každou pro jednu báseň. Po dokončení si žáci zavolají učitele, který jim zkontroluje, zda jsou v hromádkách správné verše. Pokud ano, můžou pokračovat dalším úkolem, pokud ne, zkusí hromádky rozrovnat znovu (učitel jim může říci některé verše, které jsou spolu správně). Pro zjednodušení je možné žákům poradit, kolik veršů má každá báseň. Nebo učitel nechá žáky chvíli si lámat hlavy a až po několika minutách jim může počet veršů říci.

Pokud již mají žáci verše vyříděné, mohou přistoupit k poslední fázi. Tou je složení veršů do správného pořadí, do takového, do kterého ho umístila samotná autorka. Poté, co budou mít všechny skupiny básně složené, společně si je ve třídě překontrolují. Vybraná skupinka básně přečte a ostatní skupinky se k ní mohou vyjádřit. Každý verš, který bude ve správném místě, zapíše vyučující, či žák, na tabuli.

Na závěr každá skupinka správně složené básně nalepí na prázdný list papíru a žáci si básně společně přečtou. Následně třída vytvoří kroužek a žáci s učitelem rozeberou

¹ HERCÍKOVÁ, Milena. *Báseň dospívá*. 1. vyd. Liberec: M. Hercíková, c2010. 48 s. ISBN 978-80-254-7906-3, s. 15.

postup skládání veršů (co jim napomohlo ke správnému složení, co jim v tom naopak dělalo problémy).

Chvilé

Na zahradě

mezi keři zavoněla máta,

ve skleníku nad úrodou

raduje se táta.

Máma sbírá jahody,

utírá si čelo,

jen aby ji nikdy srdce nebolelo!

U altánku sedí děda,

kouří dýmku,

brýle hledá.

Má rád tento teplý stín.

Na stole je opuštěný

hrnek babiččin. ¹

Hudba

S hudbou je to jako s námi,

někdy tiše hovoří,

jindy zase rozbouří se

jako vlny na moři.

Smích rozdává nejraději,

vzlétne na křídlech,

pak zas šeptá o naději,

až se tají dech. ¹

¹ HERCÍKOVÁ, Milena. *Báseň dospívá*. 1. vyd. Liberec: M. Hercíková, c2010. 48 s. ISBN 978-80-254-7906-3, s. 19.

Pracovní list pro žáka

Milena Hercíková – Báseň dospívá

Následující báseň je bez názvu, zkus pro ni vymyslet takový název, který by se k ní nejvíce hodil. Můžeš mít maximálně tři návrhy.

*Když se večer zešeří,
tiché tmě se podaří,
navrátit mi celý den.
Jsem se sebou spokojen?
Hlava plná otazníků,
pomlček a vykřičníků.
Jdu si touhle tichou tmou
v hlavě s čistou myšlenkou:
Byl to dobrý den,
snad mohu být spokojen.*

Název básně:

.....

Reflexe

V prvním úkolu tohoto projektu se žáci zaměřili na název básně, kde pochopili, že název básně je jakési její okno, ze kterého lze vyčíst mnoho věcí (o čem asi bude, kde se bude báseň odehrávat, zda bude lyrického či epického charakteru), bez toho, abychom si stačili přečíst jediný řádek básně. Některé názvy toho čtenáři řeknou více, některé méně. Můžou také velice ovlivnit celkové vyznění básně a tím i následné pochopení. V další fázi žáci udělali k básni kresbu. Vystihli tak důležité prvky a motivy básně, které zachytili křídou na čtvrtku. Vznikly tak originální kresby a na nich se ukázalo, že co žák, to o trochu jiné pochopení a jiné nazírání na báseň. Některé výtvořky poukázaly na nějaký úplně jiný motiv, který by možná ani sám autor v básni nehledal.

¹ HERCÍKOVÁ, Milena. *Báseň dospívá*. 1. vyd. Liberec: M. Hercíková, c2010. 48 s. ISBN 978-80-254-7906-3, s. 32.

Při práci s básní s názvem *Bříza* žáci vymýšleli asociace a motivy, které je napadly, když se slovo *bříza* řeklo. Na tabuli tak vznikla obrovská myšlenková mapa celé třídy. Ověřili si tak důležitost názvu básně z prvního úkolu, kdy jim pouze slovo *bříza* napovědělo obsah básně a její zaměření. Procvičili si tak i svou slovní zásobu. Zároveň se hlouběji vžili do textu básně, když se snažili vytvořit vhodná spojení a verše, které by mohly být v básni použity, nebo když báseň doplňovaly o další verše stejně laděné. Také se v průběhu diskuze zamysleli nad vztahem autorky k liberecké přírodě a nad tím, jak se tento vztah v básni odráží.

Úvodní část posledního úkolu žáky donutila k pohybu po třídě. Tento netradiční úvod v nich vyvolal zvědavost, a tím je i lépe namotivoval pro další aktivitu. Následující část projektu byla zaměřena na logické usuzování a odvozování, kdy žáci hledali správné verše k básním. Verše ze dvou básní byly smíchány a žáci z nich museli dát ony dvě básně zase znovu dohromady. Básně byly obě lyrického ladění, což žákům trochu ztížilo práci, avšak museli se zamyslet nad tím, o čem asi daná báseň bude a opět podle názvů, které byly rozstříhány mezi verši, nakonec seskupili správné verše k sobě. Tematické ladění básně žákům pomohlo k přiřazení správných veršů do jedné básně. Ke správnému pořadí veršů žákům pomohly rýmy, které se v básních objevily. Toto vše posloužilo jako shrnutí celého projektu, který se zabýval důležitostí názvu básně, básnickou interpretací, hlubším zamyslením nad básněmi i jejich strukturou.

6.5 Eva Koudelková - *Pověsti od řeky Smědé s podtitulem Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor*

název aktivity	1. Nahrazování slov	2. Hlavní postavy pověstí	3. Pantomima	4. Dramatizace pověstí	5. Vytvoření vlastní pověstí
časový rozsah	35 minut	10 minut	15 minut	15 minut příprava + čas na zahrání scének	45 minut (30 minut příprava, 15 minut čtení)
cíl aktivity	Žák v odborných publikacích vyhledá význam slova. Jeho synonymum použije ve větě. Také se seznámí s metaforou, kterou si zároveň vysvětlí.	Žák vybere z textu popisné informace o hlavních postavách.	Žáci na základě napsaných charakteristik postav z minulého cvičení je pantomimou předvedou, čímž vystihnou podstatu jednotlivých postav.	Cílem aktivity je zdramatizovat pověst a tím vyjádřit pochopení textu.	Na základě předem stanovených kritérií žák vytvoří svou vlastní pověst.
metody	diskuze, brainstorming	práce s textem, analytická	inscenační - pantomima	inscenační – hraní rolí	aplikační
organizační formy výuky	práce ve dvojicích	práce ve dvojicích	kooperace ve čtyřčlenných skupinách a	práce ve skupinách po čtyřech žácích	práce ve skupinách po čtyřech

			třídní soutěž		žácích
pomůcky	na žáka: texty pověstí, pracovní list, psací potřeby na třídu: Slovník spisovné češtiny, Slovník cizích slov, Slovník synonym a frazologismů, učebnice zeměpisu, atlas světa, mapa Jizerských hor	na žáka: texty pověstí, pracovní list, psací potřeby	na žáka: text pověstí, pracovní list	na žáka: texty pověstí, pracovní list na skupinu: prostor na přípravě dramatizace, nejrůznější kostýmy	Na skupinu: psací potřeby, pracovní listy

Eva Koudelková

Eva Koudelková (6. 3. 1949 Náchod) je jednou z nejvýznamnějších osobností, co se liberecké regionální literatury týče. Vydala již čtyři soubory pověstí z Libereckého kraje a tomuto regionu se věnuje nejen po literární a badatelské stránce, ale své znalosti tohoto tématu předává prostřednictvím přednášek na Technické univerzitě v Liberci. Je majitelkou severočeského vydavatelství Bor, které publikuje knížky regionálních autorů anebo díla, jež se k regionu vztahují. Každá její sbírka je zaměřena na jinou část Libereckého kraje a některé pověsti zasahují i do krajů jiných. V roce 2001 začala vydáním knihy *Pověsti z Liberce a Liberecka*, publikace *Pověsti z kraje sklářů* s podtitulem *Lidová vyprávění z Jizerských hor a podhůří* (2004) se zaměřuje na stranu Jizerských hor, která je blíže Jablonci nad Nisou. Kniha, již budu rozebírat blíže, se jmenuje *Pověsti od řeky Smědé* s podtitulem *Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor* (2007). Zatím

poslední kniha nese název *Pověsti od Nisy a Kamenice* (2010). Její díla jsou psána čtivě a v jazyce, který je srozumitelný dnešnímu čtenáři. Navíc jsou obohacena o spoustu přílohových materiálů (vysvětlivky, místopisné přehledy atd.), které slouží k bližšímu poznání daných míst a k možnosti prohloubení znalostí o tématu a regionální literatuře.

Pověsti od řeky Smědé s podtitulem Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor

Knih *Pověsti od řeky Smědé s podtitulem Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor* není určena pouze náročnému čtenáři, ale s chutí si v ní listuje i dětský čtenář, neboť jazyk díla je přijatelný a srozumitelný pro současného čtenáře. Folklórní tematiku zde přibližuje zcela otevřeně a některé německé pověsti nám překládá do jazyka českého. Kniha je rozdělena na několik tematických kapitol (O místech, O lidech, O pokladech, Války a bitvy, Čarodějové a čarodějnice, Nadpřirozené bytosti, Pekelní tvorové), v nichž se sdružují pověsti a vyprávění, které mají stejný motiv.

Projekt

Tato kniha je vybrána právě pro svůj tematický rámec, který se zabývá pověstmi a lidovými vyprávěními z Liberecka. Pokud kniha během projektu zaujme žáky natolik, že by si ji rádi přečetli, jazyková srozumitelnost textu jim umožní samostatný čtenářský zážitek.

V tomto projektu se žáci blíže seznámí s tematikou pověstí a se dvěma pověstmi, které se vztahují k Libereckému kraji a jeho historii. Projekt začne společným přečtením obou pověstí.

Pověst Panenský skok

„Následující příběh se odehrává v oblasti kolem Scheibe, severovýchodně od Oldřichovského Špičáku, která byla v dávných dobách, zvláště v 15. a 16. století vyhlášeným místem řádění lesních lapků. Tehdy těmito místy vedla obchodní stezka z boleslavského kraje přes Frýdlant do Zhořelce a v těžko schůdném, pomalém terénu zdejších hor si lupiči jistě přišli na své. O jejich činech se vyprávěly celé příběhy – o jejich rychlosti, obeznanosti v místních poměrech, vynikající organizaci i umění beze stopy zmizet.

Frýdlantská vrchnost na ně podnikala honičky, ale veškeré pronásledování bylo bez úspěchu. Lupiči se nepouštěli do přímých střetů, radši vždycky ustoupili do hor a do pralesa, který je pokrýval. Tam měli bezpočet skrýší, jež byly pro cizí lidi zcela nenaleznutelné. Přesto se nakonec podařilo je rozpráší.

Lapkové prý žili ve Skalním hradě, jehož zbytky lze dodnes nalézt nedaleko Hřebenového buku. Tam odvěkli proti její vůli jakési děvče, které jim muselo sloužit. Mezi její povinnosti také patřilo, že docházela pro zásoby do Frýdlantu. Svůj úděl dlouho mlčky snášela, ale jednoho dne se rozhodla, že vše prozradí Frýdlantskému pánovi. Protože tajné stezky ke hradu nebylo snadné nalézt, domluvila se tehdy s pánem, že označí cestu až pod hradní skálu fazolemi, které rychle klíčí. Nechtěla jim totiž cestu ukázat přímo, neboť se obávala strašlivé pomsty lupičů. Vrátila se tedy na loupežnický hrad a dále vykonávala svou službu, přesvědčena o tom, že se nějak neprozradila.

Mezitím fazole vzklíčili a frýdlantský pán vyrazil v čele velkého oddílu zneškodnit lupiče. Napřed však poslal hlídku, jejímž úkolem bylo obhlédnout terén a zneškodnit hlídku na strážním kameni. Věděl od dívky, že pokud se někdo chce přiblížit k hradu, nestačí pouze nalézt správnou cestu, je třeba také zneškodnit strážného, který ze svého vysokého kamene dává zvukem rohu znamení, kdykoliv se v okolí objeví nějaký cizinec. Strážný také dopředu loupežníkům ohlašoval příjezd kupců.

Dobře vycvičeným jezdcům frýdlantského pána se podařilo nepozorovaně dostat až pod strážní kámen, ale hlídka na něm snad přeci něco podezřelého zaslechla, a trubač přiložil k ústům roh, aby zadul na poplach. Ale to už mu opeřený šíp trčel ze srdce a roh mu vypadl z rukou. Díky duchapřítomnému střelci se podařilo zabránit předčasnému odkrytí plánu. Tak se mohl jízdní oddíl frýdlantského pána dostat až do samé blízkosti Skalního hradu.

Překvapení loupežníci byli nájezdem bojovníků zaskočeni, a vzdali se jen na chabý odpor. Jednoho z lupičů však zajímalo, kdo je mohl prozradit, a brzy se dovtípil. Zatímco jeho společníci klesali pod ranami útočnicků, on s vytaseným mečem vnikl do dívčina pokoje, aby si se zrádkyní vyřídil účty. Dívce se sice podařilo z hradu uniknout, ale vysoké skály jí nedovolily utíkat příliš daleko. Nečekaná propast mezi nimi jí brzy odřízla další cestu. Ještě naposledy se otočila za svým pronásledovatelem a pak se raději vrhla do

hluboké průrvy. Dodnes se tento strmý sráz nedaleko Skalního hradu nazývá Panenský skok.“¹

Pověst Můra můroucí

„V polovině 19. století žila ve Višňové stará žena, kterou lidé podezřívali z toho, že chodí v noci strašit jako můra. Ta když přijde na člověka a silně nalehne, může ho i udusit. Takový nešťastník by nejradši křičel, plakal, naříkal, ale nejde to, a tak jen lapá po dechu a doufá, že sevření přestane.

Višňovská můra se soustředovala především na jednu starou sousedku, již pronásledovala tak moc, že jí tím dočista otrávil noční spánek. Stará paní už vyzkoušela všechny zaručené prostředky, jak se zlého ducha zbavit, ale nic jí nepomáhalo. Někdo radil, aby zkusila položit na pokrývku své postele hřeben. Ten se však brzy svezl a můra jí nesoužila o nic míň. Další rada byla, že má před spaním položit na podušku posvěcenou modlitební knížku, ale i ta sklouzla a nepomohla. Neúčinkovalo ani zařikání nebo vroucí modlitby, stará paní jenom musela čekat, až můra sama odejde.

Jednou se stará žena zase probudila pokrytá od hlavy až k patě studeným potem, srdce jí prudce tlouklo a na nohou a na celém těle cítila centovou váhu. Tu si najednou vybavila radu, kterou kdysi slyšela od své babičky. Říkávala, že můře se musí něco slíbit, pak prý odejde. A tak stařena řekla nahlas, aniž viděla komu: „Přijď si ráno pro tvaroh.“ Jen to učinila, ihned se jí ulevilo a tíha z ní spadla.

Dalšího dne kolem desáté hodiny vstoupila do pokoje staré paní sousedka, o níž se ve vesnici šeptalo, že za noci jako můra otravuje lidi. Sousedka ani nepozdravila a hned řekla: „Viděla jsem tě tuhle zakládat na tvaroh. Nemáš ještě trochu nazbyt? Vůbec nevím, proč mám dneska na tvaroh takovou chuť.“

Pro starou paní to bylo potvrzení dávných domněnek. Děkala ale jakoby nic a dala sousedce pěkný kus tvarohu s dostatečným kusem másla a slíbila, že jí každý týden přichystá další. Sousedka si tam začala pravidelně chodit a stará paní měla v noci pokoj.

O několik let později sousedka těžce onemocněla a už mnoho týdnů se potácela mezi životem a smrtí. Zmítala se v křečích, naříkala, křičela bolestí, ale i když jí nebylo pomoci, smrt si pro ni stále nepřicházela. Teprve nyní se stará paní svěřila svému muži se zážitky,

¹ KOUDELKOVÁ, Eva. *Pověsti od řeky Smědé: Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2007. 246 s. ISBN 978-80-86807-63-8, s. 115, 116.

jaké před časem se sousedkou měla. Muž jí za její mlčení vyplísnil a řekl: „Kdybys mi to byla prozradila dřív, mohla nešťastnice už dávno odpočívat v zemi.“ Šel okamžitě k synovi té bludné duše a zeptal se ho, zda chce matce zkrátit boj o život, nebo zda věří, že se ještě uzdraví. Mladý muž odpověděl, že matčino uzdravení je úplně vyloučené. Už mu to prý potvrdilo několik doktorů.

„Když je to takhle,“ řekl mu na to hospodář, „dej té nešťastné ženě pod polštář pilu. Pak už bude mít klid.“

Syn ho poslechl, a jakmile se tak stalo, stařena se uklidnila a bez dalšího nářku skonala.“¹

1. Nahrazování slov

Začátkem tohoto úkolu je přečtení si dvou pověstí *Panenský skok* a *Můra můroucí*. Následně učitel vyvolá diskuzi, proč je dívka nazývána pannou, či zda žáci znají ještě nějaké nadpřirozené bytosti kromě mûry. Žáci budou nadpřirozené bytosti psát na tabuli. Pokud někdo z žáků neví, kde se nachází vesnice z pověstí, učitel by mu je měl ukázat na mapě. Poté jim rozdá učitel pracovní listy a následuje jejich vypracování. Žáci vypracují tento úkol ve dvojicích, čímž budou moci své názory rozebírat s partnerem. V prvním úkolu nahradí žáci daná slova či výrazy slovy podobného významu, pokud nenajdou vhodné podobné slovo či výraz, tak ho alespoň vysvětlí a vymyslí jinou větu, než je v textu, kde bude dané slovo či výraz použito. K dispozici by měly být odborné příručky (Slovník spisovné češtiny, Slovník cizích slov, Slovník českých synonym atd.). Tímto úkolem si žáci obohatí slovní zásobu a zdokonalí se ve vyjadřování a pojmenovávání konkrétních věcí, a poslouží to také k objasnění textu.

Slova či výrazy k nahrazení nebo vysvětlení: *lapka, obeznanost, vrchnost, duchapřítomný, dovtípit se, zmizet beze stopy, rozprášit někoho, vyřídít účty, odříznout cestu.*

Dalším úkolem v pracovním listě je nahrazení slova **prales** jiným slovem, které odpovídá našim klimatickým podmínkám a našemu podnebnému pásu. Žáci se při tomto úkolu mohou pomoci odbornými příručkami či internetem. Před samotným nahrazováním proběhne ve třídě krátká diskuze, jak asi vypadá takové místo, které je v pověsti nazváno

¹ KOUDELKOVÁ, Eva. *Pověsti od řeky Smědé: Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2007. 246 s. ISBN 978-80-86807-63-8, s. 133 – 134.

pralesem (co tam roste, jaká zvířata tam žijí atd.). Poté napíší definici pralesa, kterou zjistí z odborných publikací, a za pomoci učitele odhalí význam metafory.

2. Hlavní postavy pověstí

Z přečtených dvou pověstí žáci ve dvojicích vypíší hlavní postavy. Pracovat by měli v jiných dvojicích, než u předchozího cvičení, aby si vyzkoušeli spolupráci s jinými partnery. U každé postavy vyhledají a do pracovních listů zapíší její popis, který naleznou v textu.

3. Pantomima

Součástí této aktivity je hra, kterou většina žáků zná a která se jmenuje pantomima. Žáci při ní musí předvést zadaná slova, aniž by vydali jedinou hlásku. Předvádět budou postavy z pověstí, které vyhledali v minulém úkolu. Každá skupina (čtyři žáci – spojení dvou skupin z předchozího cvičení) zvolí jednoho člena, který bude jako první předvádět hrdinu ostatním skupinám. Ty hádají, o jakou postavu se jedná. Skupinka, která jako první uhádne, získává bod a zároveň bod získá i skupina, která pantomimu předváděla (kvůli motivaci). Na konci se sečtou body a skupina s největším počtem bodů vyhrává.

4. Dramatizace pověstí

Každá skupina si vybere jednu z pověstí a tu zdramatizuje, čímž si ověří její správné pochopení. Dramatizace scénky by měla trvat minimálně pět, maximálně deset minut. Učitel žákům připomene principy hereckého projevu na jevišti (styl mluvy, orientace na jevišti, reakce na publikum).

5. Vytvoření vlastní pověsti

Během této aktivity se naváže na předchozí úkoly. Na začátku učitel podnítl žáky k tomu, aby charakterizovali, jaké jsou hlavní rysy pověstí. Poznatky učitel doplní, shrne a žáci si je zapíší do pracovních listů. Samozřejmě vše si dokládají na předložených dvou pověstech. Žáci budou pracovat opět ve čtveřicích (ale jiných, které učitel vhodným způsobem skombinuje). Jejich úkolem bude vytvořit vlastní krátkou pověst (určení rozsahu je na vyučujícím, který nejlépe zná literární možnosti žáků, minimálně patnáct vět). Do jejich pověstí musí však zapojit minimálně pět výrazů či slov z prvního cvičení - zapojí právě ty výrazy, kterými nahradili původní slova. Poté se celá třída sesedne do kroužku a

žáci vlastní pověsti přečtou (ve čtení se vystřídají všichni členové skupiny). Ostatní žáci ve třídě jim kriticky zhodnotí, zda správně vystihli důležité rysy pověsti, či zda se jejich výtvar ubíral jiným literárním směrem, než byla právě pověst. Mohou použít i pozitivní kritiku, např. co se jim líbilo. Na závěr učitel také připomene, že i v Libereckém kraji kolovala lidová vyprávění a pověsti z generace na generaci. A právě díky knihám, jako je ta, z níž jsou vybrané pověsti, se s nimi může čtenář seznámit a rozšířit si tak kulturní a literární povědomí o svém regionu.

Pracovní list pro žáka

Eva Koudelková – Pověsti od řeky Smědé, Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor

Nahrazování slov

1. Následující slova a výrazy nahraď jejich synonymy, nebo (pokud nenajdeš vhodná synonyma) je vysvětli. Poté je užiij ve vlastních větách. Pomoci ti mohou připravené knihy.

lapka –

.....

obeznalost –

.....

vrchnost –

.....

duchapřítomný –

.....

dovtípit se -

.....

zmizet beze stopy –

.....

rozprášit někoho –

.....

vyřídít si účty –

.....

odříznout cestu –

.....

2. Napiš, jakým odborným termínem by mohlo být nahrazeno slovo **prales**, které se nachází v pověsti *Panenský skok*. Poté v příručkách vyhledej definici pralesa a zapiš si ji.

.....

.....

definice pralesa:

.....

jak se nazývá básnická pojmenování, kdy se přenesou vlastnosti nějaké věci na věc jinou, na základě vnější podobnosti:

Hlavní postavy pověstí

3. Z obou pověstí vypiš hlavní postavy a u každé uveď její popis (jak vnější, tak i vnitřní), který najdeš v textu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Vytvoření vlastní pověsti

4. Napiš, čím se vyznačuje pověst a jaké jsou její základní rysy. Pokud znáš nějakého autora pověstí, napiš také jeho jméno.

.....

.....

.....
.....

5. Na následující řádky napiš se svojí skupinkou vaši vlastní pověst, nezapomeň na charakteristické rysy pověsti, které jste si společně řekli ve třídě po vypracování předchozího úkolu! Použij také pět synonym nebo slovních spojení, které jsi vymyslel/-a v prvním úkolu. Do vaší pověsti použiješ právě vymyšlené výrazy.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Reflexe

V první části projektu nahrazovali žáci vybraná slova jejich synonymy, nebo je pouze vysvětlovali, čímž se pro některé žáky osvětlil význam slov a slovních spojení. To jim posloužilo k lepšímu pochopení celé pověsti. Tím, že si žáci vysvětlili význam slova *prales*, zjistili podstatu metafory a zároveň se jim tím dokreslil obraz krajiny, kde se pověst odehrává.

Během hledání hlavních postav v textu se žáci zaměřili na textovou orientaci a vyhledávání důležitých rysů postav. Výsledky svého hledání si ihned ověřili v následné aktivitě, kde tyto postavy museli předvádět právě na základě těch vlastností, které v textu našli, tak, aby byli ostatní žáci schopni tyto postavy poznat. Pokud si tedy našli špatné, nebo nepřiliš jasné rysy, ostatní žáci nebyli schopni postavu identifikovat. Tak si ihned mohli předvádějící žáci svoji chybu uvědomit. Zároveň poté mohli u jiného žáka vidět, jaké informace byly klíčové, neboť tutéž postavu, avšak v jiném provedení, třída uhádla.

Dramatizace pověsti žákům posloužila k hlubšímu pochopení textu, kdy během krátkého výstupu museli vystihnout nejdůležitější části pověsti, a zároveň si vyzkoušeli spolupráci v týmu, kdy se museli navzájem dohodnout a vytvořit společné dílo, které následně patřičně představili. Také tento úkol sloužil jako rétorické cvičení, kdy se žákům při špatné artikulaci, nevhodné intonaci či jiné podobné chybě okamžitě dostala zpětná

vazba v podobě neporozumění ze strany publika. Žákovské publikum totiž ihned dalo najevo smíchem, či jinými projevy, zda něčemu nerozumělo. Naopak když publikum něco pobavilo a dramatizace byla vydařená, tak hrající skupina sklídila velký aplaus.

Poslední úkol posloužil jako celková evaluace útvaru pověsti. Žáci z předložených pověstí vytvořili obecné základní charakteristiky, které se vztahují k žánru pověsti. Poté tyto charakteristiky uplatnili ve své vlastní pověsti, kterou tvořili ve skupince po čtyřech žácích, kdy také zapojili synonyma a spojení z prvního úkolu. V závěru se v třídním kruhu všechny pověsti přečetli a navzájem si je žáci zhodnotili, zda se skutečně jednalo o pověst, či jestli v textu chyběly, nebo naopak přebývaly některé prvky, které nejsou pro pověst typické. Toto vše zapojilo žáky jak do role spisovatele a tvůrce, tak i do role kritika, kdy museli dávat pozor na jednotlivé prvky v pověstech svých spolužáků, čímž si neustále připomínali základní stavební kameny pověstí.

Zapojením knihy s pověstmi a lidovými vyprávěními z Liberecka do literární výuky se zároveň žáci dozvěděli nové informace o svém regionu jak po stránce literární, tak i po stránce kulturní a historické, kdy se mnozí z nich setkali poprvé s postavou můry, která sužovala lidi jejich zalehnutím. Z pověsti Panenský skok se dozvěděli o výskytu obchodní stezky, která vedla přes frýdlantské panství. Získali také povědomí o tom, že i v jejich kraji kolují lidová vyprávění, která se předávala z generace na generaci.

5.6 Jiří Dvořák – *Slepice a televize*

název aktivity	1. Seznámení s bajkou	2. Hledej ponaučení	3. Dokončení bajky
časový rozsah	15 minut	25 minut	25 minut
cíl aktivity	Během tohoto úkolu si žáci připomenou žánr bajky a prvky pro bajku typické.	Žáci budou pracovat s textem, ve kterém by měli najít ponaučení, což jim ověří, zda text správně pochopili a zda se skutečně jedná o bajku.	Zde žáci zapojí svou fantazii, a znalosti o bajce, které získali v předchozích úkolech. Cílem je, aby úkol <i>Dokončení bajky</i> uchopili tak, že bude možné v něm najít ponaučení a zároveň, aby vymyšlený závěr na text navazoval.
metody	induktivní a deduktivní	analytická a syntetická	syntetická
organizační formy výuky	práce ve skupině tří žáků	samostatná práce	práce ve dvojicích
pomůcky	na žáka: rozstříhaný text definice bajky, lepidlo, pracovní list	na žáka: text bajek	na žáka: pracovní list, psací potřeby

název aktivity	4. Přečtení dokončených bajek	5. Jiří Dvořák a jeho dílo
časový rozsah	15 minut	domácí příprava + 45 minut prezentace
cíl aktivity	Žáci budou své vytvořené bajky číst spolužákům, čímž si procvičí svou dovednost prezentovat své výtvary a zároveň dostanou zpětnou vazbu, zda se jim do dokončení podařilo zakomponovat ponaučení, které je z bajky patrné. A jestli je text pro ostatní srozumitelný a jasný.	Cílem této aktivity je seznámení žáků s díly regionálního autora Jiřího Dvořáka a vytvoření prezentace v programu „powerpoint“.
metody	inscenační	statická projekce
organizační formy výuky	společná práce ve třídě	samostatná práce každého žáka
pomůcky	na skupinu: pracovní list	na třídu: dataprojektor s příslušenstvím

Jiří Dvořák

Jiří Dvořák (18. 5. 1970 Frýdlant v Čechách) je ojedinělým tvůrcem literatury pro děti, neboť si vybral žánr, který nemá v dnešní době moc velké zastoupení. Svou tvorbu

zasvětil bajkám a dětské tvorbě. Nejde však o bajky v tradičním pojetí, kdy se v jejím závěru vyskytne výchovný moment, ale jeho bajky se zakládají na humorném pojetí, kde jsou personifikována nejen zvířata, ale i věci či slova, která žijí svým vlastním životem. Autorův styl přesně vystihuje vidění světa dětskýma očima. Jeho debut *Plesk!* (1997) přináší čtenářům soubor lyrizovaných vyprávění. V knize *Kvítka z čertovy pohádky* (2002) se vyskytují nejen bajky, ale i pohádky, které stejně jako jeho bajky, nenesou prvky typické pohádkovosti, jsou to spíše moderní autorské pohádky. Do širšího povědomí se autor dostal až se svojí třetí knihou *Slepice a televize* (2003), v tomto díle z řady „bajky – nebajky“ autor odstoupil od poetického pojetí a texty se vyznačují větší ironičností. V jeho zatím posledním díle *Zpátky do Afriky!* (2005) Jiří Dvořák představuje příběh, kdy zvířata ze zoologické zahrady uprchnou, aby se dostala zpět na africký kontinent. Některé jeho další knihy jsou určeny zejména nejmenším čtenářům (*Minimax a mravenec, aneb, Jeden den v říši hmyzu* (2009), či lepirelo *Mlád'átka a maminky na statku* (2003)).

Slepice a televize

Knih *Slepice a televize* (2003) je soubor šestnácti bajek a čtrnácti nebajek, které se čtenáři představují ve velice vtipném duchu a zaujmou nejen malé děti. A dospělý může v některých bajkách – nebajkách najít prvky ze současné moderní společnosti, které dětské oko ještě nemělo možnost zaregistrovat. Hlavními postavami jsou většinou zvířata nebo nadpřirozené bytosti (smrčka, vodník), které jsou v závěru bajky nějakým způsobem poučeny, avšak ne vždy si z výchovného prvku něco dělají.

Projekt

Knih *Slepice a televize* je vybrána kvůli jejímu zaměření se na bajky, protože pro současné autory není tento žánr příliš favorizován. Žáci tedy mají možnost seznámit se s dílem autora, který žije na severu Čech. Jeho texty jsou navíc velmi hravé a vtipné, takže práce s nimi bude pro děti zábavná.

Tento projekt je rozdělen na několik částí, ve kterých se bude pracovat s různými bajkami Jiřího Dvořáka. Žáci se budou postupně seznamovat s tématem literárního útvaru bajka a vyvrcholením bude dokončení bajky, kde v jejím závěru bude skryto ponaučení.

1. Seznámení s bajkou

První částí tohoto projektu je seznámení žáků se žánrem bajky. Učitel rozdělí žáky do skupin po třech žácích a každé skupince rozdá nastříhaná slova, z nichž zkusí žáci poskládat definici bajky. Avšak pozor, má to jeden háček. Mezi správnou definicí bude zařazeno několik slov, která tam vůbec nepatří. Žáci svou definici i chybná slova (ta odděleně) nalepí do svých pracovních listů. Poté, co všechny skupinky skončí, napíše někdo ze žáků na tabuli svou verzi definice a následně se k ní ostatní skupinky vyjádří. Učitel poté správnost seřazení slov potvrdí.

Text na rozstříhání:

Krátký poučný příběh, který demonstruje morální pravidlo nebo jinou obecnou zkušenost. Hrdiny jsou většinou zvířata, rostliny a věci, které mají lidské vlastnosti a chování.

slova, která tam nepatří: *světci, počítačový, krade*

2. Hledej ponaučení

V tomto úkolu budou žáci ve dvou následujících bajkách hledat ponaučení, které je v jejich závěru skryto. Nejdříve si ve třídě společně text přečtou, a poté každý žák sám najde ponaučení, které z bajky vyplývá. Při následné reflexi ve třídě mohou žáci pro ponaučení najít související přísloví či rčení.

Páv, nebo co

„Po trávníku si vykračoval páv. Byl krásný a moc dobře to věděl.

Na ocase mu zářilo tisíc ohromných očí. Občas to dokonce vypadalo, jako by některé z nich zamrkalo. Kolem se zastavovali lidé. Pokládali aktovky na zem a tiše se pásli na té nádheře. Kapky rosy v trávě, ve kterých sluníčko probouzelo duhu, se začaly trochu stydět.

Pak někdo kýchl.

Z pavího ocasu se vzeslo dvě stě padesát motýlů, baboček pavích ok. Zakroužili nad trávníkem a rozlétli se po okolních pampeliškách, diviznách a vrbicích. Najednou tu stál krocán, šedivý a obyčejný jako všichni ostatní.

Chvilí se ještě natřásal, a pak si té katastrofy všiml. Hned se rozběhl proti lidem, kteří stáli okolo, a začal hudrovat: „Co tu tak postávají, lenoši? Copak nemáte co dělat?! To se vám to kouká, jak někdo pracuje, co?! Koukejte zmizet, zevlouni! Kšá!“

Ještě jednou dupl a šel si po svých. Vůbec nechápal, čemu se lidé za ním smějí. Hloupí lidé.“¹

Proč se kos nikdy nesměje

„Jednou kos Merula přistál v trávníku. Těsně před zobáčkem se mu vinulo něco dlouhého a hladkého. Chvilku se rozhlížel, postával, a pak po tom klovl. A udělal dobře: ona to byla žížala, kosí špageta.

Žížalou hrklo, jako když se rozjede parní lokomotiva – tak tak že se stačila chytit nejbližšího kořínku. Držela se pevně, jako by to byla záchranná brzda, ale kos nepovolil: tahal a tahal, až v žížale brnkalo. V tu chvíli byla pořádně napnutá, jak tohle dopadne.

„Něco ti povím, ty kose,“ zašeptala, ale zdálo se jí, že křičí.

Merula na to nic – jenom si myslel: na tohle by ti neskočilo ani nejhoupější kosáče. Ale žížala už věděla, co dál.

„Znám jeden vtip, kterému se všichni kosové smějí,“ začala zas žížala a nečekala na kývnutí. „To takhle jednou jeden kos...“ spustila hned, protože neměla času nazbyt.

Vyprávění jí šlo. Kos napřed jen hrabal prstem, pak párkrát mrkl, zacukalo mu v koutcích, a když skončila, dal se do hurónského ptačího smíchu, až se mu zobáček otevřel dokořán. Ale žížala už neposlouchala: skočila po hlavě rovnou do nejbližší díry po slepýšovi. Spočítala si všechny dílky a byla šťastná, že zůstala celá: moc už nechybělo.

Když se kos dosyta vynasmál, urovnal si peříčka, otřel oko a rozhlédl se kolem sebe: nikde nikdo, jen stébla trávy se kývala, jak je pošťuchoval vítr.

„To je pořád samá legrace – a jeden aby šel spát bez večere!“ zaskroval, mrzutý, že se nechal přechytračit. Ale hlupák to nebyl: od té doby už nikdo jakživ neviděl kosa, aby se zasmál.“²

¹ DVOŘÁK, Jiří. *Slepice a televize: bajky – nebajky*. 1. vyd. Praha: Baobab, 2003. 71. s. ISBN 80-239-0321-8, s. 13.

² DVOŘÁK, Jiří. *Slepice a televize: bajky – nebajky*. 1. vyd. Praha: Baobab, 2003. 71. s. ISBN 80-239-0321-8, s. 26.

3. Dokončení bajky

Úkol, ve kterém budou žáci dokončovat bajku je velice kreativní, neboť každý z žáků může udělat jiný závěr, a tím jeden začátek bajky může přinést hned několik verzí ponaučení. Záleží tedy jen na důvtipu žáků, jaké ponaučení si vyberou, aby se k němu jejich dokončení bajky hodilo. Tentokrát se pracuje ve dvojici, aby mohli žáci své názory současně s někým konzultovat a aby se vyhnuli případných nejasnostem a chybám, které jsou z textu patrné hned na první pohled po přečtení jinou osobou. Učitel by měl žáky upozornit na to, aby se pokusili co nejlépe vystihnout a dodržet autorův styl psaní. Aby jejich závěr bajky byl ve stejném ladění a nepůsobil tak na čtenáře nejednotným dojmem či nesrozumitelně.

O švestce, která se neuměla rozhodnout

„Konečně je tu ten den.

Celé týdny si mladá švestka cpala lícní torby slunečními paprsky a teď jí konečně zmodraly baculaté tváře, konečně je dospělá a zbývá už jen jediné: musí se rozhodnout, čím bude.

Musí se rozhodnout správně – a dobře to ví.

Půjdu do povidel, říká si. Budu modrá jak nejhlubší nebe, ale nejmíň stokrát hustší, a taky sladší, babičky mě budou nabírat na prst, a když jednou olíznou, ústa se jim sama rozesmějí. To by se mi líbilo!

Anebo se dám do slivovice. Budu vonět jako první letní den a za tou vůní budou přicházet sedláci, kováři i starostové, a když ochutnají, tváře jim zrudnou a ústa se sama dají do smíchu. To by bylo krásné!

Nebo přijdu do knedlíků. Budu sladká jako prázdninové probuzení, děti se na mě budou těšit, a když ochutnají, budou volat na maminky: Ještě jeden! Nebo radši dva! To bude něco!

Ale ne: radši se stanu švestkou na dortu! První švestkou, místo těch hloupých, nafoukaných třešní. Ta sláva!

Anebo taky ne?

A tak švestka přemýšlí, důkladně a dlouze rozvažuje, jen aby neudělala chybu. Chvilí se kloní sem, chvíli zase tam – a čas běží. Takové rozhodnutí se přece nedá uspěchat, ujišťuje se a váhá dál.

Za nějaký čas jde kolem kluk, Matěj od sousedů. “¹

Dokončení bajky zní:

„To je hezká křížala, všimne si, a natáhne po ní ruku – ale pak se zarazí. Pěkná křížala: vždyť je vysušená a scvrklá až na kost. Bůhví jak dlouho už tu tvrdne! Ještě že jsem do ní nekouzl – málem bych si byl vylomil zub.

A to Matěj nemůže potřebovat. Právě včera mu totiž vyrostl nový špičák vpravo nahore – a toho by byla zatracená škoda!

Hned si zkusí zapískat mezi zuby, aby viděl, jak mu to jde. A na křížalu, která kdysi byla švestkou, si už ani nevzpomene.“

4. Přečtení dokončených bajek

Toto cvičení slouží jako evaluace předchozího úkolu. Žáci budou číst svá dokončení bajek a jejich spolužáci budou hádat, jaké ponaučení v bajce její autor skryl. Posluchači si mohou k textům bajek dělat na druhou stranu pracovních listů poznámky, které pak s autorem mohou prodiskutovat. Na závěr si všichni společně přečtou skutečné dokončení bajky tak, jak ho napsal Jiří Dvořák, a vyberou žákovské dokončení, které se nejvíce podobá ponaučení, jež z původní bajky vyplynulo.

5. Jiří Dvořák a jeho dílo

Posledním úkolem pojímám se s Jiřím Dvořákem je připravení si prezentace o tomto autoru a zároveň o jednom jeho díle. Žáci si tím rozšíří znalosti o regionálních autorech, které jim vzhledem k samostatnému zpracování více utkví v paměti, než kdyby informace pouze pasivně přijímali. Každý žák si po skončení projektu vybere jedno dílo Jiřího Dvořáka, které si přečte a o kterém zpracuje „powerpointovou“ prezentaci. V úvodu prezentace žák zapojí informace o autorovi. Samotnou prezentaci si žáci připraví doma. Na závěr celého projektu si žáci ve třídě jednotlivé prezentace představí. A každý vybere jednu prezentaci, která ho nejvíce zaujala a svůj výběr ústně zdůvodní (co konkrétně se mu

¹DVOŘÁK, Jiří. *Slepice a televize: bajky – nebajky*. 1. vyd. Praha: Baobab, 2003. 71. s. ISBN 80-239-0321-8, s. 23.

na vybrané prezentaci líbí). Žáci tak dle hodnocení vybraných prezentací zjistí, co mohou v budoucnu udělat lépe.

Pracovní list pro žáka

Jiří Dvořák – Slepice a televize

Seznámení s bajkou

1. Z rozstříhaných slov, která vám dala paní učitelka, poskládej definici bajky a nalep ji zde. Pozor, tři slova se tam paní učitelce vloudila omylem. Ta nalepte do řádku *nevhodná slova*.

bajka =

nevhodná slova:

Hledej ponaučení

2. Napiš ponaučení, která jsou skryta v přečtených bajkách:

Páv, nebo co –

Proč se kos nikdy nesměje -

Dokončení bajky

3. Přečti si pozorně následující část bajky a zkus ji dokončit tak, aby bylo možné najít v jejím závěru nějaké moudro či ponaučení. Ponaučení napiš do závorky za svůj závěr. O dokončení bajky se můžete ve dvojici potichu radit a váš výsledný text by měl být stejný.

O švestce, která se neuměla rozhodnout

„Konečně je tu ten den.

Celé týdny si mladá švestka cpala lícní torby slunečními paprsky a teď jí konečně zmodraly baculaté tváře, konečně je dospělá a zbývá už jen jediné: musí se rozhodnout, čím bude.

Musí se rozhodnout správně – a dobře to ví.

Půjdu do povidel, říká si. Budu modrá jak nejhlubší nebe, ale nejmíň stokrát hustší, a taky sladší, babičky mě budou nabírat na prst, a když jednou olíznou, ústa se jim sama rozesmějí. To by se mi líbilo!

Anebo se dám do slivovice. Budu vonět jako první letní den a za tou vůní budou přicházet sedláci, kováři i starostové, a když ochutnají, tváře jim zrudnou a ústa se sama dají do smíchu. To by bylo krásné!

Nebo přijdu do knedlíků. Budu sladká jako prázdninové probuzení, děti se na mě budou těšit, a když ochutnají, budou volat na maminky: Ještě jeden! Nebo radši dva! To bude něco!

Ale ne: radši se stanu švestkou na dortu! První švestkou, místo těch hloupých, nafoukaných třešní. Ta sláva!

Anebo taky ne?

A tak švestka přemýšlí, důkladně a dlouze rozvažuje, jen aby neudělala chybu. Chvilí se kloní sem, chvíli zase tam – a čas běží. Takové rozhodnutí se přece nedá uspěchat, ujišťuje se a váhá dál.

Za nějaký čas jde kolem kluk, Matěj od sousedů. “ ...

Reflexe

V prvním úkolu žáci hravou formou zjistili charakteristické rysy bajky, s nimiž dále pracovali v ostatních cvičeních. Většina žáků žánr bajky znala již z předchozích ročníků, aby to tedy nebylo tak jednoduché, byla do textu přimíchána tři slova, která tam však nepatřila. Žáci tak museli přemýšlet nejen o významu jednotlivých slov, ale i o kontextu, aby definici sestavili správně. Charakteristické znaky bajky, které zjistili z definice, žáci prakticky hledali v ostatních cvičeních, díky kterým si vědomosti o základních rysech bajky upevnili.

V následujícím úkolu žáci vyhledali ponaučení, která byla skryta ve dvou uvedených bajkách, a tím si ověřili tvrzení z předchozí aktivity, kdy se říká, že v závěru bajky je většinou skryto mravní ponaučení. Nalezením morálního prvku dali žáci najevo své pochopení či nepochopení bajky. Zpestřením úkolu bylo i vyhledání rčení a přísloví, které s moudrem bajky souvisí.

Během dokončení bajky zapojili žáci svou fantazii a na základě předložené části bajky ji dokončili tak, že se v jejím závěru skrývalo ponaučení. K pestrosti tohoto úkolu přispělo několik variant závěrů, kdy každá varianta představila jiné ponaučení. To svědčilo o správném pochopení textu a zároveň o určité literární a jazykové vyspělosti žáků.

Při závěrečném čtení se procvičila schopnost žáků prezentovat své dílo a zároveň schopnost pozorně vnímat čtený text, kdy si žáci dělali poznámky k bajkám svých spolužáků, o kterých později s autorem diskutovali. Při porovnání původního textu s dokončenými bajkami žáků se ukázalo, že někteří žáci si zvolili stejné ponaučení jako samotný autor. Navíc se s textem velice dobře sžili, neboť se jim podařilo výborně vystihnout autorův styl a jejich dokončení bylo kvalitní a téměř k nerozeznání od zbytku bajky.

V posledním úkolu si žáci nejen procvičili práci s počítačovým programem na vytváření prezentací, ale navíc si samostatnou přípravou prezentace zapsali do paměti informace o regionálním autorovi Jiřím Dvořákovi, což jim rozšířilo kulturní povědomí o libereckém regionu. Knihy tohoto autora nejsou obsáhlé a čtou se velice dobře, takže i méně čtiví žáci zvládli knihu jak přečíst, tak na ni i vytvořit prezentaci. Po zhlédnutí všech prezentací vybral každý žák jednu, která ho něčím zaujala, a svůj výběr zdůvodnil. Tím se autorům prezentací dostala zpětná vazba jejich činnosti. Žákům se tak dostal prostor pro hodnocení, ve kterém jejich kritika měla konstruktivní charakter.

5.7 Miloš Zapletal – *Soví jeskyně*

název aktivity	1. Diskuze o dobrodružné literatuře	2. Tvorba komiksu na základě textu	3. Porovnání komiksové podoby a samotného textu
časový rozsah	15 minut	60 minut	25 minut
cíl aktivity	Cílem tohoto úkolu je, aby si žáci ujasnili, co je dobrodružná literatura a jaké zážitky čtenářům přináší.	V této aktivitě si žáci vyzkouší tvorbu komiksu dle předlohového textu. Měli by vystihnout hlavní myšlenky textu a ty se pokusit do komiksu přenést. Zároveň si vyzkouší udělat sebereflexi toho, jak jim zadaný úkol šel a co jim dělalo problém. Pokusí se najít i způsob, jak problém pro příště vyřešit.	Žáci písemně vyjádří, jaký je hlavní rozdíl mezi komiksem a textem. Vychází ze zkušenosti z předchozího cvičení.
metody	řízená diskuze	demonstrace statického obrazu	synkritická
organizační formy výuky	práce ve třídním kolektivu	práce ve čtyřčlenných skupinách	samostatná práce žáků reflektována v třídním kolektivu
pomůcky	na žáka: pracovní list, psací potřeby	na žáka: pracovní list na skupinu: čtvrtka formátu A3, psací a výtvarné potřeby, podkladový text	na žáka: 2 papírky (stačí velikost vizitky), pracovní list, psací potřeby

Miloš Zapletal

Velkým propagátorem skautingu a zároveň knih se skautskou, turistickou a dobrodružnou tematikou je Miloš Zapletal (13. 1. 1930 Prostějov), jehož mnoho mladých zná pod jeho přezdívkou Zet. V jeho díle tvoří zvláštní kapitoly sbírky her a příručky pro vedoucí, kde naleznou inspiraci na nejrůznější hry, aktivity či soutěže pro mládež (*Hry v terénu* (1957), *Velká encyklopedie her IV. Hry ve městě a na vsi* (1988) atd.). Mnohé z těchto děl vychází v jeho edici Skautské prameny. Přeložil několik knih E. T. Setona a v posledních letech se věnoval dílu Jaroslava Foglara, o němž napsal knihu *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara* (2007), kterou vydal na počest stého výročí Foglarova narození. Na některých dílech spolu dokonce spolupracovali. Značnou část tvoří i Zapletalova beletristická díla, která jsou určena především mládeži a mají dobrodružný charakter. Díla tohoto směru (*Sedmička* (1976), *Stezka odvahy* (1982), *Ostrov přátelství* (1983), *Soví jeskyně* (1989) či *Cvoci* (2008)) nám ukazují nejen skautská dobrodružství, kterými prochází party kluků z Liberce, ale pravá přátelství, která jednotlivé členy pojí.

Soví jeskyně

Zapletalova kniha *Soví jeskyně* (1. vydání 1989), vtáhne čtenáře do dobrodružné výpravy, tentokrát tří chlapců (městských kluků, kteří tráví svůj prázdninový čas pouze koupáním se u vody a koukáním na televizi), kteří na popud dědečka objevují kraj v okolí Liberce. Žánrem spadá tato kniha opět do dobrodružného románu s prvky cestopisu. Kniha je psána podobným jazykem, jakého užíval ve svých románech Jaroslav Foglar, možná právě proto je občas nazýván Foglarovým pokračovatelem. Čtenář v ní také projde skutečná místa, o nichž se z knihy dozví zajímavosti zakládající se na skutečných událostech a faktech.

Projekt

Výběr knihy od Miloše Zapletala se sám nabízel, neboť jeho díla dokonale spojují jak dobrodružnou literaturu, o kterou jeví zájem žáci již od třetí třídy, tak i prostředí Liberecka, které je čtenářům severočeského kraje velice blízké. Navíc se s jeho díly mohou žáci v hojném počtu setkat v knihovnách, proto je dobré, aby věděli, že tento plodný autor je z jejich města Liberce.

V tomto projektu se žáci seznámí s dílem autora dobrodružné literatury Miloše Zapletala, vystihnou dobrodružnost textu a předlohou psaný text se pokusí transformovat do komiksu.

1. Diskuze o dobrodružné literatuře

V první části projektu budou žáci diskutovat o tom, co by podle nich měla obsahovat dobrodružná literatura. Učitel se pokusí vyprovokovat diskuzi tím, že prohlásí: „Dobrodružná literatura je nuda.“ Pokud se třída celá nespikne proti učitelovu tvrzení, může se rozdělit na dva tábory a každý se snaží vymyslet co nejvíce argumentů pro a proti tvrzení. Touto aktivitou se žáci dostanou k podstatě dobrodružné literatury. Pokud je ve třídě dobrovolník, který je šikovný a je ve třídě určitou autoritou, může být vedoucím diskuze, pokud se mezi žáky dobrovolník nenajde, diskuzi bude řídit vyučující. Na závěr učitel vybere tvrzení, která jsou pro dobrodružnou literaturu charakteristická. Ta napíše na tabuli a žáci si je zaznamenají do svých pracovních listů.

2. Tvorba komiksu na základě textu

V tomto úkolu se žáci přesvědčí o tom, zda správně určili styl dobrodružně psané literatury, a zda charakteristiky, které si napsali do pracovních listů, odpovídají i tomuto textu. Ve třídě vyučující rozdělí třídu na několik skupin po čtyřech žácích (k převedení do komiksové podoby jsou tři části textu). Každá skupina bude mít za úkol převést část textu do komiksové podoby tak, aby komiks co nejvíce odpovídal své textové předloze (přizpůsobit nejen řeči postav, ale i výtvarnou stránku – pozadí, nálady a pocity hrdinů a nezapomenout na uvozovací text v okýnkách komiksu). Dle počtu žáků ve třídě je možné, že některá část textu bude společná pro více skupin. Formát jednoho komiksu by měl být na čtvrtce A3, kde si každá skupinka nakreslí takový počet okýnek, který jí bude vyhovovat, nejméně však šest. Důležité je, aby ostatním skupinám neukazovali svůj text, neboť ostatní skupiny budou na závěr porovnávat komiks s jeho textovou předlohou. Během práce si budou do svých pracovních listů zaznamenávat, co jim při tvorbě komiksu dělalo problém. Až budou mít žáci komiksy dokončené, tak se všechny komiksy dají dohromady a vznikne tak souvislá komiksová příloha, jejíž jednotlivé stránky by na sebe měly navazovat. Když si všichni žáci prohlédnou všechny části komiksu, tak si společně přečtou celý text. Tato aktivita má se samotnou knihou navíc tu spojitost, že ilustrátor knihy Marko Čermák byl také ilustrátorem komiksové podoby Rychlých šípů od Jaroslava

Foglara. Pro podpoření tvůrčí činnosti žáků může vyučující přinést ukázat nějaké komiksy Rychlých šípů.

Text, který je rozdělen na tři části tak, aby každá skupina mohla vytvořit jednu část komiksu:

1. část

Ještěd

„Božínku, kampak jedete?“ spráskl ruce Danův dědeček, když tříčlenná expedice vyházela ze železničního vozu na libereckém nádraží všechna zavazadla.

„K Soví jeskyni,“ řekl Dan, „kam jinam.“

Proč se děda tak hloupě ptá? Sám to přece moc dobře ví, domluvili se s ním, že je bude čekat dnes dopoledne u vlaku a ukáže jim na mapě nejzajímavější místa, která by při putování severními Čechami neměli minout.

„Já myslel, že se chystáte někam do Himaláje,“ řekl dědeček a v očích mu hrála veselá světylka. Nebyli si jistí, jestli se jim tak trochu nevysmívá.

Zvedl Danovu norskou krosnu, vlastně se jen tvářil, jako když ji chce zvednout, ale nedokáže s ní pohnout. Byl to malý klaunský výstup, ale Danovi nebylo dvakrát do smíchu. Když si z vás někdo utahuje, nemáte obyčejně pusku od ucha k uchu, spíš se vám tlačí na jazyk ostrá slova. Dědeček potěžkal i Martinovu tornu a Rendovu úesku a řekl, už docela vážně: „Co to tam proboha máte? S tímhle byste nevylezli ani na Ještěd, natož abyste došli až k Soví jeskyni.“

Bez ohledu na Danovy námitky je zatáhl do čekárny a poručil, aby tam všechny věci vybalili a rozložili po stolech. Místnost byla naštěstí skoro prázdná, seděly tam jen dvě tetky a ty byly pilně zaměstnané hlídáním svých kufrů a tašek, chlapců si ani moc nevšímali. Dědeček vzal do ruky postupně každou věc, některé dával nalevo, jiné napravo.

„Člověk nutně potřebuje k životu jen málo věcí,“ vykládal přitom třídění. „Doma se nám nahromadí za léta plno nesmyslů. Tam je můžeme klidně mít, pokud nám nepřekážejí. Ale na putování neberte nic, bez čeho se obejdete. Pamatujte, že všechno ponese na vlastním hřbetě.“

Na levou hromadu dal jen z Danovy výzbroje sekerku, kovovou trojnožku pod kotlík, holínky, manšestrové kalhoty, dvanáct stanových kolíků, gumák a většinu rezervního prádla.

„Vidiš, teď se ti vejde do krosny i spací pytel, nemusíš ho tahat v ruce,“ řekl dědeček. „A tohle všechno,“ ukázal na odložené věci, „dej do krabice a pošli domů. Pošta je za rohem.“

Dan se pokusil některé věci obhájit, ale dědeček ho vždycky usadil.

„Na kotlík si uděláte závěs ze tří klacků přímo na místě. A nepotřebujete trojnožku, váží skoro kilo.“

„K čemu by ti byly manšestráky? Když v nich promokneš, nacucají se tak, že pak schnou čtyři dny. Stačí už jedny nesmyslné kalhoty, co máš na sobě.“ Narážel tím na Danovy nové džíny.

„Až košili ušpiniš, prostě si ji vypereš.“

„Močály přejdeš bos, proč vláčet sto kilometrů holiny?“

„Větní na stanové kolíky se válí všude habaděj.“

Podobně probral tábornickou výzbroj i Martinovi a Rendovi.

„Taky jsem kdysi tahal na zádech zbytečnosti,“ řekl nakonec, „a vždycky mě hrozně bolela ramena. Ani jsem někdy moc z putování neměl, když jde člověk naložený jako soumar, trochu se v soumara mění, přeje si jen jediné, aby už byl na místě a mohl shodit břemeno ze zad. Jednou jsem naštěstí potkal starého trampa a setkání s tím chlapíkem bylo pro mne zjevením. Měl totiž malý batůžek a v něm jen šest věcí. Spací pytel, ešus, lžíci, zavírací nůž, kartáček na zuby a zápalky. Celá jeho tábornická výzbroj vážila tři kila. Za prázdniny prošel napříč republikou, od Hranic na samém konci ašského výběžku, až po Zboj na nejvýchodnějším Slovensku. Tehdy jsem pochopil, že lidi s sebou vláčejí plno nesmyslů a dělají sami ze sebe nákladní osli.“

Nejdřív jim dědečkův zásah nebyl po chuti, ale už v nádražní hale pochopili, že to je k něčemu dobré. Měli bágly skoro o polovinu lehčí. Ráno se pod nimi pořádně prohýbali, teď se jim šlo docela lehce.

2. část

Tramvaj je zavezla až na úpatí Ještědu. Prošli lesíkem a stanuli pod horou, která sice nevyčnívala z táhlého hřebene nějak zvlášť nápadně, ale dojem z ní byl umocněný hotelem

postaveným na samém vrcholku. Když se Renda na tu zvláštní stavbu poprvé podíval, připomněla mu kosmickou raketu před startem do hlubin vesmíru. Celá stříbrná měla tvar přisedlého kuželu s protáhlou špičkou. V dolní části kovového pláště svítila malá oblá okénka, jaká bývají v obřích tryskových letadlech.

Renda si prohlížel ještědský hotel očima odborníka, který nedávno ukončil první rok studia na střední průmyslové škole stavební, a v duchu poměřoval tu supermoderní stavbu se Zelenou bránou, středověkou věží z jejich rodného města. Došel k závěru, že kovová konstrukce na vrcholku Ještědu je mnohem, mnohem vyšší.

Z nízkého stavení na dolním konci širokého průseku vyšla skupina turistů a tabulka na dveřích oznamovala, že příští lanovka pojede v 11:00.

Dan se uvelebil na dřevěné lavičce.

„Snad tu nechceš hodinu sedět?“ divil se dědeček. „Jdeme nahoru pěšky, není to víc než půldruhého kilometru.“

Vytřeštili na něho oči.

„Myslíte to vážně?“ zeptal se nedůvěřivě Martin.

Renda si bleskurychle vypočítal úhel stoupání. Ještěd má pod lanovkou průměrný sklon před pětatřicet stupňů, pořádný padák! Ostatně nemusel ani počítat, stačilo se na tu střechu podívat. To znamená, že polezou přes kilometr tak strmým svahem, jako kdyby šli po schodech. Kolikpak měří na výšku průměrný schod? Asi tak patnáct čísel. Jestliže to je na vrcholek čistých čtyři sta metrů výškového rozdílu, rovná se to dvěma tisícům šesti stům schodům.

Do pytle! Dva tisíce šest set schodů! Pěšky do sto třicátého patra. Na špičku Eifelovky. Kdepak Eifelovky, ta má jenom něco přes tři sta metrů. Jako kdyby lezli na nejvyšší mrakodrap světa. Jestli je vůbec nějaký mrakodrap tak vysoký. A k tomu s rancem na zádech v letním vedru. Komupak by se chtělo do tak nesmyslného podniku?

Renda věděl docela jistě, že jemu ne. A Dan s Martinem asi taky nemají chuť zničit se hned první den, na samém začátku velké cesty. Jen Danův střelený dědeček povídá:

„Tak co, chlapci, jdeme pěšky, ne? Proč tady máme hodinu tvrdnout. Tohle je první překážka na cestě k Soví jeskyni. Když před ní couvnete, nikdy k cíli nedojdete.“

Neřekli na to nic.

„Jestli chcete, vezmu někomu batoh.“

Trochu je svými řečičkami zaskočil, připadali si před tím starým člověkem jako malí kluci, kteří začnou fňukat, že je bolí nohy, sotva vytáhnou paty z domova.

Neochotně si hodili rance na záda a vykročili vzhůru po strmé horské stezce. Dědečkovu nabídku, že jim pomůže něco nést, hrdě odmítli.

Stoupali průsekem přímo pod lanovkou. Pěšina se místy měnila spíš ve vysoké stupně, vedoucí kamsi do nebe. Cítili, jak srdce zrychluje tep, dýchali zhluboka a sípavě. Na čele jim vyrazili kapičky potu, stékaly do očních koutků a nepříjemně štípaly.

Všichni tři měli na Danova dědečka trochu zlost, nejvíc asi Renda, ten chvílemi nadával skoro nahlas, ale moc si tím neulevil. V úvodní fázi výstupu se tajně těšil, že tomu dědkovi brzy dojde dech, zvláště když bude pokračovat tempem, které nasadil na prvních metrech. Dědek však rázoval první, protivně svěží, někdy na kamenný stupeň nevystoupil, ale vyšvihl se na něj, jako kdyby mu bylo dvacet. Rendu nejvíc štvalo jeho věčné – chlapci, to je nádhera! Chlapci, ten rozhled! Chlapci, to je dnes krásně!

Dan raději nekoukal moc vzhůru, díval se spíš napravo a nalevo od pěšinky, aspoň ho tak nedeprimovala výška, kterou měli ještě zdolat. Objevil přitom, že na některých keřích v průseku se červenají zralé plody.

3. část

Maliny! Tam jich bylo! Celé plantáže. Ani jste nemuseli přecházet od jednoho keříku ke druhému, stačilo se zastavit a trhat. Některé se velikostí blížily třešním. Byly už zralé a tak sladké, že se na jazyku jen rozplývaly. Martin je házel do pusy jednu po druhé, Renda vždycky nejdřív natrhal plnou hrst a pak je snědl najednou. Dan každou malinu důkladně prohlédl, a když v ní našel červa, s odporem ji zahodil.

„Ty fajnovko,“ posmíval se mu Renda, „maliny s červem jsou nejlepší, nejvydatnější.“

Danovi ty řečičky nebyly příjemné, kazily mu chuť. Pak i Renda hodil do pusy hrst malin i s plošticí a bylo po legraci. Ten prskal! Ploštice, takové ty placaté zelené potvůrky, co vegetují na malinových keřích, jsou sice na pohled zajímavé, ale mají hrozně odpornou chuť. Danovi stačilo, aby snědl malinu, na které ploštice seděla někdy před hodinou, a udělalo se mu nanic. Rendovi se dokonce podařilo tu ploštici rozkousnout!

„Nechutná?“ smál se Dan. „Maliny s nádivkou jsou přece nejlepší.“

Ještě chvíli si z Rendy utahoval, ale pak zahlédl v trávě vlnivý pohyb.

„Had!“ vykřikl varovně.

Srdce se mu úlekem skoro zastavilo. Místo aby udělal normální krok, třeba o trochu delší, nadskočil vysoko do vzduchu, takže dopadl těsně za malým hnědým plazem, který ho tak vyděsil. Okamžitě si uvědomil, že to není had, jen obyčejný slepýš. Tenhle hloupý omyl se mu stával dost často, několikrát se tím dokonce ztrapnil před lidmi.

„Kde, kde, ukaž!“ žene se k Danovi Martin.

Ten kluk má nejspíš nedostatečně vyvinutý pud sebezáchovy, vzal by snad do ruky i brejlovce, kdyby někde nějakého potkal. U rybníka Hejtman žije dost užovek a Martin je proslulý tím, že je loví holýma rukama. Dokonce si klidně takovou slizkou potvoru strčí za košili. Dany by užovku nevezal do ruky, ani kdyby mu za to někdo nabídl tisícovku. Prostě má k hadům nepřekonatelný odpor.

„Co se plašíš?“ řekl Martin zklamaně, když uviděl pouhého slepýše.

„Dejte pozor, kam šlapete,“ připomněl dědeček. „Tady ve skalách jsou i zmije.“

„Vážně?“ zeptal se trochu nedůvěřivě Renda.

„Je jich tu dost, ale museli byste mít velké štěstí, abyste nějakou viděli.“

Dana ta slova uzemnila. Velké štěstí! Spíš by měl říct velkou smůlu.

„Stejně si dejte pozor, člověk nikdy neví,“ řekl dědeček. „Žádná zmije nemá moc ráda, když jí někdo šlape na ocas.“

Vypravoval pak, jak před lety lezl nedaleko odtud na cvičnou horolezeckou skálu. V jednom místě se chytil rukama úzké římsy, začal se na ni přitahovat, a když se dostal hlavou na její úroveň, vidí, že přímo před jeho obličejem leží stočená zmije. Hlavičku zvednutou, nervózně vystřelovala z tlamičky rozeklaný jazýček a varovně syčela.

„Radši jsem se zase spustil domů,“ uzavřel svoje vyprávění.

Dana tím nepovzbudil, při dalším výstupu se lekal každého šustnutí, každého kořene.

Poslední úsek cesty vedl mezi kameny a kamennou sutí. Jak stoupali výš a výš, smrky byly stále nižší a sukovitější, přibývalo suchých stromů. Jehličí a kůra z nich dávno opadaly, zůstalo jen holé dřevo, šedivé, rozpraskané.

A najednou stáli na vrcholu Ještědu, který se koupal v záplavě letního slunce.¹

¹ ZAPLETAL, Miloš. *Soví jeskyně*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989. 280 s. ISBN 80-7047-011-9, s. 24 – 32.

3. Porovnání

V poslední fázi projektu se žáci zamyslí nad tím, jaký rozdíl je mezi komiksovým ztvárněním a samotným textem (o jaké prvky je komiks obohacen, co však v něm nemůže čtenář nalézt, co se může vyskytnout pouze v textu). Porovnání bude formou hry, kdy budou na tabuli napsány dva nápisy KOMIKS a TEXT. Učitel každému žáku rozdá dva papírky, na které žák zaznamená jednu až dvě myšlenky, které jsou dle něj nosné pro dané téma, a v nichž žák spatřuje největší rozdíl. Papírky poté nalepí na tabuli pod správný nápis. Až budou všechny papírky nalepeny, žáci si je společně přečtou a budou mít prostor, aby se k nim vyjádřili. Na závěr si do pracovních listů zapíší základní myšlenky, které je nejvíce zaujaly a které jsou pro kontrast mezi komiksem a samotným textem nejvýstižnější.

Pracovní list pro žáka

Miloš Zapletal – *Soví jeskyně*

Diskuze o dobrodružné literatuře

1. Diskuze

Následující prostor využij k napsání argumentů do diskuze na téma *Dobrodružná literatura je nuda*.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Dobrodružná literatura

Zaznamenej myšlenky, které jsou typické pro dobrodružnou literaturu.

dobrodružná literatura:

.....

.....

Tvorba komiksu na základě textu

3. Při tvorbě komiksu mi dělalo problém:

.....

.....

4. Příště při své práci změním:

.....

.....

Porovnání komiksu a textu

5. Zde napiš myšlenky, které se ti zdají výstižné pro danou oblast. Můžeš použít postřehy, které tví spolužáci zaznamenali na tabuli.

Komiks:

.....

.....

Text:

.....

.....

Reflexe

Vstupem do projektu o dobrodružné literatuře byla diskuze vyvolaná učitelem, který prohlásil, že dobrodružná literatura je nuda. Žáci poté velice spontánně reagovali a otevřel

se tedy prostor pro diskuzi, kde jedna část žáků zastávala názor, že dobrodružná literatura není zábavná, druhá skupina naopak hájila opačné stanovisko a vymýšlela pro něj pádné argumenty. Tím se žáci naučili respektovat názory druhých a jasně formulovat své myšlenky. Někteří žáci také museli potlačit svůj názor, když jim některé jejich myšlenky byly mnohými argumenty vyvráceny, nebo když hájili názor, se kterým se plně neztotožnili. Když diskuze dospěla k závěru, žáci si zapsali nosné myšlenky o dobrodružné literatuře do svých pracovních listů.

Při tvorbě komiksu na základě textu si žáci uvědomili, jaké jsou rozdíly v těchto dvou formách a vyzkoušeli si z textu vytvořit komiks. Každá skupina přepracovala jinou část textu, tím pádem vzniklo více komiksových stran, které na sebe navazovaly. Poté se porovnálo, jak která skupina danou část textu správně vystihla, zda se jim do komiksu podařilo zakomponovat i prostředí, pocity a nálady hrdinů, či zda se skupina upnula na transformaci pouze přímých řečí a ostatní části textu vypustila. Zároveň se při kreslení komiksu ukázalo, jak který žák zná svůj kraj a Ještědský hřeben, neboť ne všechny skupiny byly schopny správně vystihnout podobu této části Liberce. Naopak některé skupiny velice dobře zakomponovaly podobu míst v Liberci do komiksu, což doložilo jejich dobrou znalost regionu. Žáci tak spojili své literární dovednosti s vědomostmi o svém kraji. Tyto znalosti mohou žáci navíc rozvíjet dále, pokud je kniha zaujala a rozhodnou se knihu si přečíst.

Poslední fáze sloužila evaluačně, neboť žáci na základě předchozí zkušenosti s tvorbou komiksu vymýšleli rozdíly mezi komiksem a samotným textem, které po hře zaznamenali do pracovních listů. Hra byla zvolena záměrně, aby žákům zpestřila projekt, během nějž se po většinu času sedělo. Tento projekt žákům přinesl tu čtenářskou zkušenost, že při dalším čtení komiksů si budou všimnout nejen samotného psaného textu, ale i dalších prvků komiksu (např. způsobu vyjádření pocitů), které jsou obsaženy v komiksové kresbě.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo vytvoření kvalitních literárních projektů pro učitele základních škol na Liberecku, které žákům pomohou vybudovat si pozitivní vztah k regionu prostřednictvím literatury. Tyto projekty byly zaměřeny na práci s texty regionálních autorů, na seznámení žáků s regionální literaturou a se současnými autory Libereckého kraje. Výběr projektové formy umožňuje zapojení širšího spektra aktivit a úkolů, než jak by tomu bylo v běžných hodinách literatury. Navíc již připravené projekty umožnili učitelům oživit literární vzdělávání a zároveň obohatit kulturně-historické povědomí žáků o Liberci.

V úvodu práce je rozepsáno, jak může regionální literatura ovlivnit vztah žáka ke čtenářství, a naopak, jak může čtenářská zkušenost ovlivnit čtenářovo smýšlení o regionu. Bohužel na základních školách se s tématem regionální literatury téměř nepracuje, ke změně v tomto směru posloužily právě praktické projekty představené v mé práci.

Další část mé práce je věnována regionálním tématům, dílům a autorům, kteří jsou s Libereckem spojováni. Liberecký region má poměrně úzké spektrum témat, se kterými se v knihách můžeme setkat. Hlavními tématy a motivy jsou především Jizerské hory, vztahy mezi Čechy a Němci a v neposlední řadě sklářská a textilní historie tohoto regionu. S většinou z těchto témat se žáci setkali při vypracovávání úkolů v projektových aktivitách. Výčet regionálních autorů není kompletní. Snažila jsem se vybrat takové autory, kteří by se měli dostat do širšího literárního povědomí, jejich díla se buď vymykají literárním tradicím tohoto regionu, Liberecký region se v nich určitým způsobem zrcadlí anebo se díky nim dostal tento region do celonárodního či evropského povědomí. Více se poté věnuji těm autorům, s jejichž texty žáci pracují v rámci projektů.

Díla a autoři, s nimiž se žáci setkali v projektech, byli pečlivě vybráni tak, aby se obsáhlo co nejvíce žánrů (bajka, pověst, intimní lyrika) a zároveň se nějakým způsobem vztahovali k regionu. Některé texty pojednávají o konkrétních místech v okolí Liberce (Nerudovo náměstí, Lidové sady), jiné s Libereckem pojí hlavně jejich autor. Každý projekt byl uveden shrnující tabulkou, ve které mohl učitel vyčíst základní údaje o každém projektu (čas potřebný na aktivitu, cíl, metody, organizační formy výuky a pomůcky potřebné k aktivitě). Následný krátký medailonek o autorovi a o rozebírané knize poskytl učiteli potřebný náhled jak na autora, tak na jeho dílo. Projekty byly rozpracovány tak, aby učitel přesně věděl, co v daném kroku s žáky dělat, k čemu je tím vede a jaké vědomosti, dovednosti a návyky tím žáci získají. Praktické vyzkoušení projektů umožnilo zhodnotit

všechny fáze projektu a ty následně popsat v reflexi, včetně dosažení stanovených cílů. Samotné projekty se odehrávaly nejen v prostředí třídy a školy, ale i ve městě, v knihovně a v přírodě, kde žáci buď zjišťovali informace, nebo místo žáky více motivovalo k následné práci s textem. Tím se jim dostalo možnosti lépe se s textem sžít a obohatit tak prožitek z textu o reálný pocit z místa, v němž se děj odehrává. Vyučující zpestřil hodiny tím, že byla použita pestrá škála metod (metody kritického myšlení, práce s textem, pozorování, předvádění, demonstrace statických obrazů, metody analytické a syntetické, metody induktivní a deduktivní, metody synkritické, metody diskusní a inscenační). Velká část aktivit byla věnována skupinové formě výuky, která umožnila spolupráci žáků, jejich diferenciaci a individualizaci. Literární úkoly vedly ke zdokonalení čtenářské gramotnosti žáků a obohatily žáky o intenzivnější prožívání textů, když si během připravených úkolů uvědomili například důležitost názvu díla. Při tvorbě komiksu z textového základu se naučili více vnímat skryté myšlenky komiksových kreseb.

Díky představeným projektům žáci druhého stupně základních škol na Liberecku zjistili, že i v jejich regionu vznikají zajímavá díla, která stojí za přečtení, a že se s jejich autory mohou setkat v běžném životě.

Primární literatura

DVOŘÁK, Jiří. *Slepice a televize: bajky – nebajky*. 1. vyd. Praha: Baobab, 2003. 71. s. ISBN 80-239-0321-8.

EICHLEROVÁ, Jana. *Pohádky pro malé i velké Liberečanky*. 1. vyd. Liberec: Kalendář Liberecka, 2003. 66 s.

HERCÍKOVÁ, Milena. *Báseň dospívá*. 1. vyd. Liberec: M. Hercíková, c2010. 48 s. ISBN 978-80-254-7906-3.

HERCÍKOVÁ, Milena. *Báseň roste s dítětem*. 1. vyd. Praha: Thalia, 2002. 58 s. ISBN 80-900684-9-9.

KOUDELKOVÁ, Eva. *Pověsti od řeky Smědé: Lidová vyprávění z Frýdlantska a Jizerských hor*. 1. vyd. Liberec: Bor, 2007. 246 s. ISBN 978-80-86807-63-8.

NEVRLÝ, Miloslav. *Kniha o Jizerských horách*. 3. vyd. Janov nad Nisou: CIVITAS, 1996. 396 s. ISBN 80-902086-3-0.

NEVRLÝ, Miloslav. PIKOUS, Jan. ŘEHÁČEK, Marek. SIMM, Otokar. *Připomínky zašlých časů: pomníčky Jizerských hor*. 1. vyd. Jizersko-ještědský horský spolek, 2008. 248 s. ISBN 978-80-87095-01-0.

STANISLAV, Vladimír. *Nebezpečný Prostor*. 1. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2010. 219 s. ISBN: 978-80-86825-45-8.

STANISLAV, Vladimír. *Nebezpečný Prostor* [online]. [cit.11.5.2012]. Dostupné z: <http://www.nebezpecnyprostor.cz/home/vice-o-knize>.

STŘEDA, Ludvík. *Ryba v kleci*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988. 96 s. ISBN 13-717-88.

ZAPLETAL, Miloš. *Soví jeskyně*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989. 280 s. ISBN 80-7047-011-9.

Sekundární literatura

FRIDRICH, Radek. KOVÁČOVÁ, Kateřina. SUK, Tomáš. *Sever západ východ*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2009. 121 s. ISBN 978-80-7414-202-4.

Infogram, Portál pro podporu informační gramotnosti [online]. [cit.5.6.2012]. Dostupné z <<http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1304>>.

HAUSENBLAS, O. Kritické myšlení o. s. [online], Co se nevešlo do KL, Jiné, *Česká škola nemá valný vliv na čtenářství dětí*. [cit. 15.5.2012]. Dostupné na: <http://www.kritickemysleni.cz/prectetesi.php?co=texty/vyzkumgabal2>.

KOUDELKOVÁ, Eva. *Přednášky o literatuře Liberecka pro knihovníky z regionu*. Knižně nevydáno.

Kruh autorů Liberecka, Členové KAL [online]. [cit.15.5.2012]. Dostupné z <http://www.kruhautoruliberecka.cz/?page_id=2> .

MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 240 s. ISBN 80-7178-939-9.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. 247 s. ISBN 80-7290-244-X.

Projektové vyučování...aneb Jak zvýšit smysluplnost a efektivitu výuky. Portál podporující kreativní žáky, učitele a školy při tvorbě a realizaci společných projektů [online], 2009. [cit. 30.5.2012]. Dostupné na: <www.projektovevyucovani.cz>.

Resumé

Je tomu již osm let, kdy byl schválen nový systém kurikulárních dokumentů, a kdy se učitelům dala možnost vlastní volby v rozvržení výuky a vedení hodin. Bohužel, tato změna přístupu k výuce není vidět u všech učitelů. Stále se v hodinách objevuje metoda práce s textem, kdy učitel na položenou otázku „Co chtěl autor textem vyjádřit?“ očekává jedinou správnou odpověď, a to tu, o které se sám domnívá, že je správná. Žáci tedy nejsou vhodně motivováni k tomu, aby se nad textem zamýšleli a aby o textu diskutovali. Tím jsou ochuzeni nejen o intenzivnější prožitky z textu, ale i o návazné aktivity, které by mohly podnítit jejich zájem o dílo, autora či čtení všeobecně.

Právě z těchto důvodů vznikly projekty, představované v této práci. Ta nabízí učitelům základních škol na Liberecku již hotové projekty, které se tematicky vztahují k libereckému regionu, protože autoři textů v tomto kraji působí. Všechny projekty obsahují metodické pokyny, tedy shrnující tabulku (časová náročnost aktivit, pomůcky, metody atd.), návod, jak postupovat při projektu krok za krokem, texty, s kterými je pracováno, a navíc i pracovní listy, které jsou připraveny k okamžitému použití. Autoři a jejich texty jsou vybírány tak, aby se v nich žáci seznámili s nejrůznějšími literárními útvary a žánry. Navíc regionální tematika přitahuje čtenáře vzhledem k lepšímu ztotožnění se s prostředím, kde se děj knihy odehrává. Každý čtenář se v knize rád setká s místy či s osobnostmi, které zná z dětství nebo se kterými se může potkat v každodenním životě. Žáci se prostřednictvím projektů seznamují se současnými autory Liberecka a s jejich díly, rozšiřují tak své literární a vlastivědné vědomosti a sociálně-kulturní kompetence. Projekty se neodehrávají pouze ve třídě, ale žáci musí některé klíčové informace k projektům vyhledávat v terénu (ve městě, v knihovně, na radnici). Projekty obsahují různé formy výuky a metody. Některé zvolené metody vycházejí ze zásad kritického myšlení. Žáci tak nenásilnou a zábavnou formou poznávají svět literatury, regionu, čímž získávají praktické dovednosti, které pak budou moci uplatnit v běžném životě.

Résumé

It is eight years ago when a new system of curriculum documents was approved and when teachers were given opportunity of their own choice in lesson planning and lesson management. Unfortunately, this change in approach to education cannot be seen in all teachers. In lessons, there is still a method of work with texts when a teacher requires only one particular respond to his question “What did the author want to express in the text?” and it is the respond he personally thinks is correct. In that case pupils are not motivated suitably to think about the text and to discuss it. They are impoverished in more intensive experiences from the text and they also miss follow-up activities which might encourage their interest in the work, the author and reading generally.

Due to these reasons projects presented in this thesis aroused. This work offers to teachers from basic schools in Liberec area ready-made projects which relate thematically to Liberec region because authors of the texts act in this region. All the projects contain methodology instructions, which means a summarizing table (time requirement of activities, aids, methods), a step-by-step procedure instruction, texts to be worked with and also ready-made worksheets. Authors and texts are chosen in a way that pupils can be introduced to a variety of literature forms and genres. In addition, regional issues attract readers to better identification with environment where the plot is set. Every reader likes meeting with places or characters from the book he knows from his childhood or he can meet in everyday life. By means of these projects pupils get acquainted with contemporary authors of Liberec region and with their work and pupils extend not only their literature knowledge but also their knowledge about the region and social-cultural competencies. Projects take place not only in classrooms; pupils must search some key project information outside school (in the town, library, and the town hall). Projects consist of various forms and methods of teaching. Some of chosen methods arise from critical thinking principals. By getting to know the world of literature and region in spontaneous and enjoyable way pupils get practical skills which might be later applied in everyday life.

Klíčová slova

Liberecko, práce s textem, regionální autoři a literatura, projektová výuka literatury.